

MĂRTURISIRI
DIN
ÎNTUNERIC

Gheorghe Bâgu

MĂRTURISIRI DIN ÎNTUNERIC

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

MĂRTURISIRI
DE
ÎNȚINERIE

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

CUVÂNT ÎNAINTE

Am scris această carte cu dorința de a face cunoscută copiilor și nepoților mei o parte din chinurile și umilințele pe care le-am îndurat în temnițele comuniste.

Mă simt dator să arăt că am fost îndemnat, cu multă insistență, de colegul și prietenul meu Grigore Jacotă să aștern pe hârtie tot ceea ce îi povestisem în nopțile de taină, în coloniile de explorări geologice din munții Almajului și Căpățînei, iar el, nefiind suspectat de către securitate, și-a luat angajamentul să ascundă și să păstreze manuscrisul.

Mărturiile le-am scris acum 20 de ani, stăpânit de frica și groaza de a nu fi descoperite, fapt care, volens-nolens, a impus o oarecare reținere și atenție la redactare.

După ce am terminat relatarea amintirilor din întuneric, am simțit o ușurare și o mulțumire sufletească pentru că mă achitasem de o obligație morală. Obligație sfântă și pentru faptul că toți colegii cu care am fost judecat s-au prăpădit iar eu aveam datoria să spun urmașilor tot ceea ce noi am suferit în timpul terorii roșii. De asemenea, trebuia să spun că sunt printre puținii deținuți martori dintru început la așa-zisa reeducare și că am stat în aceeași celulă cu Țurcanu Eugen, unul dintre cei mai sadici criminali cunoscuți în lume. Faptele prezentate nu au fost denaturate și m-am străduit să nu ascund nimic referitor la perioada de detenție și să fiu cât mai obiectiv.

După decembrie 1989 am revăzut textul și am adăugat câteva pagini cu mărturii din perioada în care România a luptat pentru supraviețuire.

Sunt împăcat că generațiile viitoare vor afla despre groaznica teroare dezlănțuită de staliniști asupra celor care s-au împotrivit minciunii, incompetenței și distrugerii neamului.

Gheorghe Bâgu

MOTO:

„Așezați unde suntem, în bătaia tuturor vânturilor, ca și cum ne-ar fi fost menirea să stăm de strajă în fața și împotriva celor mai sălbatice vijelii, toată viața noastră de aproape două mii de ani n-a fost decât o trântă cu primejdia.

Am biruit adesea, dar cea mai mare biruință e că avem în ciuda tuturor, un pământ și un steag pe care ai noștri au fost vrednici să le apere”.

N. IORGA

I. ARESTAREA

Era luna mai 1948, luna florilor, luna viselor și a nostalgiilor. Munceam mult. Se apropia sesiunea de examene, cu emoții și satisfacții. Fiind către sfârșitul studenției, totodată fiind și pedagog la liceul „Aurel Vlaicu”, cu ajutorul unor elevi reușisem să închiriez o cameră în apropierea liceului, la familia Tudose, pe strada Bucegi, cartierul Steaua.

La cămin învățam împreună cu colegul Gheorghe Ispas pe care l-am rugat să vină să locuiască în perioada examenelor cu mine. A acceptat și s-a bucurat pentru faptul că mai schimbă mediul, că o să aibă mai multă liniște și că vom învăța, în continuare, împreună.

În ziua de 23 aprilie, la Sfântul Gheorghe, ne-au vizitat aproape toți colegii și prietenii noștri cu care am băut vreo două pahare cu vin. Vinul ne-a dezlegat limbile așa încât ne-am încins la discuții aprinse despre incompetența conducerii țării, despre incorectitudinea alegerilor din 1946, despre nedreptățile pe care le suportă țărani noștri, despre pseudoajutorul sovietic și reala jefuire. Am vorbit cu dispreț despre Ana Pauker, Nicolski, Teohari Georgescu, Vasile Luca, Chișinevschi și alții. Spuneam: „Iată cine ne dă lecții de patriotism și cinste, trădătorii de neam și țară!” Am tot discutat până dimineața, iar la despărțire am cântat „Deșteaptă-te române”.

Pe la începutul lunii mai, o parte dintre colegii și prietenii noștri, în special dintre cei cu care petrecuserăm la Sfântul Gheorghe, au absentat de la cursuri și laboratoare, fapt care ne-a îngrijorat, ținând seama și de conjunctura în care trăiam. Bănuiam că au fost arestați. Auzisem că pe la facultăți și prin alte centre universitare se făcuseră arestări masive. Neliniștea a început să apese peste viața noastră cuprinsă de groază și zbucium, toate curmate brutal în noaptea de 17 către 18 mai, când, pe la ora 1, am auzit ciocănind în ușă. Încă nu ne culcaserăm.

Era Securitatea care îl căuta pe Ispas Gheorghe. Venise să-l ia pentru a da o scurtă declarație.

Până să se îmbrace bunul meu prieten, securiștii ne-au răscolit toată casa, au cotrobăit pe sub pat, prin așternut, printre cărți, dar n-au găsit nimic care să-i intereseze. Apoi au plecat, iar eu din prag i-am urmărit cu privirea ... Era o noapte cu lună plină, o noapte senină cu parfum de liliac, o noapte blândă și răcoroasă. Ceea ce se întâmplase fusese ca un trăznet care îmi lăsase un gol în suflet, o neputință și o zdruncinătură care m-au descumpănit și m-au tulburat complet.

Din cauza panicii nu reușeam să fiu obiectiv, să analizez faptele și să văd adevărul. În această neliniște sufletească în care trăiam, găseam tot felul de explicații. Încercam să-mi dau

curaj. Câteodată mă luau frigurile, îmi clănțăneau dinții și mă cuprindea o frică de moarte. Mă temeam de închisoare, de întuneric, de frig, de foame, îmi era frică de necunoscut și nu-mi găseam odihna. Noaptea nu puteam să dorm și așteptam din clipă în clipă să fiu arestat. Ziua umblam năuc de acasă la universitate și apoi de la universitate acasă. Din când în când mai treceam și pe la liceul „Aurel Vlaicu” unde eram pedagog ... dar cu câtă frică! Mă temeam și de umbra mea. Umblam cu rost și fără rost. Nu mai mâncam și mă uscam văzând cu ochii, mă gândeam că situația aceasta mă duce la nebunie și că voi sfârși la balamuc, dar reveneam admițând că poate tot mai bine este la închisoare decât la casa de nebuni. Ce vremuri! Ce vremuri de cazne, de durere și incertitudine.

Încetul cu încetul, după vreo două săptămâni, am început să mă obișnuiesc cu această stare și să încerc reconstituirea, în gând, a tot ceea ce s-ar fi considerat greșeală.

Dar înainte de a arăta cum am fost arestat, consider necesar să descriu în câteva rânduri atmosfera din universitate și chiar din societatea în care trăiam.

Eram imediat după terminarea celui de-al doilea război mondial, în timpul celei mai cumplite secete cunoscute pe teritoriul patriei noastre. Oamenii erau dezbrăcați și flămânzi, morocănoși, deprimați și obosiți. Fuseseră lăsați la vatră înfometăți, slăbiți, plini de păduchi și abrutizați. Unii dintre noi, care luptaseră în linia întâi și fuseseră răniți erau, din punct de vedere fizic și psihic, niște epave.

Printre colegii noștri existau câțiva evrei comuniști care uneori ne acuzau, insultându-ne, că am luptat pe front împotriva Uniunii Sovietice, că suntem niște criminali, iar alteori ne somau să participăm la acte de vandalism (de exemplu să mergem în Cișmigiu ca să dăm jos statuia lui Goga, considerat de ei un ticălos).

Pe noi ne durea sufletul când îi auzeam vorbind așa și ezitam să acționăm alături de ei. Alții reușeau să se fofileze,

iar lingăii și chiulăii treceau la fapte. Încet, încet tensiunea creștea și prăpastia se adâncea. Apăruse o situație nouă: noi și voi. Noi, așa-ziii reacționari, care formam majoritatea și ei, comuniștii, care trăiau numai din lozinci mincinoase și din difuzarea presei „progresiste”. Așa se face că în ziua de Sfântul Gheorghe am avut ce critica: că există studenți care răzbat mai mult prin demagogie și lichelism, că unii profesori capabili au fost destituiți și înlocuiți cu semidocti, că guvernul este subordonat politicii staliniste. Am mai vorbit de cotele mari de cereale, de povara grea de pe capul țăranului, de cele 36 tone de aur de la Tismana, adică de tezaurul țării, de petrolul nostru, de pădurile noastre și câte altele ...

Unii încercau să scuze și să accepte politica de forță a U.R.S.S.-ului. Afirmău că nu ar fi trebuit să luptăm dincolo de Nistru, că ar fi fost bine dacă am fi procedat și noi ca sârbii, cehii, polonezii: am fi fost ocupați, sărăciți, călcați în picioare dar astăzi cu fruntea sus. Așa, am fi avut alte drepturi. Paul Limbera zicea: „Dar noi n-am întors armele împotriva nazismului !? N-am luptat alături de sovietici în câmpia Panonică și în munții Tatra? N-am adus și noi o contribuție însemnată la distrugerea mașinii de război germane? Cât sânge am vărsat noi pentru victoria finală? Spune, mai bine, că aceasta este soarta popoarelor mici. Spune, mai bine, că Stalin, acest om fără pic de conștiință, ne-ar fi tratat ca pe toți ceilalți, adică ne-am fi „bucurat” de aceeași ocupație comunistă.” Iar eu răspundeam: „Eu una știu, și sunt convins, că această moștenire sfântă, pământul țării noastre, a fost apărat și păstrat timp de milenii cu multă trudă, cu multă politică abilă și cu multe jertfe. Cât despre „aceasta este soarta popoarelor mici” nu sunt de acord. În secolul XX toate popoarele mici și mari au aceleași drepturi și se dezvoltă și trăiesc pe baza principiului egalității și coexistenței pașnice.”

Dar frica și panica nu mă părăseau. În spaima mereu crescândă, care mă teroriza, căutam să-mi amintesc toată

discuția din noaptea aceea albă a lui aprilie 1948, noaptea care avea să-mi aducă atâta întuneric, foame, frig și mizerie, noaptea care mi-a distrus viitorul, sănătatea și care mi-a spulberat toate speranțele. Străduindu-mă să reconstitui faptele, îmi reveneau în minte vorbele pe care le spuseseam și care ar fi constituit un pretext pentru acuzarea mea deoarece fusesem de acord cu colegii mei care detestau și condamnau politica totalitară de uzurpare, subjugare și asuprire. Când ajungeam la astfel de concluzii mă pierdeam, mă treceau toate transpirațiile și începeau bătăile de inimă. După o vreme iar mă linișteam, spunându-mi că sunt nevinovat, iar faptul că nu fusesem arestat mă încuraja. Ziceam: „Se vede că cei însărcinați cu arestarea noastră au constatat că eu nu am nici o vină”. Și astfel, au mai trecut vreo două săptămâni. Apoi, deodată, mi-am amintit că în seara cu pricina am cântat în cor cântece nepermise, cântece românești: „Deșteaptă-te Române”, „Treceți batalioane” și altele și că ne-am luat tot felul de angajamente, ca de exemplu să luptăm contra minciunii, a lenei, a lichelismului, a demagogiei.

Cât mă mai căiam și cât mă acuzam și cum dădeam toată vina pe băutură! Dar nu-mi revenisem bine după această întâmplare, când am primit o lovitură mai puternică, o lovitură de moarte: la Iași, la sfârșitul lunii iunie au fost arestați mai mulți studenți printre care și logodnica mea, studentă la Chimie și fratele meu, student la Litere. Năuc și iresponsabil am lăsat totul de izbeliște și am luat drumul pribegiei.

Mai întâi am stat câteva zile la București, în cartierul Andronache, la un unchi al meu, comunist. Aici eram la adăpost dar mătușa Ana, nevasta lui moș Vasile - comunistul, căuta să mă izgonească, găsindu-mi tot felul de pricini:

— Dacă ai terminat școala, de ce nu te duci acasă? Ce umbli toată ziua câine surd la vânătoare? La ce te gândești? ... La ce te gândești? Te gândești că a ars șura lui Leiba și nu au unde să se culce vrăbiile? Ce-o să zică mă-ta când o afla că te

plimbi cât este ziua de mare, ca nepotul mitropolitului, printre oi? Ce-ți pierzi timpul prin București?

Vrând-nevrând, cu frică sau fără frică, am fost nevoit să-mi iau valiza și să plec. Unde? Nici eu nu știam ... Am plecat mai întâi spre casă, în nordul Moldovei și am poposit, la început, la un văr, preot în satul Tulbureni, la vreo 5 km de Botoșani. Aici am fost găzduit câteva zile, până ce a auzit popa despre ce este vorba, după care nu știa cum să scape de mine. În cele din urmă s-a hotărât și mi-a spus cu multă bunăvoință:

— Măi Gheorghică, Dumnezeu să-ți călăuzească pașii și să umbli din succes în succes, din bucurie în bucurie, dar gândește-te și la mine, care întrețin o familie grea. Uită-te și la copiii mei ...

Mi-am luat valiza și iarăși am plecat. Supărat, supărat, necăjit și foarte deprimat am nimerit la alt unchi, frate al tatei, la moș Costică, pensionar în Dorohoi. Locuia aproape de casa noastră, pe strada Ștefan cel Mare și gard în gard cu casa logodnicei mele (actuala mea soție). El mi-a spus:

— Măi băiete, stai la noi fără frică. Stai cât vrei, căci nimeni n-o să se lege de tine. Eu sunt bătrân și n-am făcut rău la nimeni. Am muncit toată viața și am crescut o casă de copii, pe care i-am dat patriei. Cinci frați am plecat odată din aceeași casă la război, pentru a face România Mare. Cel mai mare, Gheorghe, frate și cu tatăl tău, Dumnezeu să-i ierte pe amândoi, este în Mausoleul de la Mărășești, eu am fost rănit, moși-tu Vasile și moși-tu Ion au căzut prizonieri la nemți, așa că am vărsat mult sânge pentru țară. Stai la mine fără frică.

Mi-a dat o cameră curată, răcoroasă, cu miros de busuioc și cu liniște de mormânt. Citeam toată ziua și nu rețineam nimic. Mă ridicam și mă plimbam în jurul mesei, apoi mă uitam la câte o fotografie ore întregi. Mă uitam la moș Costică și-l vedeam tânăr, sergent de roșiori, frumos și brav. Atunci îmi veneau în minte și frații tatei, morți și răniți la Mărășești pentru întregirea neamului.

Seara, după ce întunericul cuprindea toată firea, ieșeam pe prispă, pe niște trepte în spatele casei, și priveam cerul și galaxiile. Mă gândeam la infinitul Universului și la micimea și răutatea oamenilor. Frica mă cuprindea iarăși. Din nou mă gândeam ce trebuie să fac și încotro trebuie să apuc.

Cu mult necaz și cu mult zbucium sufletesc, cu nopți de insomnie și febră, timpul se scurgea și ușor vara s-a dus și a venit toamna. Școlile s-au redeschis, vremea a devenit răcoroasă și pomii au început să ruginească. Mă uitam la livezile îmbătrânite, la dealul Polonic care se profila ca o umbră uriașă peste șesul Călănceni, apoi priveam spre valea Jijiei. Totul era trist și mohorât, totul părea pustiu. Nu a durat mult și a căzut bruma. Eram deznădăjduit și mă durea sufletul când mă gândeam că nu mai sunt în rând cu oamenii, că trăiam izolat de lume, într-o casă la doi bătrâni. Mă socoteam un laș, un netrebnic. Mă întrebam: pentru care motiv stau eu închis în casă? Până când voi sta și ce voi face, ce mai aștept?

Într-o duminică, mama logodnicei mele a venit pe la moș Costică, care a primit-o bine și care a întrebat-o de unde știe că eu sunt găzduit la el și dacă mai știe altcineva lucrul acesta. Ea a spus că a aflat de mine de la mama și că nu mai știe nimeni. Când m-a văzut a început să plângă în hohote. După ce s-a potolit, mi-a povestit cum a fost arestată Didina. Venise acasă să-și pregătească examenele pentru sesiunea din iunie. Într-o noapte aude că bate cineva la ușă. Bărbatul ei era la lucru pe un șantier la Ițcani-Suceava, iar ea era acasă singură cu copiii. Didina nu se culcase, încă mai învăța. A intrat un civil în casă, s-a legitimat, a arătat că este ofițer la securitate și a întrebat de studenta Popușoi Didina. A mers la ea și i-a spus să-l urmeze pentru o declarație. Săraca nu a reușit să scoată nici un cuvânt. L-a urmat liniștită, fără frică. În drum, aproape de biserica Sf. Neculai, îi aștepta o mașină în care s-au urcat și au luat-o spre Suceava. De atunci n-au mai văzut-o.

O întreb:

— Cine era șeful Securității și cine a arestat-o?
— Carol Hudeșcu.
— Care? Fostul Carol Segal?! Carol, pe care soțul mamei l-a ajutat și l-a adăpostit în timpul prigoanei legionare?

— Da, acela.

— Și?

— A fost bărbatul meu la el, a căzut în genunchi, l-a rugat să-i spună cu ce a greșit fata, să-i dea voie să o vadă, să-i dea un pachet cu ceva mâncare și cu rufe de schimb. Carol a fost neînduplecat, n-a admis nimic ...

În acest timp, eu mă plimbam prin cameră. Ea mi-a urat mult noroc, sănătate, succes și a plecat ...

Într-o noapte, din prima decadă a lunii octombrie, m-am hotărât, cu banii pe care îi mai aveam, să plec la Iași. Era luni 10 octombrie. Miercuri, cu trenul de 4 dimineața am plecat.

Ajuns la Iași, am tras la un coleg de-al meu care locuia pe stada Florilor, la numărul 8. M-a primit cu multă căldură, mi-a făcut patul și mi-a dat să mănânc. Cu el mai stătea un coleg de liceu, Mierlă Vasile. Și la ei era sărăcie, dar aveau libertate, tinerețe și speranțe ... Eu cu speranța terminasem din luna mai. Atât Teodoreanu cât și Mierlă mă încurajau și nu știau ce să-mi mai povestească. Presimțeam că în curând voi fi privat de ceea ce este vital, de ceea ce este mai necesar și mai sfânt omului: de libertate. Ei vorbeau, în timp ce gândurile mele zburau departe...

Se înnopta și în lumina palidă și blândă a sfârșitului de octombrie, totul părea scăldat în culori pastelate. Toamna parcă se plimba prin case, prin grădini și pe străzi, colorată în ciclamen, împodobită cu crizanteme și cu dantelărie de funigei. Într-un târziu ne-am culcat. Vasile Mierlă și Ion Teodoreanu au început să sforăie.

Eu nu reușeam să adorm. Mă gândeam la Evul Mediu, la Inchiziție, la Dostoievski care povestește că în închisoarea de la Toblosk a văzut oameni legați de zid, ferecați de ani de zile și care, după ce scăpau de lanț, purtau cătușe până la sfârșitul

vieții. Mi-am amintit de povestirile lui Topârceanu, din prizorierat, și de povestirile lui Valeriu Braniște, din pușcărie. Mi-au venit în minte și sulilele lui Vlad Țepeș. Acest domnitor avea în Mănăstirea Snagov o cameră a cărei dușumea era montată pe niște bile de lemn și care, cu ajutorul unor scripeți, se trăgea din afară; în felul acesta podeaua aluneca până când camera rămânea fără dușumea. Aici, pe un perete, exista o icoană mare a Sf. Gheorghe, iar pe o măsuță erau un sfeșnic cu o lumânare aprinsă și o cană cu apă. Țepeș închidea în acest interior, cu dușumeau glisantă, boieri necredincioși sau răufăcători, pe care-i îndruma și-i sfătuia, după caz, să se închine la icoană și să se roage pentru iertarea păcatelor și a greșelilor comise față de domnie. După 4-5 ore de rugăciuni sau după 4-5 zile, cel pedepsit simțea cum îi fuge pământul de sub picioare ... și tot îi fuge, și-i fuge, încerca să se agațe de ceva și nu avea de ce, lumânarea și masa cădeau în gol, apoi cădea și el într-o groapă adâncă de 20 de metri, unde se găseau înfipte sulile. În sulile își dădea obștescul sfârșit, nespovedit și neîmpărtășit.

A doua zi am plecat să mă interesez de un transfer și m-am întâlnit cu un coleg de liceu, cu D. Ștefano, care-și trecea teza de licență la Farmacie cu un subiect din botanică și care, știindu-mă naturalist, m-a invitat să iau parte la prezentarea lucrării.

Către seară, cu Vasile Mierlă și Teodoreanu, am ieșit la plimbare. Nu-mi găseam astâmpărul. Iașul, distrus de război, începuse să se refacă și cu luminile aprinse părea foarte frumos. Tineri și tinere, veseli și plini de viață se îmbrățișau, urcau în deal și coborau în vale, erau gălăgioși și entuziaști. Reintrat între prieteni, reintrat în viață după autoexilul de la moș Costică, totul părea schimbat, totul era nou și frumos și pășind alături de colegii mei, mă gândeam cât de inuman este să privezi de libertate pe semenul tău! Cât de scurtă este viața și cum nu știm să o prețuim! Din nou mă simțeam hăituit și obidit. Forfota de pe stradă începea să mă obosească.

II. SECURITATEA IAȘI

Era seara zilei de 14 octombrie 1948, de sfânta Paraschiva, mare sărbătoare creștinească la Iași. La un moment dat a apărut în fața noastră un pirpiriu cu un cap mare, clăpăug, cu gâtul ca de scripcă și cu dinții mari și rari. Cu mișcări iuți și stinghere, rîzînd forțat, ne-a blocat drumul.

— Vă rog, legitimațiile dumneavoastră! Ca și cum mi-ar fi dat cu un par în cap, eram să cad jos, dar mi-am revenit imediat și mi-am impus curaj și nepăsare. Ce o fi, o fi ... Am prezentat și eu legitimația după care am fost invitat să-l urmez pentru a da o scurtă declarație. Știam eu ce declarație mă așteaptă și cât de scurtă este. Totuși, l-am urmat pe acest slăbănog de care aș fi putut să scap cu un singur pumn, bineînțeles, dacă n-aș fi știut că în spatele lui mai sunt vreo zece. Totul se sfârșise.

Mi-am văzut cariera ratată, viitorul distrus, libertatea pierdută și într-adevăr tot ce are omul mai scump și mai sfânt în viață am lăsat la poarta închisorii și din acea seară nu am mai fost Gheorghe Băgu, ci numărul 1 211. Ce coincidență: tot cursul superior de liceu am purtat numărul 211 ... !?

Am intrat pe poarta unei clădiri care nu trăda nimic din rolul și importanța ei. Era o casă particulară, așezată pe una din cele mai frumoase străzi ale Iașului, pe strada Copou, care ducea spre grădina publică cu teiul lui Eminescu. O casă moldovenească cu geamuri și uși mari, cu cerdac îmbrăcat cu iederă și cu flori. Am intrat într-o cameră mare și rece, în care se găseau un birou învelit cu hârtie albastră și câteva scaune vopsite în maron, murdare și șubrede. Pe pereți un singur portret, cel al lui Stalin. Era izbitor contrastul între interiorul murdar, respingător, îmbâcsit de fum de țigară și exteriorul

curat și ospitalier. Nu mi s-a spus nici un cuvânt. După câteva ore s-a deschis ușa și a intrat locotenentul Blehan pe care-l cunoșteam ca elev repetent. M-a surprins apariția lui în haine militare. S-a uitat nehotărât la mine.

— Acesta este? a întrebat el, deși mă cunoștea.

Ordonă să mă percheziționeze, să-mi scoată cureaua și șnururile, să-mi ia actele și verigheta și să mă ducă la celula 1, apoi m-a predat unui gardian cu care am mărșăluit pe o sală fără lumină, vreo 10-15 pași. Când ne-am oprit gardianul a aprins o lanternă și a deschis un lacăt la o ușă. M-a luat de spate și m-a repezit într-un interior cu întuneric beznă ... și a închis ușa cu lacătul. Am rămas puțin nemișcat, pe urmă am început să pipăi și să caut pe lângă pereți vreun pat pe care să mă culc. Umblând foarte atent și încet, cineva din cameră m-a întrebat:

— Ce cauți?

Nu m-am speriat. Pe loc mi-am dat seama că este vorba de un deținut și i-am răspuns:

— Caut un pat să mă culc.

— Nu observi, nu simți că peste tot sunt numai paturi?

Am înțeles că trebuie să mă culc pe jos și că în cameră mai sunt și alți deținuți. M-am apropiat de ei și m-am întins pe dușumeaua fără așternut. În celulă mirosea îngrozitor a urină și mucegai și era tare frig.

— Stai aici lângă mine. De unde ești și pentru ce te-au arestat?

Ca renăscut după un lung, greu și nesuportat exil, după o lungă și grea izolare, bucuros că nu mai sunt urmărit, că mi-am găsit ortacii, am răspuns spontan, în rime stâlcite și involuntare:

— Sunt din Dorohoi, și sunt considerat periculos. Motiv pentru care m-au depus aici, jos, pe dușumea, fără șnururi și curea.

— Auziți, măi, ce-i umblă gura dorohoianului !

— Dar dumneavoastră, zic eu, oarecum satisfăcut că nu mai sunt singur, pentru care fapte necugetate vă pătimiți pe dușumele, în bezna aceasta?

Văzând că nu se grăbesc cu răspunsul, îl înghiontesc ușor pe primul de lângă mine, care-mi spune:

— Eu mă numesc Zaharia și am fost actor la Teatrul Național din Iași, primul de lângă mine este inginerul Cosmovici, iar lângă el sunt un locotenent de grăniceri și trei țărani.

— Aici, zice unul dintre țărani, am fost aduși pentru păcatele părinților noștri.

— Ale părinților?

— Da. Ei săracii au trudit și au adunat să aibă, să avem cu toții, și astfel au devenit bogați, au devenit chiaburi ... acum tragem și noi.

— Mai terminați odată, intervine cineva, cred că era Cosmovici, o să vorbiți mâine toată ziua, că ce aveți alta de făcut! N-aveți nici de arat, nici de semănat, nici de prăsit și nici de plivit, așa că lăsați gura!

Ne-am culcat. Eu, parcă adus într-un adăpost ospitalier, m-am lipit de fratele Zaharia, pentru a mă încălzi și am adormit...

Într-un târziu, m-au trezit discuțiile fraților de suferință.

Am deschis ochii și ajutat de cele câteva raze de lumină care străbăteau prin crăpăturile de la ușă, am încercat să examinez camera și oamenii. Ca printr-o ceață deasă și întunecoasă se vedea un interior mare, sinistru, murdar și fără geamuri. M-am uitat apoi la oameni. Zaharia, scund și bine legat, cu fruntea lată și părul ondulat, slăbit și înnegrit de suferința arestului în care zăcea de cinci luni, privea tăcut și mirat spre mine. Eu m-am ridicat în capul oaselor și am început să mă mișc, să fac gimnastică. Atunci, într-un colț, am zărit o oală mare de lut cu fecale și în jurul ei o baltă de urină. Am înțeles că aici urma să-mi fac necesitățile.

Cosmovici, un bărbat înalt, frumos și distins se uita întrebător și ironic la mine. Eu eram contrariat. Ca să schimb atmosfera, să mai glumim, încep să mă vaiet:

— Doamne, cu ce ți-am greșit? Doamne, care pretinzi că ești bunătatea curată, de ce pe unul îl culci în urină și pe altul în puf? De ce pe unul îl hrănești cu fazan și pe altul cu spălături de vase?

Și iar mă uit insistent la fecale și mă prefac că nu observ pe Cosmovici, care mă urmărea și iarăși întreb:

— Doamne, suntem într-adevăr în secolul XX? „Doamne, Doamne, ceresc Tată, noi pe Tine Te rugăm”

— Dorohoiene, zice Cosmovici, nu face pe naivul și pe disperatul din prima azi. Ce-o să zici tu, după vreo șase luni?

Când am auzit de șase luni, m-am întristat, dar mi-am revenit repede, considerând că prietenul Cosmovici vorbea cu răutate și venin datorită vieții sale osândite. „Șase luni? Cine rezistă în condițiile astea șase luni ! Mai bine s-ar bate peste gură și n-ar mai cobîi a moarte” gândeam eu.

La Iași, nu se dădea de mâncare dimineța. Se mânca o ciorbă seara. Oamenii erau nervoși și foarte flămânzi. Până la prânz am tot povestit. La prânz am primit câte un sfert de pâine. Zaharia mi-a spus să nu mănânc tot, să mai aștept până va veni și ciorba. Într-adevăr, pe la ora 15 ne-au adus o oală cu resturi rămase de la restaurante sau de la cantine. În celulă existau niște străchini de lut ciobite, altele crăpate, soioase și împutite în care Zaharia a împărțit în mod frățesc ciorba. Ciorba, așa cum am mai spus, era spălătură de vase cu urme de cartofi și fasole și cu miros de carne și câteodată cu mucuri de țigară.

În aceeași zi, spre seară, au fost aduși în celula noastră încă doi țărani: tată și fiu, doi hojmălăi înalți și osoși. Tatăl cred că avea înălțimea de doi metri iar fiul să fi avut cam 1,95 m. Purtau în picioare opinci sparte, nerăzuite, mari și diforme, un fel de corăbii făcute din câte o piele de porc. I-am întrebat ce au făcut și de unde sunt. N-au vrut să răspundă.

Ne-au rugat să-i lăsăm în pace să se odihnească. S-au culcat pe dușumea și au adormit imediat. Se vedea că erau tare obosiți.

Tot aici erau reținuți, de o jumătate de an, doi frați țărani dintr-o comună din apropierea Iașului. Am aflat de la ceilalți pentru ce au fost arestați: pentru că trecuse războiul și prin comuna lor și pentru că acolo frontul a ținut mai multe luni, după ce sovieticii au înaintat spre vest, ei au găsit în ogradă un tun părăsit. L-au luat și l-au ascuns într-o claie de fân. Unul dintre ei făcuse armata la artilerie, a analizat tunul și a ajuns la concluzia că este în perfectă stare de funcționare, iar pentru orice eventualitate au adunat și câteva obuze. În noaptea de Înviere, de sărbătoarea Paștelui, în Moldova este obiceiul să se tragă focuri de armă. Ei au scos tunul din claia de fân și, fiind băuți, au tras câteva obuze spre soare-răsare. Pentru această faptă stăteau închiși din luna aprilie și acum ne aflam în octombrie iar organele de anchetă nu reușeau să-i încadreze într-un articol de lege. În codul nostru penal există pedeapsa pentru port ilegal de armă, dar pentru port ilegal de tun nu există. Totuși, până la urmă s-a găsit o soluție pentru a-i condamna exemplar; tunul este tot o armă, nu?

În fiecare seară, pe la ora opt, ni se aducea aceeași ciorbă, care după obiceiul locului, o lăsăm pentru a doua zi, când Zaharia reușea s-o împartă. Noaptea ne culcam flămânzi.

Îmi amintesc că, în fiecare seară, gardianul scotea pe unul dintre noi să verse țineta (oala în care ne făceam nevoile) care era neîncăpătoare căci ne înmulțiserăm. În această situație, conducerea închisorii a hotărât ca întotdeauna înainte de a se lăsa întunericul să fim scoși pe rând, câte unul, și conduși în grădină, la o groapă, unde să ne facem nevoile, păziți de caraliu. Groapa era lângă gard și toți cetățenii care treceau pe trotuar, vrând-nevrând, ne vedeau. Pe gardieni nu-i deranja această situație. Ei ne păzeau să nu fugim iar noi, la un pas de ei, pe vine, cu pistoalele aproape de cap, în văzul tuturor, ne făceam nevoile.

Noaptea, până adormeam, mă gândeam la mama. Mă gândeam și la logodnica mea, care se găsea și ea în închisoarea de la Suceava și care suporta ca și mine aceleași nedreptăți și umilințe. O știam delicată, sfioasă, pudică și mă înfiora gândul că s-ar putea să nu reziste și că va muri în pușcărie. Nici de mine nu eram sigur că voi putea suporta acest calvar până la sfârșit.

Într-o noapte, pe când dormeam, am simțit că cineva îmi smulge părul din cap. Pentru că dormeam între Zaharia și Cosmovici, am avut impresia că unul din ei visează și că, prin somn, mă trage de păr. Întind mâna și apuc un șobolan care îmi smulgea părul pentru a-și face cuib. Cu gânduri sumbre, înfometați, dormind pe jos, pe scândura goală, cu șobolani, cu miros de urină și fecale, timpul trecea foarte greu.

Când am împlinit trei săptămâni de închisoare, noaptea târziu s-a deschis ușa, s-a aprins o lanternă puternică și gardianul m-a strigat și mi-a spus să-mi iau bagajele și să-l urmez.

N-aveam nici un bagaj, dar până când m-am sculat, până m-am dezmeticit și având puțină lumină de pe culoar, am avut posibilitatea să mă uit atent prin cameră și la deținuți. Ce mi-a fost dat să văd! Un tablou de grotă. Tot felul de larve mișunau pe jos și se îngrămădeau prin unghere. Gândaci și păianjeni se cățarau pe pereți, peste tot gunoi, mucegai și urină. Pereții murdari de sânge și scorojiți de var. Cine știe ce lupte, ce bătăi se dăduseră pe aici! Tabloul se completa cu niște stafii nebărbierite, gălbejite, respingătoare și flămânde, cu oamenii care zăceau pe dușumea și care s-au ridicat să-și ia rămas bun de la mine. La plecare toți mi-au urat noroc și sănătate. Eu le-am mulțumit și le-am urat eliberare grabnică și din nou, neîncrezător, am plecat fără nici o speranță. Escortat și bine păzit am ajuns în camera de gardă unde Blehan mi-a dat cureaua și șnururile, apoi a ordonat să mi se pună cătușele. M-a dat în primire pipiriului cu capul mare care mă arestase și mi-a spus:

— Vezi că te transferăm la București, vei pleca cu trenul însoțit de dumnealui. Să nu schițezi nici un gest și să nu vorbești cu nimeni, să nu încerci să fugi că vei fi împușcat pe loc.

Am plecat. În gară, până la sosirea trenului, am văzut mai mulți cunoscuți care nu au îndrăznit să-mi vorbească. Ziceam în sinea mea: „Să-i fie pirpiriului rușine și la toți cei ce-și bat joc de oameni”. Dar sunt convins că el nu avea rușine. Un om de omenie, un om cu bun simț, nu ar fi executat ceea ce executa el oricât de bine ar fi fost plătit. Mă consideram pedepsit pe nedrept și eram în permanență revoltat. Dar n-aveam voie să vorbesc și chiar dacă aș fi avut această posibilitate nu aveam cu cine. Tăceam și așteptam. O, și cât de mult am așteptat!

În tren erau tot felul de călători, femei și bărbați care mă priveau cu compătimire, iar câte unul îndrăzneam să întrebe pe pirpiriu ce am făcut. Agentul securității le răspundea că nu știe și că mă duce la închisoarea Văcărești, închisoare pentru cei condamnați de drept comun, adică pentru hoți. În gara Bîrnova, trenul a stat mai mult și câteva femei au coborât și au cumpărat câteva plăcinte cu brânză pe care, cu aprobarea agentului, mi le-au oferit. Ce era în mintea acestor femei este greu de ghicit. Mă credeau într-adevăr un criminal, căruia totuși trebuiau să-i dea o bucată de pâine, sau știau că gardianul minte? Le-am mulțumit și pentru că eram nemâncat de peste trei săptămâni, le-am înghițit nemestecate. Căldura din tren m-a moleșit, plăcintele m-au hrănit bine, somnul m-a furat și am trecut în lumea viselor. Am dormit până în apropierea Ploieștiului, adică până s-a făcut ziuă. De la Ploiești la București, din locul unde eram legat, priveam pe fereastră și în fuga trenului vedeam sate, case cu cerdac, copaci desfrunziți și oameni liberi. Oameni liberi și copii care mergeau la școală, iar în depărtare se zărea Bucureștiul. Nu peste mult timp am ajuns în Gara de Nord. Din nou

frica de necunoscut a început să mă cuprindă. Mă puteam aștepta la orice

De la Gara de Nord, am mers pe jos până la Ministerul de Interne. Pe Calea Griviței, viața și libertatea pulsau din plin.

Bătea un vânt rece, iar pe cer se îngrămădeau nori grei. Când am trecut pe lângă grădinița din apropierea catedralei Sf. Iosif, parcă toate crizantemele mă priveau și mă compătimeau. Ce toamnă jalnică Ajuns la minister, am fost predat cu proces verbal ofițerului de serviciu.

III. MINISTERUL DE INTERNE

În subsolul Ministerul de Interne, în aceeași cameră cu mine, mai aștepta o doamnă înaltă, frumoasă, elegantă și durdulie, în vârstă de 30-35 ani. Era de o politețe slugarnică. Aștepta și ea repartizarea la una din celulele securității ... sau poate o minune, o îndurare Se făcuse seară și încă nu fuseserăm repartizați. Eu, în timp ce foamea mă rodea, mă gândeam departe, la Magna Charta Libertatum apărută în Anglia în urmă cu peste 300 de ani ... La noi încă se mai construiau închisori!

După o zi de post negru, m-a luat în primire un gardian care m-a condus pe o sală lungă și îngustă puternic luminată, de o parte și de alta cu uși metalice, cam din trei în trei metri. Era o liniște de cavou. Personalul de serviciu circula în papuci de casă. Am fost introdus în celula 24, o celulă mică cu paturi zidite în pereți, curată și luminată cu neon.

Această închisoare, adică acest subsol special amenajat pentru suferință a fost construit din ordinul lui Armand Călinescu, sluga credincioasă a lui Carol al II-lea. Tot Armand Călinescu a zidit și pușcăria de la Pitești unde, mai târziu, aveam să-mi petrec aproape un an din viață. Armand și Carol al II-lea n-au știut să construiască șosele, școli și spitale ... ei au construit pușcării.

Dar dacă abuzurile din timpul dictaturii carliste și a celei fasciste au năpăstuit o mică parte din populația acestei țări, dictatura comunistă instalată în martie 1945 a săvârșit un genocid la scară națională, lovind atât în intelectualitate și muncitorime cât și în țărănime.

În celulă, pe paturi, zăceau doi muribunzi: primul se numea Lăzărescu și fusese avocatul Curții Regale, iar celălalt se numea Iordan și fusese funcționar superior în Ministerul de Finanțe. Jos, pe o saltea, se pătimea un ungur în vârstă de peste 40 de ani, care fusese fabricant de mobilă în Tîrgu Mureș.

Lăzărescu m-a întrebat cum mă cheamă, ce meserie am, de unde sunt și pentru ce am fost arestat. După ce i-am răspuns, m-a întrebat care este situația afară, ce se mai aude și când consider eu că vom scăpa. Mai precis, când cred eu că ne vor elibera americanii. Nefiind în măsură să-i răspund la ultima întrebare așa cum ar fi dorit el și văzând că sunt prost informat și că n-am vederi politice, m-a întrebat insinuant și grosolan ce caut eu în pușcărie? Iordan s-a uitat dojenitor la Lăzărescu și i-a spus să mă lase în pace dându-i a înțelege că eu sunt trimis special în celula lor pentru a-i spiona. Lăzărescu fusese chinuit, maltrat și devenise răutăcios. Era mare contrast între fizicul său de intelectual distins și delicat și comportarea sa grosolană. Fiecare vorbă, fiecare întrebare, erau pline de spini și de venin. Boala îl înrăise. Urina sânge și-si scuipa plămânii.

Ungurul intra câteodată în discuție dar intervențiile lui nu erau întotdeauna la obiect din cauză că nu înțelegea limba

română. El afirma că la anchetă i s-a comunicat că va sta închis până-i va crește barba mai jos de genunchi.

Lăzărescu mă desconsidera, mă sfida și mă privea cu un dispreț pătimăș. Într-o zi vorbea în limba franceză cu Iordan și-l întreba:

— Cum a ajuns acesta în pușcărie și cum o fi penetrat de a ajuns student?

Înțelegând discuția l-am întrebat:

— Ascultă domnule Lăzărescu, ce apărăi dumneata ca avocat la curtea lui Carol al II-lea? Apărăi desfrâul, lichelismul, minciuna, apărăi pe doamna Lupescu? Te lauzi că ești fiu de țărani și că ești român. Ce apărăi? Apărăi pe toți cei ce dădeau cu piciorul în tradițiile și aspirațiile poporului nostru, apărăi pe toți cei ce ne sfidau și ne batjocoreau? Apărăi pe Carol al II-lea? Asta apărăi? Bravo, fecior de țaran!

Din ziua aceea atât Lăzărescu cât și Iordan n-au mai vorbit cu mine și mărturisesc că este foarte greu să conviețuiești într-o celulă de câțiva metri pătrați cu oameni care te dușmănesc. Este aproape de nesuportat. După ce că eram atât de amărâți și bătuți de soartă, ne mai amăram și noi.

În fond, cu sau fără Carol al II-lea și camarila lui, tot sub dictatura comunistă am fi ajuns. Degradarea societății românești, ca urmare a abuzurilor de putere și a compromiterii unor oameni politici din ultimii ani antebelici, a contribuit într-o mare măsură, cred eu, la faptul că puținii comuniști din țară, care au ridicat capul lor de năpârcă în 1944-1945, au putut racola destui oameni pentru armata lor de turnători, de securiști și de activiști analfabeți. Aceștia au provenit din drojdia societății românești formată în vâltoarea politicianismului abject, compromis, și au distrus conștiința unei părți din muncitorime.

Ungurul a înțeles că ne-am certat și încerca să ne împace, dar nu reușea. Nu știa să pronunțe românește decât câteva cuvinte. Mai mult mima și gesticula. Era foarte caraghios. Mic de statură și îndesat, părea un cub pe două picioare subțiri.

Avea capul mare, bărbia lată, cu ochi holbați și urechile clăpăuge. Imaginați-vă acest om care se schimonosea și făcea spume la gură într-o limbă stâlcită și șoptită, nereușind, de fapt, să spună nimic.

În fiecare dimineată ni se aducea în celulă o mătură pentru curățenie, apoi ne scoteau la WC. La prânz ni se aduceau, exact la aceeași oră, o ciorbă de fasole și un sfert de pâine, iar seara o ciorbă de arpacaș. În celula aceasta luminată puternic am stat o lună de zile fără să fiu anchetat și tot aici am avut și conflictul cu amicii de suferință.

Într-o seară s-a deschis ușa și un gardian mi-a șoptit să-mi iau bagajul și să-l urmez. M-am bucurat, le-am spus celor ce rămăneau noroc bun și am executat totul fără nici un murmur. Lăzărescu și Iordan n-au schițat nici un gest și nici nu mi-au răspuns la salut. Singur ungurul, neștiind ce se întâmplă, devenise agitat și întrebător. Se schimonosea ca de obicei.

Am fost condus la corpul de gardă, unde fuseseră aduși și câțiva dintre colegii și prietenii mei.

N-am avut voie să vorbim. Mă uitam la ei cu milă și compătimire. Am revăzut pe Cîrciumaru Tudorel, Baci, Rădoi, Ivănescu, Ispas, Voiculescu, Paul Limbera și alții pe care-i știam arestați. Lângă ei erau câteva femei, o elevă de liceu și un moșneag — fostele lor gazde — dar și frați, prieteni, părinți, toți arestați ca tăinuitori sau favorizatori. Erau de nerecunoscut: slăbiți, îmbătrâniți, boțiți și storși de cele 7 luni de viață în celulă. Se uitau surprinși la mine. Nici unul nu se așteptase să mă vadă aici. Lacrimile le curgeau șuvoi. De fapt toți plângeam. Bietului Limbera, bunul meu prieten și coleg, i se ascuțise capul și-i tremura barba. Fusesse înalt, voinic și osos. Acum era o epavă. Ar fi avut nevoie de hrană mai substanțială, dar rația pe care o primea în pușcărie nu-l satisfăcea, fapt pentru care s-a și prăpădit. Cu el am reușit să schimb câteva cuvinte, foarte greu, dar totuși am reușit. Printre cei care ne păzeau, unii erau totuși oameni în adevăratul înțeles al cuvântu-

lui, cu suflet bun, oameni cu ajutorul cărora reușeam să comunicăm între noi.

Paul era deprimat, presimțea că se prăpădește. Avea ochii înfundați în orbite, buzele vinete, nasul căzut peste gură și din când în când ofta adânc. Vorbea încet, temându-se parcă să nu tulbure liniștea pușcăriei. M-a întrebat când am fost arestat, dacă nu știu ceva despre părinții lui, ce știu despre logodnica mea precum și despre ceilalți colegi din libertate. Aproape că n-am reușit să-i răspund.

De aici, am fost încărcăți într-o dubă și transportați la închisoarea din Calea Rahovei. Era luna noiembrie 1948.

IV. CALEA RAHOVEI

După percheziția de rigoare, am fost repartizați la celula numărul 6. Întuneric, igrasie și paturi deșelate cu pături soioase și împutite ca și la Iași. În celulă am găsit un bătrân, fostul colonel Lazarovici și un muncitor de la ITB, pe nume Rădulescu.

Lazarovici, scheletic și gârbovit, părea un fel de trestie îmbătrânită, îmbrăcat în trenzi și pantaloni-golf. Bătrân și neputincios își aștepta sfârșitul. Nu mai dorea nimic. Era trist și vorbea rar.

Rădulescu era negricios, țigan originar de pe lângă Găești, cu suflet deschis. S-a bucurat mult de sosirea mea în celula 6.

Ne-am împrietenit și după ce am discutat o bună parte din noapte, ne-am culcat. După câteva zile m-am obișnuit cu întunericul, încât mai târziu vedeam și puteam juca țintar ore

întregi. Tot aici am învățat să comunic și prin alfabetul Morse. Cât era noaptea de mare se auzeau lovituri discrete în pereți, ca o ronțăială de guzgan. Se transmiteau impresii de la anchetă, vești de la noii veniți, încurajări și sfaturi. Începusem să mă tem de anchetă. Ceea ce se transmitea prin Morse în legătură cu ancheta te îngrozea. Unii dintre noi erau de-a dreptul speriați și neputincioși. Noaptea, când se auzeau pași pe culoar, adică atunci când venea gardianul pentru a lua pe câte unul la cercetări, toți tresăreau, iar cei mai slabi ajungeau până acolo încât urinau în pantaloni. Erau cele mai grele clipe. Dar omul se obișnuiește treptat cu răul. Vorba proverbului: „Nu-i da omului cât poate duce”.

Într-o dimineață pe la ora trei, gardienii au adus în celula noastră un tânăr chipeș, înalt, elegant și distins. Avea o figură luminoasă și o privire inteligentă. Un șaten cu părul ondulat, cu ochii negri și cu fața albă, un tânăr cu trăsături fine și demn până la aroganță. Căuta să deslușească ceva în întinericul celulei. Eram nedumerit și nu reușeam să-i deslușesc gândurile. La început n-a vorbit, însă până la urmă a îndrăznit și mi-a cerut o țigară. Nu aveam țigări dar exista pe culoarul nostru un gardian bătrân, care ne mai aducea din când în când chiștoace adunate de prin scumierele ofițerilor anchetatori. Mai târziu, nea Fănică, aducătorul de țigări, a fost descoperit ca infractor, judecat și condamnat la un an închisoare corecțională. A fost turnat de un deținut, o canalie, care a avut pretenția să-i dea zilnic aceste chiștoace.

L-am rugat pe nea Fănică să-mi aducă câteva mucuri pentru noul venit și omul m-a servit. Le-am dat tânărului care și-a confecționat o țigară cu o bucată de ziar. În timp ce fuma l-am întrebat cum îl cheamă, ce meserie are, de unde este și pentru ce a fost arestat. Mi-a spus că se numește Strati Dan, că este student la Medicină în anul III, că este din Timișoara, că mai are un frate medic și că tatăl său este administrator de spital.

Din fragedă tinerețe, adică din cursul inferior de liceu, îl citise pe Schopenhauer. Mai târziu aprofundase această filosofie care l-a marcat. Și pentru că în final Schopenhauer ajunge la concluzia că viața nu merită să fie trăită, Strati, adeptul orbit al acestei filosofii, a hotărât să se sinucidă prin împușcare, în timpul unui spectacol de operă, în prezența unei colege de facultate. A umblat mai multe zile să-și procure un pistol dar n-a găsit. În cele din urmă s-a decis să ia pistolul lui nea Costache, paznicul de la cămin. A înfășurat o sticlă într-un fular, s-a apropiat de nea Costache cu intenția de a-l ameți puțin pentru a-i lua arma. După ce l-a lovit, paznicul a căzut, iar Strati i-a luat pistolul și a dispărut în noapte. A mers să doarmă la un unchi al său. Aici a încercat arma dar spre nenorocirea lui a constatat că este o armă de alarmă care nu era bună pentru scopul propus. A doua zi, deprimat, a plecat la întâlnirea cu colega pe care o invitase la operă pentru a fi martoră la sinucidere, fără ca aceasta să-i bănuiască măcar intențiile.

Mergând către Universitate, a observat o femeie-gardian în post. Deznădăjduit, s-a repezit la ea cu pistolul în mână și a strigat:

— Dă-mi pistolul că-s legionar și te omor.

Femeia, speriată, a țipat și a cerut ajutor. S-a adunat lume și un ofițer l-a arestat. Adus la Securitate a fost anchetat și întrebat ce avusese de gând să facă cu pistolul. La percheziție i s-au găsit în buzunar și două bilete de operă, anchetatorii presupunând că, în timpul spectacolului, Strati urma să comită o crimă, să omoare o persoană din guvern. El declara cinstit că intenționa să se sinucidă. Nu l-a crezut nimeni. Era și normal. Într-un târziu a sosit generalul Jianu, comandantul securității, pentru a ancheta personal cazul Strati.

— Ce aveai de gând să faci cu pistolul?

— Să mă omor.

— Să te omori? Poftim pistol, omoară-te! Strati s-a grăbit, a luat pistolul, l-a dus la tâmplă și a apăsat pe trăgaci, dar

generalul avusese grijă să nu-l încarce. Situația aceasta l-a încurcat pe comandantul Securității încât nu mai știa ce să creadă. Totuși, până la definitivarea cercetărilor l-au adus în celula noastră.

Fiind noiembrie, cu nopți lungi, interminabile, și având suficient timp la dispoziție, am început să discutăm. Strati pleda pentru justetea filosofiei lui Schopenhauer. În liceu citiserăm și noi pe Schopenhauer dar nu eram pătrunși de filosofia lui și nici n-o aprofundaserăm, astfel că nu aveam nici un fel de convingeri. Eu aveam filosofia omului simplu: să trăiesc, să muncesc, să mă bucur de toate darurile naturii, să-mi întemeiez o familie și să mă bucur de copiii mei. El gândea tocmai pe dos. Dorea să-și pună capăt zilelor, familia pentru el nu avea nici un rost, iar copiii erau o povară inutilă. Pleda, de asemenea, pentru acea învățătură care propovăduiește nepăsarea față de plăcerile vieții, față de bogăție, față de suferință și moarte. Eu căutam să-i explic că așa ceva nu există.

După ore nesfârșite de discuții, cu burțile goale, chinuți de foame și erodați de umezeală și întuneric, cădeam, obosiți, într-un fel de letargie și rămâneam în această stare de somnolență ore întregi. După ciorba de seară ne mai învioram, dar Strati continua să tacă și să mediteze. În cele din urmă s-a hotărât să se omoare prin spânzurare. A scos o sârmă de la pat, a decălit-o prin frecare, i-a făcut proba și a așteptat noaptea.

Moș Lazarovici, această trestie cu suflet, atent la tot ce vorbeam, nefiind de acord cu adepții lui Schopenhauer, s-a prefăcut că-i este rău, a bătut în ușă și l-a rugat pe gardian să-l scoată la WC. Pe culoar a spus gardianului tot ce Strati are de gând să facă. Gardianul a anunțat ofițerul de serviciu care a venit în celulă, i-a confiscat sârma și i-a dat câteva palme. Strati s-a supărat rău pe Lazarovici și n-a mai vorbit cu el. Am mai stat împreună câteva zile până când pe bătrân și pe Rădulescu i-au transferat la depozit, la închisoarea Văcărești.

În acest timp, comunicam cu cei de la celula 7. Așa am aflat că Tudorel Cîrciumaru și Ispas au fost duși la anchetă, care a decurs normal. Au scris declarații până la 4 dimineața fără a le termina deoarece anchetatorii nu au fost mulțumiți. Au insistat mult asupra „sincerității” și i-au mai „ajutat” din când în când cu câte un baston de cauciuc ... banal. Alte vești în legătură cu Tudorel Cîrciumaru erau triste: era grav bolnav și noaptea făcea febră.

După plecarea lui Lazarovici și Rădulescu, am reluat discuțiile cu Strati asupra supremului act de curaj, dar erau discuții neconvingătoare. Tema aceasta deja nu mă mai interesa. Pasivitatea mea îl enerva pe amicul meu. Eu nefiind de acord să-mi pun lațul de gât, el s-a hotărât să se omoare și să mă lase de izbeliște, ca pe un laș. Urma ca în timpul nopții să se spânzure, mie revenindu-mi sarcina ca dimineața să anunț gardianul și să-i explic că în timp ce eu dormeam, Strati și-a pus capăt zilelor. Am hotărât să jucăm țintar cu boabe de fasole și cocoloașe de pâine, până către miezul nopții, când nu mai mișca nimeni pe culoar. Jocul fiind în toi și atrași de țintar, n-am observat că cineva ne urmărește pe vizor. Era maiorul Florescu, șeful Securității din Calea Rahovei. Acesta, surprinzându-ne că ne distrăm cu jocuri nepermise, ne-a pedepsit cu o noapte de carceră. Carcera era un compartiment, ca un dulap, cu șase despărțituri, unde puteau fi înghesuiți șase oameni care nu reușeau să stea decât în capul oaselor și puțin încovoiați, deoarece boxa avea deasupra niște gratii care parcă fuseseră puse special pentru a te spânzura de ele; era un loc potrivit pentru supremul act de curaj care îl obseda pe Strati.

Știind că Strati avea sârma înfășurată pe picior și între noi era doar o scândură care ne despărțea, l-am întrebat:

— Dane, ce faci?

— Am văzut gratiile și mă străduiesc să scot sârma ... Și într-adevăr, o scoate, o pune la gât, mă salută, se agață și-și dă drumul. Dar ceva neașteptat s-a întâmplat. Prin spate, printr-un

mic vizor, un gardian ne urmărise și auzise totul. Când Strati s-a agățat, gardianul a intervenit imediat, a deschis ușa și l-a scos afară. Totodată am fost scos și eu, pentru că auzise discuția dintre mine și Strati și din care reieșea că eu știam că vrea să se sinucidă, că-l tănuiam, mai mult, îl favorizam.

Am fost conduși la ofițerul de serviciu căruia i s-a raportat ce am săvârșit:

— Uitați-vă la ei, sunt niște criminali!

Atunci ofițerul de serviciu, un sublocotenent mic și gras, tuciuriu și brutal, ne-a bătut până ne-am pierdut cunoștința.

Când ne-am trezit din leșin eram în celulă. Am ridicat capul plin de sânge și cucuie, cu ochii înlăcrămați și cu glasul stins, am spus:

— Măi Dane, termină. Nu mai încerca să te omori, că ne omoară ăștia pe amândoi.

— Eu declar hotărât greva foamei și a frigului.

Din acea zi Strati a refuzat să mai mănânce și s-a culcat pe jos, pe cimentul pe care aproape îngheța apa.

După zece zile de foame și frig nu mai reușea să meargă pe picioare. Rămăsese o umbră, cu o paloare de un roz trandafiriu în obraji și cu ochii scânteietori și injectați. În a zecea zi de grevă a venit un ofițer și l-a întrebat ce dorință are și pentru ce motiv face greva foamei. Strati l-a rugat să-i aducă o vioară și tutun și a anunțat că nu renunță la grevă până nu este pus în libertate. I s-a adus numai tutunul. Era în preajma sărbătorilor de Crăciun. Inspirat și cu mult talent, cu o voce plăcută, Strati a cântat mai multe colinde. De la celulele unde erau închise fetele se auzeau glasuri subțiri și plătând care cereau insistent să mai cânte. Gardianul nu știa ce să creadă, nu mai avusese asemenea cazuri. Contrariat de situația absurdă în care se afla, și nedumerit, se consola ascultând și el acele frumoase și duioase cântece ...

Eu știam că Strati nu săvârșise nici o infracțiune cu caracter politic. Știam că din acest punct de vedere este curat ca

lacrima, nevinovat, și că în curând va fi pus în libertate, așa că l-am rugat, imediat ce scapă de închisoare, să treacă pe la unchiul meu, Vasile Băgu, care locuia pe strada Iuliu Tetrat, nr.14, să-i spună că sunt arestat și că-l rog să-mi trimită un pachet cu paltonul și căciula și totodată să o anunțe pe mama, să-i spună unde mă găsesc.

După șase luni, la procesul Facultății de Științe, a venit mătușa mea, soția lui moș Vasile, care mi-a confirmat că a vizitat-o Strati Dan dar că n-a reușit să obțină aprobarea pentru a-mi aduce haine de iarnă.

Mult mai târziu, după ce am fost eliberat, umblând și pribegind în căutarea unui serviciu, m-am întâlnit cu un coleg de liceu, Ursuleanu, care era student în anul VI la Medicină. L-am întrebat ce știe de Strati Dan. Mi-a spus că l-a cunoscut foarte bine, că i-a fost șef de an și că după ce a ieșit din închisoare a mai continuat încă două trimestre dar că prin luna mai s-a otrăvit și a murit în spital la Colentina. Înainte de a se otrăvi a avut grijă să-și plătească toate datoriile precum și crematoriul.

După eliberarea lui Strati, am rămas stingher și cu un mare gol în suflet. Crăciunul, Anul Nou și Boboteaza, le-am făcut singur. Simțeam că mă apăsau pereții și că mă sufoc. Eram atât de slăbit încât abia reușeam să mă mișc. La această stare de neputință contribuisese și bătaia cruntă primită în noaptea când Strati a încercat să se sinucidă.

Am adunat toate păturile de pe paturi și le-am pus pe mine. Ghemuit sub aceste rupturi soioase, meditam la filosofia lui Schopenhauer, apoi gândurile mă duceau în nordul Moldovei, la sărbătorile Crăciunului de altă dată petrecute în libertate. Îmi veneau în minte vacanțele de iarnă, plimbările din amurg, ninsorile abundente și nopțile feerice din ajunul Crăciunului. Cât suflet puneam la cor, la colinde, și cu cât drag așteptam Anul Nou! În Moldova această noapte este o noapte de basm. Pretutindeni numai veselie, în case belșug și bunăstare. Buhaile

gem, harapnicele troznesc. Imediat ce se înserează, se aud micii urători cu glasuri subțiri cântând „Plugușorul” și sunând din clopoței împodobiți cu busuioc. Mai târziu apar flăcăii în grupuri, gălăgioși, cu „Capra”, „Ursul” și „Căluțul”. Când îmi aminteam de colindele ce le cântam la geamul dragei mele, simțeam că mă înăbuș, mai ales că o știam și pe ea, în această noapte de Crăciun, stând pe scândurile unor priciuri într-o închisoare.

Dar această stare de somnolență, de visare și de dulci amintiri n-a ținut prea mult, deoarece am fost invitat la anchetă. Trezirea la realitate a fost dureroasă. Am tresărit ca un nebun. M-au prins frigurile și am început să tremur din toate încheieturile. Am simțit inima cum bate și îmi zdrobește pieptul. Obrajii au început să-mi ardă și am simțit că mi se taie respirația. Năuc, mi-am adunat toate puterile dar n-am prea reușit.

Abia îmi târam picioarele și aș fi vrut să urc cele 20 de trepte, cel puțin în vreo două-trei ore. Gardianul nu m-a forțat și nu m-a obligat să pășesc mai repede. Mă vedea în ce stare sunt și știa unde mă duce. Ajuns pe ultima treaptă parcă m-am înzdrăvenit, am forțat pasul și am devenit mai sigur. Gardianul mi-a deschis ușa și am intrat într-o cameră plină de fum de țigară, unde m-a întâmpinat cu privirea un locotenent de securitate care stătea la un birou și fuma. Era un om între două vârste, cu o figură plăcută, proaspăt bărbierit și cu ochi iscoditori. Plictisit, mi-a făcut semn să stau. Gardianul a salutat și a ieșit.

Locotenentul Alexandrescu, mai târziu am aflat că așa se numește, cu fruntea rezemată de palma stângă, stând cu cotul pe masă se uita la mine. Mă măsură, apoi clipea nervos din ochi, își încrețea nasul, și iar se uita și mă măsură din cap până-n picioare.

— Ești rudă cu moș Vasile Băgu?

— Da.

— La ochi de ce ești vânăt?

— M-a bătut un domn sublocotenent, unul scund și gras ... și negricios.

— Pentru ce te-a bătut?

— Pentru că știam că Strati Dan, un deținut care a stat în aceeași celulă cu mine, vrea să se spânzure și nu l-am denunțat.

— Bine ți-a făcut! Ascultă, să fii sincer și deschis, să nu ascunzi nimic, pentru că noi aici avem toate metodele ca tu să spui adevărul. Nu vrem să ajungem acolo. Ține hârtiile acestea, ia tocul, uite cerneala și să-mi scrii o declarație despre toată activitatea ta de legionar și, în special, să te referi la relațiile tale cu Ispas. Ce ai vorbit, ce ai cântat și ce ai conspirat în noaptea de 23 aprilie la onomastica ta. Ai înțeles?

— Da ... dar eu n-am fost legionar.

— Mă! Mă ... nu bate câmpii că sunt sătul de vorbe goale ... tu nu știi că vorba lungă-i sărăcia omului? Să scrii tot ce ai făcut contra regimului actual, cum ai trădat clasa muncitoare, ce puneai voi la cale și cum vă organizați pentru răsturnarea guvernului! Ai înțeles?

Am scris vreo două-trei ore despre tot ce am discutat în ziua de Sf.Gheorghe. Mi-am stors creierii să-mi amintesc tot și am relatat faptele exact cum s-au petrecut. Am întins hârtiile locotenentului și i-am spus că am terminat. Trezit ca din somn, s-a ridicat, s-a întins, apoi a citit cu multă atenție hârtiile, m-a măsurat cu privirea din cap până în picioare, s-a mai gândit, apoi a apăsă pe un buton. Imediat ce s-a deschis ușa și a intrat gardianul, a ordonat să fiu dus în celulă.

N-am primit nici o palmă, nici măcar o înjurătură. Acum coboram scările vesel ... eram fericit ... Cât este de relativă fericirea!

După câteva zile am fost chemat din nou pentru a completa declarația cu date noi pe care mi le cerea anchetatorul. M-a întrebat dacă am făcut politică ca elev de liceu. I-am răspuns că nu. M-a întrebat dacă îl cunosc pe Dragomirescu Stavey și dacă

am luat parte la înmormântarea lui Flueraru. Am răspuns afirmativ. În cele din urmă m-a întrebat, unde și când l-am cunoscut pe colegul meu de cameră Ispas Gheorghe, și datorită cărui fapt ne-am împrietenit și ne-am apropiat atât de mult încât am luat camera în comun? Ce vederi comune ne apropiau, cunoscând că diferența de vârstă dintre mine și el era de nouă ani?

I-am răspuns că l-am cunoscut abia în anul III, când el s-a întors de pe front și și-a reluat activitatea studentescă. În continuare i-am explicat că am văzut în prietenul Ispas un om integru, serios, capabil și foarte sânguinos. Sobru și demn, impunea prin cunoștințele sale de mineralogie, fapt pentru care profesorul Ionescu Bujor de la Universitate l-a remarcat și l-a recomandat profesorului Al.Codarcea de la Politehnică, ca preparator. El a văzut în mine un bun coleg. Cu ocazia unei comunicări ținute la Catedra de zoologie de amicul nostru Chiriacu, în prezența eminentului profesor C.Motaș, cu subiectul „Migrația păsărilor”, eu am luat cuvântul argumentând că instinctul de migrare este legat de acele epoci glaciare și interglaciare. A fost ceva nou și interesant chiar și pentru profesorul Motaș. Atunci m-a remarcat Ispas și de atunci ne-am împrietenit și ne-am mutat în aceeași cameră.

— Ai știut că Ispas este legionar?

— Am bănuț, însă nu am avut niciodată certitudinea.

— De ce n-ai venit să-l denunți știind că legionarii au fost și sunt cei mai mari dușmani ai clasei muncitoare?

— N-am știut precis ce politică face Ispas și nici nu-l vedeam capabil de crime sau de alte rele.

— În ziua de Sf.Gheorghe, de ziua numelui tău și al lui Ispas, ai cântat cîntece interzise și ai criticat actuala politică a guvernului? Ai fost de acord cu afirmațiile lui Ispas, Cîrciumaru și Limbera?

— Vă mărturisesc că în acea seară m-am întors mai târziu, după ora 20 de la liceul „Aurel Vlaicu”, unde eram pedagog.

Nu îmi amintesc tot ce s-a discutat, mai ales că băusem un pahar de vin, dar că am cântat și am criticat politica actuală recunosc. Nu înțeleg de ce sunt acuzat. Critica și autocritica nu sunt arme de îndreptare? Critica, într-un regim democrat, știu că este recomandată și chiar folosită.

— Te rog să scrii tot: cum a decurs sărbătorirea zilei de Sf.Gheorghe și tot ceea ce ai criticat și discutat, ce ai hotărât și ce ai pus la cale. Ai înțeles?... și fără argumente insinuante asupra criticii și autocriticii. Tu nici nu știi ce înseamnă critica, dar dai cu gura ... Dacă ai fi știut nu erai aici.

Am scris tot ce mi-am amintit, apoi locotenentul Alexandrescu a citit atent declarația mea și mi-a spus că voi plăti scump nebunia și faptele mele necugetate. Mi-a mai spus că am încercat să fac pe prostul, pe nebunul, dar că am dat greș și că el se pricepe la oameni și știe el care este adevărul. I-am răspuns ironic:

— Da, totul se știe, totul este aranjat ...

Pentru această replică am încasat două palme și un șut... Eram bucuros că am scăpat cu atât. Mă acuzam și-mi blestămam gura. Iar gura... și câte am tras și mai trag din cauza ei. Puteam afirma că scăpasem aproape nebătut, caz rar pe vremea aceea. Printre deținuți circula o vorbă: atunci când te chema la anchetă se spunea că „te cheamă la gresat”.

Am semnat declarația apoi am fost dus de gardian în celulă unde am răsuflat ușurat. Parcă mi se luase o piatră de pe inimă, parcă eram alt om. Mă gândeam la tot ceea ce am scris și mă consideram nevinovat și speram să fiu pus în libertate.

După terminarea anchetei, am lăncezit încă câteva zile pe paturile din subsolul închisorii din Calea Rahovei, probabil până ne-au întocmit actele, dosarele de dare în judecată și formele de transfer la alte închisori.

În ziua de 10 ianuarie, către seară, am fost chemat la corpul de gardă. Aici mi-am revăzut toți colegii și mare ne-a fost surprinderea când am aflat că avem voie să discutăm. Am

uitat unde ne aflam și în prezența cui ne deschidem sufletele. Am început să povestim când, unde și cum am fost arestați, ce am declarat la anchetă și ce speranțe sunt pentru ziua cea mare a judecății. Eu trăgeam nădejde să scap și toți bunii mei prieteni îmi preziceau o eliberare rapidă. Îi studiam cu atenție. Toți arătau prost: erau slăbiți, netunși și îmbătrâniți. Nu știu de ce privirea mi s-a oprit asupra lui Rădoi, student la Matematică, originar din Sibiu și din câte aflasem, legionar înfocat. Mă uitam la el cu multă curiozitate și compătimire. Era mic de statură, fin, cu ochi de veveriță și de o paloare alb-străvezie. Era volubil și optimist.

Altul, Cîrciumaru Tudorel, student la Geologie, originar din București, slab, negricios, bolnav și buhăit de detenție, stătea rezemat de perete și nu prea vorbea. Se uita la noi și răspundea la întrebări. Părea distrus. Pesimismul și remușcările îl consumau până la epuizare.

Ispas, fostul meu coleg de cameră, total decepționat și contrariat de realitate, devenise mizantrop. Tot atunci am avut prilejul să cunosc niște studenți pe care în libertate nu-i mai întâlнисem. Așa am făcut cunoștință cu Dumitrescu Gh., student la Geografie. Toate manifestările acestuia erau în contrast cu fizicul său. Era subțirel, cu un cap frumos și cu o privire ageră și scormonitoare dar fiecare vorbă a lui era o jignire. Jignea pe toți în mod grosolan. Pe mine m-a întrebat dacă sunt rudă cu comunistul Vasile Băgu. I-am răspuns că da. Atunci i s-a adresat lui Ispas pe un ton de comandă:

— Ce cauți „tinichelele” printre noi?

Ispas i-a răspuns că mulți ar dori să conviețuiască cu „tinichele” ca Băgu. Totuși, Dumitrescu, în postura lui de șef, îi încuraja pe toți, bineînțeles, steril, fad și fără putere de convingere. El continua să ne spună că dacă până acum a fost normal să fim chinuiți prin înfometare, prin frig și tratați inuman, de acum înainte, ancheta fiind terminată, vom beneficia de hrană suficientă, de cărți, de țigări și de scrisori, vom fi

transferați la Văcărești unde ne vom bucura de oarecare libertate, vom avea dreptul la muncă, vom avea posibilitatea să învățăm o limbă străină, vom avea posibilitatea să citim și să ne perfecționăm... Ce mai încolo și încoace, după Dumitrescu, la Văcărești ne aștepta fericirea.

Am mai cunoscut un ardelean pe nume Baciș I., pe gazdele acestuia precum și pe logodnica lui Cîrciumaru. N-am înțeles ce căuta printre noi Ivănescu, student la Academia Comercială. Noi, pe atunci, eram anchetati și trimiși în judecată pe loturi: lotul de la Științe, lotul de la Litere, lotul de la Medicină, lotul de la Teologie etc. Ce căuta Ivănescu de la Academia Comercială în lotul de la Științe n-am înțeles.

De asemenea, n-am înțeles de ce colegul meu Limbera Paul a fost judecat cu studenții de la Teologie. Mai târziu, cred că am dezlegat enigma: Limbera avea un frate mai mare care terminase Teologia. Din pricina fratelui său era probabil închis, și tot pentru el a și murit.

Ivănescu Sandu era un tânăr slăbuț cu o față anormal de lungă, cu ochii mari și cu o chelie prematur avansată. Ne-a amuzat mult, ne-a făcut să râdem cu lacrimi. De necrezut, dar așa s-a întâmplat. Povestea cu tot sufletul. Multe ne-a povestit, dar când ne-a relatat cum a fost anchetat, toți l-au ascultat cu atenție:

— Să vedeți, tare mă temeam de anchetă, mi se oprea răsuflarea când auzeam pași pe sală ... și iată că într-o seară mă invită.... Mă ia gardianul, mă conduce sus, îmi deschide o ușă și mă introduce într-o cameră unde dau cu ochii de un civil.

— Cum te cheamă?

— Ivănescu Alexandru.

— Câți ani ai?

— 24.

— Uite ce te rog, și se uita la ceas, te rog mult să fii cât mai scurt și cât mai clar, să scrii mai repede, că mă grăbesc. Mă așteaptă niște oaspeți. Ai înțeles?

Ivănescu se gândea că a dat norocul peste el că a întâlnit un om bun, un suflet ales.

— Te rog să scrii ce contribuție ai avut tu în cadrul mișcării legionare, cum țineai ședințele, cine era comandantul vostru, ce legături aveți cu americanii, ce date secrete de stat le-ați furnizat, tot, tot și cât se poate de scurt. Ai înțeles?

— Vedeți, spuse Ivănescu, dându-și seama că a dat de necaz, eu sunt arestat ca tăinuitor ...

— Hai, apucă-te de scris și să răspunzi corect la toate.

Scrie el repede declarația și o întinde anchetatorului.

Acesta o ia, o citește, apoi se uită lung la el, se încruntă și zice:

— Bine bre, omule, una vorbim și alta înțelegem? Ce ți-am spus eu și ce ai scris tu!!?

— Da, dar să vedeți eu sunt arestat pentru ...

— Termină. Uite o coală de hârtie și scrie din nou totul, totul, tot ce ți-am spus, dar repede că mă așteaptă ai mei.

Scrie bietul Sandu din nou, mai completează, se grăbește, greșește ... și întinde hârtia anchetatorului. Acesta o citește și enervat, scos din fire, izbește cu mâinile în masă și strigă:

— Criminalule, mă omori! Mă chinuiești!

Atunci se deschide ușa și intră un sergent.

— Ce s-a întâmplat? Ce aveți? Vai, ce s-a întâmplat?

— Ascultă, măi frate, mă lupt cu individul ăsta să-l fac să fie sincer, mă rog de el și-i spun că mă grăbesc, că mă așteaptă familia și lui nici că-i pasă. Mă înnebunește! ... Mă înnebunește! Nu știu ce să fac ...

Imediat sergentul pune mâna pe Sandu și-i administrează o bătaie soră cu moartea.

— Na, tu superi pe tovarășul anchetator care-ți vrea binele, na! și iar îl întreabă: Tu superi pe tovarășu'? Na! Na! Poate ți-o veni mintea la cap.

Din tot ce spunea Sandu reieșea că fusese bătut numai pentru faptul că ar fi supărat pe tovarășul anchetator. Noi ziceam:

— De ce l-ai supărat? și ne amuzam de o situație de plâns.

Ispas, gălbejit și îmbătrânit era de nerecunoscut. Cu părul mare și cu ochii pierduți în fundul capului stătea ca o stâncă de piatră și mă privea compătimator. Nu vorbea și nu schița nici un gest. Pe fața lui se citeau necazul, amărăciunea și muștrările de conștiință. Poate-l muștra conștiința și pentru mine și pentru toți cei pe care îi târâse în acest întuneric. Cine poate ști ce era în mintea lui ...

După ce un gardian ne-a dat curelele, șnururile și alte lucruri, ne-au fotografiat, pe fiecare în parte, ne-au luat amprente, ne-au numărat, apoi ne-au înghesuit într-o dubă și ne-au transportat la noua reședință, la reședința mult visată de Dumitrescu, la închisoarea Văcărești.

Ce a fost Văcărești-ul odinioară și ce este acum!

V. VĂCĂREȘTI

Noaptea am fost debarcați într-o curte mare înconjurată de clădiri, fostele chilii — acum celule. În mijlocul curții se zărea prin întuneric o biserică pustie străjuită de câțiva copaci schilozi și strâmbi. Aspect sinistru. Bătea vântul și era frig. Copacii uscați se îndoiau și se văitau, ca la priveghi.

Era după Bobotează. Începea o nouă etapă de mizerie, suferință și de umilințe.

Într-o cameră mare, destinată deparazitării, ne-au tuns și după ce am făcut un duș fierbinte, am fost scoși în frig, în curte. Nu aveam nici un adăpost. Eram dezbrăcați și vântul ne pătrundea până în măduva oaselor. Doamne, cu ce greșiserăm ca să pătimim atât? Ridicam haina să-mi acopăr capul tuns și ud și-mi rămâneau șalele goale, lăsam haina pe șale și-mi plesnea capul de frig ... Aveam impresia că aici o să mă prăpădesc, că n-o să mai apuc primăvara. Când credeam că nu mai rezist, câțiva deținuți ne-au adus mai multe păături și ne-au invitat să ne instalăm provizoriu, într-un fost closet din zid. Fiecare am primit câte 10—15 zdrențe. Ne-am învelit cu ele și ne-am înghesuit unul în altul. Când am început să ne încălzim, am și adormit. Fostul closet neavând ușă și nici ferestre, dimineața ne-am trezit acoperiți cu zăpadă. Mai târziu am fost repartizați în celule. Ajunși aici, am fost izbiți de murdărie și de un miros insuportabil.

Nu există cuvinte care să redea aspectul și mizeria unei celule din vremea aceea, a anului 1949 de la închisoarea Văcărești. Era ca în iad. Celula era înaltă și avea două geamuri mici aproape de tavan. În ea fuseseră montate patru nivele de pături suprapuse, pe patru rânduri. Era o căldură grea, umedă, sufocantă și grasă, o atmosferă translucidă și puturoasă. Imaginați-vă o cameră cu dimensiunile de 4 x 6 x 4m unde sunt înghesuiți circa 60 de oameni și unde se aflau și niște hârdaie mari denumite tinete, în care, toți cei închiși, își făceau nevoile. Tinetele, de obicei, erau insuficiente și în fiecare noapte se revărsau, iar cei ce dormeau pe jos se murau în aceste sucuri acide, rău mirositoare și grețose.

Cinci dintre cei de la Științe, printre care și eu, am fost repartizați în celula 60. Neavând loc în pături și nici pe jos în apropierea ușii, unde era aer mai mult, am fost nevoiți să dormim lângă tinetă. Oboseala și slăbiciunea ne-au forțat să ne întindem pe podeaua murdară de urină și fecale. Noroc că nu am stat mult la Văcărești, fiind închisoare de tranzit. Deținuții

erau destul de repede transferați de aici la alte penitenciare, după caz: unii pe Uranus pentru a fi judecați, iar cei condamnați, la diverse închisori pentru a-și ispăși pedeapsa. După două zile de somn lângă tinetă, am trecut în pat. Am găsit un loc lângă Coruț, un fost plutonier de jandarmi care făcuse în Germania o școală de dresaj de câini. El m-a rugat să jucăm țintă. După ce ne-am plictisit, a început să-și povestească viața și să-mi explice cum se dresază câinii. Îmi spunea că el se apropie și pune mâna pe orice javră sau pe orice dulău, oricât de rău ar fi.

Aici i-am cunoscut pe profesorul I. Petrovici, pe generalul Mociulski, pe Țenea, Enescu, pe Adrian Dimitriu și pe mulți alții.

M-am bucurat că am avut ocazia să cunosc și să stau de vorbă cu profesorul Petrovici, fost ministru al învățământului, și după ale cărui manuale învățasem în liceu. Îl cunoșteam din presă, radio și școală ca pe un om integru, hotărât, de o consecvență nedeazămințită. Știam că era un mare orator, mare scriitor, gânditor și profesor. Aveam o deosebită admirație, un adevărat cult pentru acest moldovean educat la București. Acum era în vârstă de aproape 65 de ani, suporta greu închisoarea, totuși era calm, resemnat și meditativ, căutându-și liniștea pe care nu reușea să o găsească aici. I-am povestit întâmplarea cu Strati Dan, adeptul lui Schopenhauer, i-am spus că am învățat după manualele întocmite de domnia sa, fapt pentru care-i sunt recunoscător, i-am spus că am un adevărat cult pentru el și că sunt încântat că l-am cunoscut, deși ar fi fost de dorit ca acest lucru să se întâmple în alte împrejurări.

El mi-a vorbit câteva seri la rând de Schopenhauer și de toată pleiada de sinucideri care i-a urmat. Îl priveam cu atenție și încercam să mi-l imaginez student, prieten cu Titu Maiorescu, coleg cu Gala Galaction, prieten cu Octavian Goga, Enescu, Iorga, Rebreanu ... mă rog, aveam în față o personalitate din a doua generație de aur a culturii și literaturii noastre. Eram

bucuros că l-am cunoscut, că am dat mâna cu el și că a ascultat cu interes întâmplarea mea cu Strati Dan.

Seara, după ce bătea toaca, liniștea cuprindea întreaga închisoare și gândurile tuturor zburau acasă la părinți, soții, copii și iubite.

De la Văcărești plecau zilnic loturi spre alte penitenciare sau colonii de muncă încât, în două săptămâni, am rămas câte unul în pat. Nu se mai dormea pe jos și nici pe tinetă. Începusem să mă obișnuiesc cu viața asta de câine.

Aici am sărbătorit, pe stil vechi, revelionul 1949. Așa-i în pușcărie. Sărbătorile nu sunt ca în libertate. Ele în general nu se sărbătoresc iar câteodată pot fi sărbătorite și cu 13 zile mai târziu.

Între noi erau mulți deținuți care se făceau vinovați de a fi adepți ai unor secte religioase neadmise de legile comuniste: sâmbătiști, baptiști, adventiști, greco-catolici, martorii lui Iehova, stiliști etc. Vorba aceea: mare-i grădina lui Dumnezeu, numai că Hristos a propovăduit o turmă și-un păstor, iar după el au apărut o mulțime de secte. Dintre acești rătăciți, cei mai nevinovați și mai naivi erau stiliștii. Ei erau creștini ortodocși, numai că țineau sărbătorile cu dată fixă cu 13 zile după noi. Curiozitatea m-a împins să întreb pe unul dintre ei, într-o zi:

— Ascultă, de ce Paștele și Rusaliile, le sărbătoriți în aceeași zi cu noi?

— Paștele este ziua învierii Domnului și este lăsat de Apostoli să se sărbătorească așa.

— Cum? Apostolii au știut de acum două mii de ani că se va schimba calendarul?

— Văd că matale vrei să mă încurci.

— Spune-mi, te rog, de ce Paștele îl sărbătorești odată cu noi?

A mai bâiguit el ceva și în final m-a calificat rău intenționat. Atunci am încercat să îi explic:

— Sărbătorirea Paștelui a fost stabilită de Sinodul de la Niceea în anul 333 în felul următor: Paștele se va sărbători în prima duminică după luna plină, după echinocțiul de primăvară dar în așa fel ca să nu cadă cu Paștele evreilor.

N-a înțeles aproape nimic din ce i-am explicat și am observat că toți stiliștii sunt de o naivitate incredibilă și că nu vorbesc decât despre preasfântul Glicherie, mitropolitul lor.

Mult mai târziu, adică după vreo 30 de ani l-am cunoscut și eu pe preasfântul Glicherie. Cercetam sisturile bituminoase din zona Rișca-Slătioara, jud. Suceava. Aici, la mănăstirea Slătioara, construită după război de ortodocșii vechi, trăia mitropolitul. Toată perioada stalinistă, adică mai bine de 7 ani, a stat ascuns într-o vizuină de pe pârâul Ghizunoaia, un afluent minor al Putnei.

Când s-a redat libertatea religioasă a apărut și preasfântul, care construisese mănăstirea Slătioara în codrul unde se îmbină foioasele cu coniferele. Am stat de vorbă cu el. Era bătrân, trecut de 90 de ani, senil, încât nu te mai înțelegeai cu el, dar am observat că toți subalternii i se închinau cu evlavie, cu multă pioșenie și adâncă recunoștință.

Dar să revenim la Văcărești.

Într-o zi am observat la stiliști o mișcare. Toți erau agitați și se pregăteau de sărbătoare. I-am întrebat ce sărbătoresc și mi-au răspuns că Anul Nou. Așa am aflat că trecuseră 13 zile de când intraserăm în anul 1949.

Șeful camerei ne-a propus să sărbătorim și noi pe stilul vechi această tradițională și frumoasă noapte. Toți am fost de acord și așteptam înserarea.

Pe la 7 seara a venit la mine un deținut care, în numele lui Paul Cojocar, șeful camerei, m-a rugat să povestesc cum sunt sărbătorite Crăciunul și Anul Nou în Moldova și să vorbesc despre obiceiurile din această parte a țării, cu aceste ocazii. Cine mă prezentase drept povestitor, nu știu. Cred că amicul meu Ispas. Și acum să vă spun cum am petrecut noi ajunul

Anului Nou — pe stil vechi, în celula 60 din închisoarea Văcărești.

După masa de seară un deținut a urât și a închinat ca în Transilvania, apoi un altul ca la București. Alții au povestit întâmplări hazlii din noaptea de Anul Nou, alții au recitat poezii, iar alții au cântat colinde. Îmi amintesc că cea mai frumoasă întâmplare a spus-o un fost colonel de grăniceri, care a povestit că într-o noapte de Anul Nou, când toată lumea petrecea, ei, grănicerii, au fost atacați în Dobrogea de sud. Modul în care a descris lupta și a vorbit despre devotamentul și inteligența ostașului român a plăcut tuturor. Apoi mi-a venit mie rândul să povestesc.

— Închid ochii, și-mi amintesc cu mult drag de sărbătorile de Crăciun și de Anul Nou petrecute cu familia și cu prietenii de școală. În nordul Moldovei, obiceiurile sărbătorilor de iarnă încep odată cu noaptea Sfântului Andrei, o noapte înfricoșător de lungă și întunecoasă, când lupii încep să se adune în haite și strigoii părăsesc mormintele și dau târcoale pe la geamurile fetelor pentru a le privi și admira.

Lupii urlă-mpreună

Cu dinții țintiți la lună

Căci e noapte-ngrozitoare

Noaptea Sfântului Andrei cel Mare.

(V. Alecsandri)

Așa este, numai că fetele cunosc toate acestea și au grijă, din timp, să-și ungă ferestrele cu usturoi pentru a îndepărta duhurile rele.

Mai ales sâmbăta seară frământam și băteam toate noroaiele de prin mahalale și trezeam toți câinii din somn, umblând pe la șezători sau pe la repetiții pentru sărbătorile de iarnă.

După Sf. Andrei urma Sf. Neculai și hramul bisericii noastre, ridicată cu 500 de ani în urmă de Marele Ștefan Voievod. Sf. Neculai, mai totdeauna, venea mânios și-și scutura barba de zăpadă aducând mult frig și îngheț pe meleagurile adolescenței mele. Seara, la biserică era vecernie. Ne duceam grămadă, care mai de care mai smerit și mai evlavios, dar toți eram cu ochii după fete. Eu ardeam de nerăbdare să se termine slujba mai repede ca să pot întâlni și conduce acasă pe iubita mea, astăzi închisă la Suceava. Până la locuința ei nu era cale lungă, însă rămâneam împreună la poartă ore întregi, jurându-ne credință și îmbrățișându-ne cu foc și dragoste. Nu simțeam nici frigul, nici oboseala. Câteodată era ger de crăpau pietrele, iar vântul urla de înfiora liniștea nopții. Totul se zbuciuma și se tînguia, numai noi doi stăteam lângă poartă nemișcați și indiferenți.

În timpul scurt ce mai rămânea de la Sf. Neculai până la Crăciun învățam și repetam tot felul de colinde: „La poartă la Țarigrad”, „Velerim și Veler Doamne”, „Cerule și-a deschis soborul”, „Florile dalbe”, „Leru-i ler”, repetam și învățam piese de teatru cu capra, cu căluțul, ursul și irozii, învățam urături și repetam în orchestră cântece de dans și tot repetând și tot învățând ne trezeam în ultima zi de școală, adică în ziua cu serbarea.

Ajunul Crăciunului era sărbătoarea mult așteptată. Corul bărbătesc acompaniat de orchestră trebuia să cânte la fereastra tuturor profesorilor, colegilor și prietenilor.

Ne întâlneam la liceu și mai făceam o scurtă repetiție și imediat ce se însera, porneam cu colindul. Începeam din partea de vest a orașului, de la Coca Grigoru și terminam în partea de est la Didina Popușoi, dragostea mea. Cântam câteva colinde la geam și eram invitați în casă unde eram serviți cu prăjituri și vin. Apoi, mulțumeam gazdelor, le uram sărbători fericite și plecam mai departe. În unele case mai zăboveam și la câte un dans, două, însă mereu pe fugă, pentru a avea timp să trecem

pe la toți cei programați, care ne așteptau. Terminam când se lumina de ziuă, adică pe la 8 dimineața, în prima zi de Crăciun.

În Ajunul Anului Nou, pe la 8 seara, plecam să urăm ani mulți și fericiți părinților, prietenilor, profesorilor și colegilor. Urările le făceam la ferestre, cu versuri speciale pentru fiecare. Fiind mascați, fetele sau rudele, pe la uși, se chinuiau să ne stabilească identitatea. Acum era timpul când glumele depășeau limitele admise, căpătând iz de obrăznicie. Dacă eram recunoscuți trebuia să ne scoatem masca și să intrăm în casă. Toate decurgeau după un plan, încât miezul nopții ne găsea pe toți într-un loc unde fuseserăm așteptați cu masa încărcată. Aproape de miezul nopții, după ce ne mai întrețineam cu membrii familiei, luam loc la masă și așteptam momentul culminant.

Eu mă așezam lângă Didina, îi simțeam respirația, îi simțeam căldura trupului și o vedeam micuță, delicată și tare frumoasă. Parcă era o păpușă. Când se stingea lumina, o strângeam lângă mine și o sărutam lung, cu tot focul inimii. Acesta era cel mai important și mai frumos moment pentru mine al sărbătorilor de iarnă. Păcat că era prea scurt, deoarece gazdele aveau grijă să aprindă lămpile cât mai repede. După miezul nopții, intrați în noul an, ne veseleam, cântam și dansam.

Mai urmau și sărbătorile Botezului și a Sf. Ioan, dar acestea erau lipsite de farmec, ele ne reaminteau de școală, de începutul unui nou trimestru și ne îndemneau să punem mâna pe cărți.

Din acea noapte, deținuții m-au cunoscut și mi-au zis „dorohoianul”.

În primele zile la Văcărești am simpatizat și studiat pe Paul Cojocaru, șeful camerei noastre. L-am simpatizat și admirat la început. Am aflat mai târziu că a fost prefectul poliției legionare Prahova și că, alături de Horia Sima, a condus actul mișelesc, fără precedent, urât de toți oamenii: asasinarea lui Nicolae Iorga. Aflând acestea n-am mai avut ochi să-l văd. Părea un om corect, tăcut, indiferent și rece. Dar totuși, dacă-l

cântăreai bine, ghiceai la el un amestec de perfidie, răutate, murdărie și servilism.

Savantul Nicolae Iorga avusese o contribuție însemnată la decapitarea Mișcării Legionare, dar aceasta a făcut-o fiind convins că luptă pentru a scăpa țara de un dezastru, de la catastrofă. Nenorocirea prevăzută de Nicolae Iorga nu a întârziat mult, nici măcar două luni după moartea sa, și legionarii au declanșat rebeliunea, acea pată cenușie pe istoria patriei noastre.

Tot la Văcărești am cunoscut și pe un fost șef de gară, Stănescu Nicolae căruia toți îi ziceau nea Nicu, un om bun și foarte manierat. Înalt, cu fața prelungă, cu gura frumos arcuită, plin de veselie, amabil și înzestrat cu o memorie rară. Timp de 8 zile ne-a povestit romanul „Suflet japonez”.

Tot aici am întâlnit un librar din Ploiești, pe nume Țenea, un tânăr mic de statură, uscățiv și fricos care în fiecare seară ne recita una sau două poezii din Eminescu. A recitat toate „Scrisorile” și „Luceafărul”. Profesorul Petrovici a remarcat la acest tânăr o memorie rar întâlnită.

Tot atunci a fost repartizat la celula noastră un alt deținut, un om înalt, ciolănos, în vârstă de vreo 40 de ani și gălbejit de pușcărie. Se uita speriat și nu-i venea să creadă că a ajuns aici. I se părea că va rămâne cu noi doar câteva zile, însă când a înțeles că acesta îi este noul domiciliu s-a îngrozit. Mai târziu am aflat că se numește Dumitriu și că este fiul fostului director general al penitenciarelor din țara noastră, că nu este căsătorit și că este morfinoman și un fumător pasionat. Nu reușea să se acomodeze și să suporte duhoarea celulei. Stătea agățat de geam zi și noapte, ca un liliac. Într-o noapte, santinela din post, văzându-l agățat de geam, a bănuț că vrea să fugă și a tras, însă nu l-a nimerit. Popovici, un fost plutonier de jandarmi care dormea lângă geam, în ultimul pat, adică la „etajul IV”, era să fie împușcat, motiv pentru care l-a luat la bătaie pe bietul Dumitriu. Acesta plângea, urla, se scuza și cerea ajutor și

îndurare, dar toți se prefăceau că dorm, iar Popovici îl bătea mai departe:

— Din cauza ta, să-mi rămână copiii fără tată! L-a bătut și l-a obligat să doarmă pe tinetă:

— Tată-tu a fost directorul pușcăriilor, tu știai cum dorm deținuții? Ai știut? Dormi pe tinetă! Pe tinetă, idiotule!

Dumitriu își dorea moartea dar aceasta a întârziat aproape doi ani. Când a venit, se afla la Canal, după ce se lăsase de tutun, de morfină și după ce devenise un om acceptabil, sociabil și apreciat de toți.

Ce căuta generalul Mociulski la închisoare era greu de ghicit: un general popular și patriot care pentru meritele sale a fost decorat cu cea mai înaltă decorație sovietică. El era acum închis?! Mociulski, în fiecare dimineață, comanda exercițiile de gimnastică. La acestea participau puțini deținuți. Toți erau plăpânzi și prea dezbrăcați ca să le mai ardă și de gimnastică. Totuși, generalul își făcea în mod consecvent programul cu câțiva deținuți. Era un om robust, de statură mijlocie, cu o față roșcovană, crispată și brăzdată adânc, cu privirea pătrunzătoare și permanent agitat. Hotărât și sincer, disprețuia lipsa de modestie, de demnitate precum și lingușirea. Mulți deținuți de la Văcărești îi fuseseră subalterni: unii ca ofițeri superiori comandanți de regimente, de batalioane sau companii, iar alții ca subofițeri sau simpli soldați. Am întâlnit aici oameni care-l admirau și-l adora, iar alții care-l înjurau și-l blestema.

Un fost ostaș de-al său, pe nume Caras, originar din Iași spunea:

— Priviți-l, pe front se purta ca un zbîr, ca un călău. După fiecare luptă inspecta linia de bătaie și pe cel care era mort cu fața la inamic îl decora post-mortem iar pe cel cu fața spre adăposturile noastre îl lovea cu piciorul, zicea că este un trădător.

Câte povești și câte legende se țeseau în jurul lui ... Le cunoștea și era atât de obișnuit cu insultele și laudele încât la

toate rămânea rece și-și vedea de necazurile sale și de înviorarea de dimineață.

În legătură cu aceasta, el ne povestea că Napoleon, văzând odată mulțimea care se îmbulzea să-l ovaționeze cu „Trăiască Împăratul”, a spus că această mulțime la fel s-ar fi îmbulzit și dacă l-ar fi văzut dus la eșafod.

Dar să revenim la Caras. Acesta de câte ori avea ocazia îl înjura și-l insulta pe Mociulski. Mai târziu am aflat cine este Caras. Fusesse judecat și condamnat la 25 de ani de muncă silnică pentru crime de război. El mărturisea cu mult calm și fără remușcări că, din ordin, a împușcat mai mulți prizonieri.

— Cine ți-a spus să-i ucizi? Cine ți-a dat ordin? Și cum te-a găsit tocmai pe tine, „îngeraș nevinovat”?

— Mi-a ordonat să omor, unul ca acesta cu gimnastica.

— Dar încă o dată, cum te-a găsit tocmai pe tine?

— Nu știu. Adevărul este că am executat ordinul și acum zac în pușcărie.

Toți, sau aproape toți, îi disprețuiam pe cei care se oferiseră să omoare oameni lipsiți de apărare, să comită crime, să ucidă oameni nevinovați.

Ceea ce era aproape de nesuportat la Văcărești era mâncarea. Aici eram pedepsiți prin înfometare. Dimineața nu mâncam. La prânz se servea fasole, iar seara tot fasole. O fasole neagră, amestecată cu nisip și pietricele, care era luată cu lopata din vagon, aruncată într-o roabă și din roabă în cazan, la fiert. Zeama era murdară și cu multe boabe nefierte. Vai de cel ce rămânea să-și primească porția la urmă pentru că primea mai mult gunoi decât fasole. Eram flămânzi. Noaptea visam mâncare, iar ziua orice discuție aluneca spre hrană și mese pe săturate. Unii povesteau că la ei acasă mâncau toată vara pui gătit la grătar, servit cu mujdei de usturoi, alții din contră, vorbeau de fasole păstăi prăjite în ulei de dovleac și servită tot cu mujdei de usturoi, alții își aminteau de friptură de curcan cu mujdei de usturoi, alții de cartofi cu usturoi și tot așa mâncă-

ruri picante și toate cu usturoi, până se ridica cineva care porunceam să se schimbe subiectul.

— Toată ziua nu faceți decât să discutați de mâncare cu usturoi.

Dar nici un alt subiect nu dura prea mult că din nou ne întorceam la mâncare. Lipsa hranei și a tutunului lăsau urme adânci în fizicul și sufletele noastre.

Noaptea mă cuprindea și dorul de casă, de familie, de logodnică, un dor ce-mi rupea inima. De multe ori, când ceilalți dormeau, mă trezeam plângând!

Într-o seară, după ora închiderii, am auzit pe culoar o comandă scurtă și puterlică.

— Toți cei de la celula 59 își fac bagajele și așteaptă. Celulele 60 și 61 se pregătesc pentru plecare.

Am auzit apoi zgomote surde, zăvoarele și lacătele de la 59 deschizându-se.

— Ieșiți câte cinci! Țineți aproape! Nu vorbiți! Gura, bandiților! Treceți pe lângă biserică ... se auzeau poruncile gardienilor.

Venea rândul nostru, al celor de la 60. La început ne-am bucurat mult. Unii ziceau: „Cine știe ce s-a întâmplat afară, cine știe ... poate ne pun în libertate” ... și aruncau, de bucurie, căciulile și bonetele în sus.

Celula noastră fusese în acea zi la supliment, astfel încât fiecare avea câte o rezervă de fasole. La supliment ne venea rândul cam o dată pe lună și atunci era o zi fericită pentru noi. Eu nu aveam unde să-mi pun prisosul de fasole și atunci l-am pus într-un lighean spart, găsit prin curte. L-am peticit cu niște cârpe și am pus în el mâncarea. Mă gândeam că dacă, prin absurd, ne vor pune în libertate, să plec sătul ...

Începusem să mă bucur și eu și să cred că vom fi eliberați. Dar iată că Paul Cojocaru, șeful camerei, veteran în pușcărie, care executase o condamnare pe timpul lui Carol al II-lea, o alta pe timpul lui Antonescu și a treia, acum, a

strigat să facem liniște pentru că vrea să ne spună ceva foarte important:

— Măi fraților, pe timpul lui Carol al II-lea eram în închisoarea din Râmnicul Sărat și, tot ca acum, după ora stingerii au venit gardienii și i-au ridicat pe cei mai mulți dintre noi. La început am crezut că vor să-i pună în libertate, dar în aceeași noapte am aflat că au fost împușcați. Fraților, legea penitenciarelor nu permite numănu să deschidă porțile după ora stingerii, adică după ce s-a făcut numărătoarea și închiderea. Ați înțeles? Ușile se deschid noaptea numai atunci când urmează să se execute o condamnare la moarte.

S-a lăsat tăcerea în celulă și frica morții a pus stăpânire pe noi. Ne-a cuprins o panică cruntă, o teamă amară, de nedescris. Era o atmosferă de mormânt. Nu ne mai gândeam la nimeni și la nimic, ci numai la faptul că vom fi împușcați. Toți tăceam și ne priveam cu compătimire, frică și groază. Eu nu mă mai regăseam. Nu știam ce se întâmplă cu mine și gândurile îmi zburau razna.

Nenorocirea era atât de mare încât nu suportam nici un fel de resemnări:

*„În noaptea mea înviforată
Drumeț îndrăgostit de soare
Am fost o harfă atârnată
De-o strașină de închisoare.”*

(O.Goga)

În sfârșit, s-a deschis ușa.

— Luați câte cinci! Luați câte cinci! Lăsați tot ce este al închisorii! Țineți aproape! Înainte marș!

Am ieșit în ger, escortați prin întuneric, de o armată de gardieni. Zăpada scârțâia sub picioare iar cerul era plin de stele. Încercam să-mi fac curaj, spunându-mi că nu-s singur, că sunt alături de colegii mei, de acei nenorociți, cu care am împărțit

necazurile ... Dezbrăcați și flămânzi, împovărați de gânduri și terorizați de frica morții, nu mai simțeam frigul și nici înjurăturile gardienilor nu le mai auzeam. Ne strecuram pe sub zidurile mănăstirii Văcărești și înaintam spre groapa comună ...

Poeții Văcărești, buni patrioți și umaniști modești, altruști sentimentali, iubitori de neam și țară, și-ar fi putut închipui că sfântul lăcaș, ridicat de ei pentru închinăciune și mântuire, va deveni o închisoare de tortură, o școală a urii și a egoismului?

În șosea ne aștepta o dubă, în care ne-au înghesuit ca pe sardele.

După o oră de drum mașina s-a oprit. Am coborât și din nou am auzit comanda: „Numărătoarea!” În timp ce eram numărați, am zărit prin întuneric că ne aflam în fața unui zid roșu de cărămidă, cu o poartă mare, deasupra căreia era scris: Fortul nr.13, Jilava. Pe loc m-am luminat. Fuseserăm transferați de la închisoarea Văcărești la închisoarea Jilava și am reflectat optimist: „Este foarte greu de presupus că pot fi împușcați atâția oameni deodată ... Numai Stalin ar fi fost în stare de așa ceva”.

VI. JILAVA — PROCESUL

După numărare, am fost împinși într-o sală îngustă întunecoasă și de aici mai departe într-o încăpere unde am constatat existența a două rânduri de priciuri suprapuse.

Ne-am înghesuit și ne-am lungit unul lângă altul pe scândura goală. Obosiți, înghețați și înspăimântați, am adormit.

Dimineața când ne-am trezit am văzut cum era o celulă: un fel de boltă a unui pod de cale ferată, închisă la ambele capete. La o extremitate era un geam cu gratii groase iar la cealaltă extremitate, o ușă de lemn masiv cu balamale și zăvoare de fier forjat. Această boltă, lungă de 20 m, lată de 6 m și înaltă de 4 m, se află la o adâncime de 14 m, iar deasupra ei, la suprafață, cresc pomi fructiferi. Era greu ca cineva să-și imagineze că sub livada de pomi fructiferi, la 14 m adâncime, zac oameni îngropați de vii. În celulă, între cele două rânduri de priciuri era un culoar lat de un metru. Imaginați-vă o boltă întunecoasă și umedă unde fiecare cărămidă lăcrimează și unde zac oameni, pe două nivele, ca marfa dintr-un magazin. Iarna, înghesuiala asta ne avantaja, însă vara era un chin. Din pricina zăpușelii din celulă, rămâneam cu pielea goală și transpirați stăteam lipiți unul de altul, fapt ce ne dădea o senzație de nesuportat. La tot acest chin se mai adăugau și născocirile barbare ale directorului închisorii, care pentru a se distra văruiă singurul geam al celulei și-l bătea în cuie ... Așa ne lăsa câte două săptămâni, curios și el să vadă cât rezistăm! Câtă barbarie! Câte suferințe am suportat din cauza acestei fiare ignorante și buhăite de băutură, care la tot pasul vorbea de nelegiuirile săvârșite de hitleriști și de legionari iar el, cu o brutalitate de neimaginat, căuta să se impună pozând ca om drept, cinstit și nepătat! Acest „înger” al închisorii era Marometi, cumnatul ministrului C.Drăghici, cel care l-a omorât pe Pătrășcanu.

La Jilava am cunoscut mulți oameni. Mi-amintesc de părintele Levu, de părintele Bărnovescu, de cei doi călugări din Moldova, de arhitecții și inginerii Pușchilă, Joja, Avram, Grigorescu, Docu, de avocații Bără și Angelescu, de medicii Gherman și Bazavan, apoi de generalul Rozin, maiorul Ionescu,

studentii Midoschi, Măzăreanu, muncitorii ceferiști Iosub, Purcaru și muncitorii de la I.T.B. Plischie, Rădulescu, alții de la Malaxa, de redactorul evreu pe nume Vulpeș și profesorii universitari C.Motaș, C.Deaca etc. Toți, îngropați de vii, zăceau pe priciuri în subsolurile de la Jilava. Dormeam pe scândura goală cu gamela sub cap. Atmosfera din celulă era umedă și grasă, îmbâcsită și viciată din cauza transpirației și a tinetei, veșnic plină. Foamea ne uza iar deznădejdea ne măcina nervii ...

Aici era obiceiul ca în fiecare dimineață să fim scoși la plimbare, obicei care n-a ținut mult. Când ne scoteau la plimbare se deschideau toate ușile iar noi năvăleam într-un canal adânc de circa 15 metri și lat de 10 metri, care înconjura tot grupul de celule, adică înconjura fostul fort.

Fortul subteran avea încăperile în formă de bolți aranjate radial, ca spițele la roată. În acest canal înconjurat de ziduri înalte se înghesuiau în timpul plimbării deținuții, toți rufoși, scheletici, palizi și îngândurați. Aici am revăzut prieteni dragi, din copilărie și adolescență.

D-tru Alexandrescu — coleg de liceu — foarte slăbit și negru de atâta foame și mizerie, își făcuse o bonetă dintr-un rest de pătură; era în haină și aproape nu mai avea cămașă. Îi atârnav pe piept, pe sub haină, niște petice soioase ce cândva fuseseră cămașă. Mi-a spus că nu știe nimic de familia sa și mi-a povestit cum a fost arestat. În ziua de 25 octombrie la ora 23, lucra la o planșă pe care trebuia să o predea a doua zi la Politehnică. Deodată a auzit bătăi în ușă. Până să întrebe cine bate, trei tineri au năvălit în cameră, s-au legitimat și i-au ordonat să se îmbrace și să-i urmeze. N-a apucat nici măcar să-și ia rămas bun de la ai săi. Mama sa, în cămașă de noapte, a alergat plângând până la mașina cu care a dispărut în negura nopții.

Tot aici i-am întâlnit și pe Mihai Scutaru, student la Politehnică, pe Laurențiu Șoltuz și Formagiu, studenți la Medicină.

După plimbare mă întorceam în celulă, mă întindeam pe prici, priveam în tavan, care era la o jumătate de metru distanță de capul meu, iar gândurile începeau să mă chinuie din nou. Până la urmă îmi spuneam că singură natura este dreaptă și nepărtinitoare. Ea ne așază pe toți la fel. Împărat sau cerșetor, general sau soldat, geniu sau cretin, frumos sau urât, pușcăriaș sau om liber, toți urmăm același drum...

Într-o zi au năvălit în celula noastră vreo 6 gardieni. Cineva dintre noi pârâse la conducerea închisorii că preoții au o biblie din care citesc seara și fac rugăciuni. Ne-au dezbrăcat pe toți la pielea goală, au controlat toate boarfele și au distrus priciurile dar n-au reușit s-o găsească.

Au urmat opt luni de represalii, timp în care n-am avut nici măcar o singură dată posibilitatea să trec pragul celei. Ne-au ras pe cap, sau mai bine zis ne-au smuls părul cu un fel de mașină de tuns. Preoților și călugărilor le-au ras și bărbile. Până atunci păreau niște oameni distinși cu figuri expresive și blânde de patriarhi. După ce i-au bărbierit și tuns am văzut niște tineri îmbătrâniți prematur, cu fețe albe și ochi bănuitori; păreau niște spânatici timizi, chinuți și neputincioși.

O, și cum mai blestema părintele Levu când doi îl țineau și unul îl tunde. Dar gardienii nu azeau și-și făceau datoria, înjurând și din când în când mai trăsând pe câte unul.

În cele din urmă, tot ca o măsură disciplinară, ne-au interzis să vorbim tare, au bătut singurul geam în cuie și l-au vărui din nou. Stăteam înghesuți unul într-altul în beznă. Toți ne întrebam cine pârâște și cum reușește să informeze?

După câteva zile au mai adus în celulă, peste noi, încă vreo 17 tineri. Toți sub 19 ani. S-au speriat de întunericul din celulă, de mirosul greu, de înghesuiala și căldura în care ne duceam viața. Totuși, s-au străduit să rămână demni și indiferenți, să

fie comunicativi și optimiști. Unul dintre ei, un băiat drăguț și foarte dezghețat, se numea Sorin Botez și era fiul unui avocat din București. Vorbea mai multe limbi străine și era bine instruit pentru vârsta lui. Fuseseră condamnați cu pedepse de la 10 ani temniță grea la 25 de ani muncă silnică. Destinația lor era o închisoare de elevi de la Tâșor Prahova, iar la Jilava numai în trecere, în carantină.

— Ce-ați făcut măi, blestemaților, întrebă părintele Levu, de v-au condamnat atât de greu? Toți numărați peste 250 de ani de pușcărie!

Sorin Botez a fost cel care a povestit cu un calm și cu o seninătate care ne-au surprins, cum au încercat ei să saboteze prima ședință U.A.E.R. și cum au dat foc sălii de teatru unde urma să aibă loc adunarea. I-am compătimit, ca pe niște victime ale dictaturii comuniste, cum de altfel ne compăttimeam și ne plângeam pe noi înșine.

Pârătorul din celula noastră n-a așteptat mult și i-a aruncat în mâna lui Marometi.

Au fost scoși pe rând și duși la „neagra”, unde directorul închisorii, pravoslavnicul Marometi, bestia cu chip de om, i-a bătut cu cablul de sârmă până și-au pierdut cunoștința. Când au fost readuși în celulă, erau numai răni, sânge, fecale și dungi vinete. Nu mai semănau a oameni. Aveau fețele tumefiate, spatele le sângera iar hainele li se lipeau de corp. Nu reușeau să dormă din cauza durerilor. Sufereau îngrozitor. Au devenit tăcuți, supuși, pesimiști, suspicioși și neîncrezători.

Ar fi fost mai bine dacă și-ar fi văzut de carte, de treabă? Greu de răspuns. Întotdeauna în vremuri grele, de nedreptate, de umilință și asuprire socială este nevoie de oameni curajoși și capabili de sacrificiu. Față de ei numai stimă și respect.

Soarta acestor adolescenți ne umpluse sufletele de mâhnire și ură. Nu erau extremiști. Ei se ridicaseră împotriva minciunii și a lichelelor. Caras pe care îl cunoscusem la Văcărești, mi-a relatat o întâmplare care m-a impresionat profund. Aceași

întâmplare mi-a povestit-o, mai târziu, soția mea. La Beiuș fuseseră arestate și condamnate, cu pedepse de la 2 ani la 5 ani, opt fete din clasa a 7-a, pentru că într-o dimineață, în spălător, au cântat și au jucat Hora Mare. A fost de ajuns ca una să dea tonul, și celelalte au urmat-o. Pentru aceste fapte „grave” și „necugetate” au fost judecate, condamnate și trimise în temniță, unde unele dintre ele s-au prăpădit. Câtă neîndurare, câtă lipsă de umanitate și câtă nedreptate! Copii de 14 ani omorâți ca oameni politici!? Numai la comuniști au putut exista astfel de fapte!

Cine le-a condamnat? Cine le-a judecat?

Cu certitudine că cei ce le-au condamnat, se revoltă împotriva Inchiziției, cea care condamna copiii că vorbeau în somn. Acuză, detestă și se revoltă, însă de sinceritatea lor trebuie să ne îndoim, căci ei, la rândul lor, au condamnat copii la închisoare pe cinci ani. Adică la cinci ani de infern. Oare acești oameni au copii? Sunt ei oameni?

La Jilava teroarea devenea insuportabilă. Stăteam cu geamul vărut, bătut în cuie, ne sufocam de duhoare și leșinam de căldură și din lipsă de oxigen. Perchezițiile se făceau de două ori pe zi, la pielea goală și totdeauna eram controlați și în anus. Bătaie de joc, murdărie, absurditate, sfidare și călcare în picioare a demnității umane.

Într-o zi, m-a chemat lângă el un bătrân care zăcea pe primul prici, într-un colț, lângă ușă. Se sufoca și el de căldură și stătea în pielea goală. Era transpirat și avea o figură chinuită, obosită și speriată. Se vedea că fusese un om robust, osos și foarte voinic. Acum puteai să-i numeri coastele și să vezi mai multe rânduri de piei ce atârnau sub bărbie și la burtă.

— Nu te supăra, dar am auzit că ești dorohoian. În fiecare seară, înainte să aflu că ești din Dorohoi, așteptam cu multă nerăbdare să-ți vină rândul la povestit sau la recitat poezii. Și eu sunt de lângă Dorohoi, din comuna Brăiești. Am fost general de corp de armată, Rozin Gheorghe. Mă cunoști?

Locuințele aveau ferestrele acoperite cu tot felul de zdrențe pentru a face întuneric în casă. Atunci când copiii se sculau și cereau de mâncare, mamele îi amăgeau și-i rugau să mai doarmă spunându-le că este încă noapte și până la ziuă mai este mult... A fost o nenorocire, o jale de nedescris. Nu se poate zugrăvi în cuvinte coșmarul acela provocat de foame și sărăcie. Vremuri grele, grele de tot. Războiul a pustiit în două rânduri satele moldovenești și a lăsat multe văduve și mulți copii orfani. Au urmat apoi trei ani de secetă, de veri cu călduri toride, cu vânturi fierbinți, uscate și pustiitoare. Moldova ajunsese la sapă de lemn.

Eu, la București, trăiam ca un câine ulișărnice, ca un câine al nimănui. Erau zile când la cantină, pe lângă o ciorbă subțire din fulgi de ovăz, ne mai dădeau un cartof necurățat. Umblam flămânzi și în bocanci în luna lui cuptor. Dar printre noi erau și unii care trăiau mai bine, care nu cunoșteau greul, nu cunoșteau foamea... Noi aveam impresia că aceștia ne sfidează. Așa era și colega mea, utecistă, care în timpul liber se ocupa de difuzarea presei.

Într-o zi eram în laboratorul de Micropaleontologie, absorbit cu determinarea unor fosile. În acest timp, colega mi-a întins ziarul și a cerut banii. I-am spus să mai aștepte câteva minute că o să cobor să cumpăr țigări, o să schimb banii și o să-i achit ziarul. Absorbit de muncă, am întârziat să cobor. După o jumătate de oră a venit la mine și iar m-a întrebat de bani. Am rugat-o să mă mai îngăduie câteva minute. N-a acceptat. Nervos, i-am aruncat ziarul și i-am strigat să nu mă mai plictisească cu așa ceva; când îmi va trebui ziar, o să-l cumpăr.

Foamea, mizeria și grija față de familia mea necăjită mă făcuseră irascibil. Colegii mei mă înțelegeau și-mi tolerau tonul caustic, accesele de furie și limbajul ireverențios dar colega cu ziarul nu m-a iertat.

Dar să vă spun cum văd eu apariția legionarismului la noi.

Încă de pe timpul lui Ștefan cel Mare, au început să se împământenească evreii din Spania, fugăriți de Ferdinand Catolicul. Apoi, de-a lungul veacurilor, am primit numeroși evrei alungați de pogromurile din Galiția, Ucraina, Austria, Germania și Rusia, alungați de cazaci, alungați de clerul rutean sau de țarii Alexandru al II-lea și Alexandru al III-lea. În Moldova au găsit oameni cu care au conviețuit în pace și s-au respectat reciproc.

Dar nu sărăcia este aceea care crează discordii și ură între oameni, ci averea și huzurul. Sărăcia îi unește, iar huzurul îi dezbină. Mișcarea legionară a apărut din sânul burgheziei. O parte dintre evrei, tot din sânul burgheziei, orgolioși și plini de ei, sfidau pe naționaliști. În oamenii aceștia s-a născut ura. Naționaliștii se simțeau nedreptățiți văzându-se tratați de sus de oameni străini de neamul lor, străini de creștinism și, încet-încet au început să treacă la o propagandă antisemită, să vină cu tot felul de insulte la adresa evreilor și să-i înfățișeze ca dușmani ai țărânimii și ai ortodoxismului. Cei acuzați rămăneau nepăsători față de cei ce-i denigrau.

Printre primii care au declarat o campanie de defăimare și de acuzare a concetățenilor noștri evrei a fost și Al.C. Cuza. De la Huși îi ținea isonul răgușit și pățimaș, Zelinski, tatăl celui care a înființat Garda de Fier. Mai târziu această mișcare a fost încurajată și subvenționată de Hitler, reușind să atragă de partea ei, pe lângă elemente burgheze slab pregătite și tineri muncitori, țărani și intelectuali care, mai târziu, au avut numai de suferit.

Poate că dacă Zelinski, Cuza și alții ar fi cunoscut ceva din istoria poporului evreu, evenimentele ar fi evoluat altfel.

Un factor care a favorizat apariția legionarismului și a antisemitismului a fost și domnia lui Carol al II-lea și a Elenei Lupescu, fosta soție a maiorului Wolf și fiica negustorului de haine vechi Nüham Grumberg. Lupeasca numea ministrii (ea a îndepărtat din guvern pe Titulescu, Brătianu, Maniu, Iorga,

Goga), dirija bugetul țării și tot ea îndruma arta și cultura din patria noastră.

La doamna Lupescu, în strada Vulpache, se jucau așa-zisele pochere — aușnitiade — unde se rula pe noapte zeci de milioane de lei, în timp ce țăranul, muncitorul și pensionarul român n-aveau ce mânca.

De asemenea este indubitabil faptul că regele a favorizat asasinarea lui I.G.Duca și a lui Stelescu. În momentul asasinării lui I.G.Duca, C.Z. Codreanu se ascundea în casa vărului doamnei Lupescu, la șeful camarilei — generalul Cernăianu. Când a fost asasinat Stelescu, Codreanu se găsea ascuns în casa din strada Vulpache adică acolo unde se țineau aușnitiadele.

La toate aceste nelegiuiri trebuie să mai amintim și de acele acumulări de bijuterii și opere de artă pe care regele le depozita în afara granițelor patriei.

Carol ajunsese astfel cel mai bogat om din țară. În situația aceasta era normal ca oamenii cinstiți să pretindă încetarea abuzurilor, a minciunii și a jafului cu acte, să se pretindă o viață mai dreaptă și să ceară îndepărtarea doamnei Lupescu de la palat. Acești oameni nu știau că și Codreanu, adept al politiciii hitleriste, era adept și al dictaturii lui Carol al II-lea, dar, până la urmă, această opțiune l-a dus pe căpitan la funia lui Gavrilă Marinescu. Numai că pe lângă Codreanu, și alți camarazi au căzut și au suferit mulți oameni cinstiți, bine intenționați și iubitori de popor.

Este drept că pogromurile din țara noastră au avut loc în Moldova. Sunt nevoit să admit că instigatorii și principalii factori ai monstruoaselor bestialități au fost unii dintre evreii și românii care au rămas în teritoriul cedat — aceasta pentru cele întâmplate înainte de a începe războiul. Cele de după 1941, au fost comise de nemți.

Îmi amintesc că era în ziua de 1 iulie 1940. Trecusem în clasa a 6-a de liceu. Era o zi caldă și umedă, o zi înăbușitoare de vară. Eu citeam într-o săliță, la răcoare, romanul „Întuneca-

re” al lui Cezar Petrescu... și la un moment dat a intrat Ion, fratele meu, și a strigat să fugim pentru că vin rușii și ne omoară. Până ne-am dezmeticit, până m-am îmbrăcat, până m-am încălțat, ai mei părăsiseră deja casa. Am aflat mai târziu că mama, cu sora mea în brațe, a fugit prin porumb spre lunca Jijiei iar Ion a dispărut spre dealul Polonic. Am ieșit în grabă la poartă, năuc și nedumerit de tot ceea ce se întâmpla. Afară era un vacarm îngrozitor. Oamenii alergau către Broscăuți, strigând: „A început războiul! Fugiți! Ne împușcă! Vin rușii! Vin rușii! E război!” În mulțime l-am zărit pe Maticiu, un prieten de la liceul industrial. Amândoi am luat-o la sănătoasa, fără să ne gândim prea mult, fără nici o țintă, fără nici un ban și fără nici o speranță. Am luat-o pe câmp deoarece pe șosea, ziceam noi, eram expuși bombardamentelor. Începuse să plouă. Treceam prin pâraie umflate și revărsate, eram uzi learcă și alergam împinși de frica morții și de groaza necunoscutului. După ce am trecut de satul Văculești, pe un drum desfundat, am întâlnit două căruțe cu coviltir pline cu fugari. Erau familiile Trandafir și Moga din satul Văculești care fugeau și ele fără să știe unde se duc. N-am mai mers mult și am fost opriți la o barieră. Acolo un sublocotenent amabil ne-a informat că ne aflăm în Botoșani și că Dorohoiul n-a fost ocupat dar că întreaga populație de acolo a intrat în panică datorită masacrării evreilor.

Ce se întâmplase? După înțelegerea secretă între nemți și ruși, armatele române și populația civilă au fost obligate să se retragă din Basarabia și Bucovina în termen de trei zile. În graba mare, încercându-se totuși păstrarea ordinii și a disciplinei, a fost începută evacuarea.

La Cernăuți, Herța și alte localități oameni cu vederi comuniste între care mulți evrei, care rămăneau în teritoriul cedat pentru a câștiga încrederea noilor ocupanți, și-au bătut joc de ofițerii și soldații noștri care se retrăgeau în ordine. Le-au

rupt galoanele, i-au pălmuit, i-au scuipat, i-au împrôșcat cu urină și fecale.

Un regiment de vânători de munte, care a suportat toate aceste batjocuri, a reușit să treacă în țară pe podul de la Lipcani. Ajunși în România și-au continuat drumul pe la Rădăuți-Prut, Darabani, Hudești și au intrat în Dorohoi în ziua de 1 iulie 1940. Intrarea regimentului în Dorohoi a coincis cu înhumarea unui sergent evreu, Bercovici, pentru care în semn de ultim salut s-au tras 10 focuri de armă. Colonelul, comandantul regimentului de vânători, a avut impresia că evreii din Dorohoi îl sfidează și că se bucură de tot ce i s-a întâmplat și, într-un moment nefast, nedorit de nimeni, într-un moment de răzbunare nebunească, a ordonat să fie împușcați vinovații, adică evreii. Așa au luat naștere pogromurile din Dorohoi... De reținut este că regimentul și comandantul său erau din județul Prahova.

După ce ne-am odihnit la Botoșani câteva ore, am pornit îndărăt. La intrarea în oraș am văzut un tablou îngrozitor. În fața cimitirului evreiesc, zăceau femei, copii și bătrâni împușcați. Era o atmosferă de groază, de jale, de milă, de compătimire și de ură. Pe străzi, printre dughene, se vedeau grămezi de zahăr, de făină, borcane de măslină și bomboane, toate aruncate în stradă de către asasini. Este greu să răspunzi cu obiectivitate cine erau vinovații. Românii? Evreii? Care români? Care evrei? Legionarii? Sioniștii? Mă rog, exista o psihoză, o stare de încordare maximă, determinate de norii grei ce se adunau deasupra Germaniei hitleriste, o stare de nervozitate anormală, de suspiciune și de nesiguranță, ca o boală sufocantă ce îndemna pe unii la răzbunare, pe alții la fugă și pe alții la apărare. Este greu de reconstituit adevărul. Cine era adevăratul vinovat? Zelinski sau Pinsker? Este greu de spus.

Cu excepția unor cazuri cu totul izolate, n-au avut loc alte acte discriminatorii împotriva evreilor. Evreii din țara noastră n-au cunoscut oroarea lagărelor de exterminare și, cu excepția câtorva perioade efemere, n-au cunoscut nici steaua galbenă.

Mai mult, granița de nord a țării noastre a fost deschisă tot timpul cât a durat războiul, încât mulți evrei au putut să o treacă și astfel au scăpat de la moarte sigură.

În legătură cu crimele odioase de la Iași, în zilele de 28—29 iunie 1941, se poate afirma că românii n-au avut nici un amestec. Din rapoartele armatei a II-a hitleristă reiese că la Iași s-a tras asupra trupelor germane, că evreii s-au răsculat și au omorât circa 2.000 de soldați germani, fapt pentru care s-a ordonat să se treacă la restabilirea ordinii și apoi la represalii. Represaliile au însemnat pogromul de la Iași. Că s-a tras în armata germană, că au murit 2.000 de soldați, acestea au fost născociri grosolane. Hitleriștii poartă toată vina.

— Este greu să stabilești adevărul dar totuși posibil, intervine generalul.

Discuția noastră ar mai fi continuat dacă n-ar fi fost întreruptă de un „eveniment”. Conducerea închisorii a hotărât să dea fiecărui deținut câte o bucată de săpun pentru baie ce urma să o facem a doua zi. Nu mai făcusem baie de la Văcărești și nu ne mai spălaserăm cu săpun din libertate. În așteptarea zilei de spălare, în celula noastră a avut loc un furt urmat de un „proces”.

Un inginer a fost acuzat de un fost maior că ar fi furat o bucătică de săpun. Unii îl acuzau pe inginer, alții pe maior. Discuții tari, insulte și ceartă. Te surprindea de unde mai există atâta energie. În situația aceasta, am alcătuit un complet de judecată care să asculte ambele părți și să hotărască. Președintele completului a fost ales avocatul Crețoiu, fost președinte al tribunalului Prahova, procuror al acuzării a fost numit Bârcă, fost procuror la Bacău, apoi trei avocați ai apărării în frunte cu Angelescu și trei avocați ai acuzării având ca șef pe Popovici.

„Procesul” a durat două săptămâni. A fost un proces care ne-a deconectat, ne-a amuzat și ne-a făcut să mai uităm de necazuri prin frumusețea pledoariilor. Curgeau argumentele pro și contra ca un râu înspumat de munte. Când credeam că

inginerul a ieșit basma curată intervenea ca un trăsnet acuzarea și dărâma tot ce s-a clădit. După două săptămâni procesul s-a stins de la sine.

N-am mai fost duși la baie și din nou deznădejdea a cuprins sufletele noastre zbuciumate. În libertate dacă nu te spălai o zi, două, riscai să te umpli de bube și să te îmbolnăvești de acea boală numită de dobrogeni „murdalâc”. Aici stăteam nespălați cu lunile și n-aveam nimic. Se pare că această situație anormală se explica prin lipsa de activitate, deci fără transpirație și fără consum de energie. Cât despre spălatul dinților nici vorbă, dar drept era că nici nu aveai după ce să te speli. Existau totuși printre noi și oameni mai sensibili, căroro li se coșcovea pielea, făceau plăgi și le sângerau gingiile; aceștia erau dintre cei în vârstă.

Comportamentul barbar, inuman, al gardienilor ne făcea viața și mai amară. Cruzimea și monstruozitatea lor ne înrăiau și ne scârbeau atât de mult încât sfârșeam prin a-i urâ.

În fiecare seară obișnuiam să ne curățăm tinetele. Patru dintre cei mai voinici, și de regulă dintre cei tineri, luau tineta plină și sub supravegherea gardianului o duceau și o vărsau într-o groapă special amenajată la o distanță de circa 400 de metri de închisoare. La această treabă se înghesuiau mai toți pentru că, parcurgând această distanță, apucau să mai respire puțin aer curat. Hârdaiele erau mari și grele, iar noi eram slabi și epuizați. Într-o zi, colegul mei Ispas Gheorghe s-a apropiat de tinetă și încă cu trei ortaci au luat-o și au scos-o afară. Fiind slab și prăpădit s-a împiedicat pe podul de bârne, a căzut și a vărsat tineta. Gardianul, un tuciuriu din comuna Jilava, pe nume Fătu, a început să-l lovească cu furie peste gură și cu cizma peste picioare, apoi l-a obligat să adune totul cu mâinile. Ispas, ajutat de ceilalți, a executat ordinul, a mai primit câteva palme și drept pedeapsă, i s-a interzis să mai iasă cu hârdăul. Nu știu de unde a mai avut puterea să mai reziste și la această bătaie. Mă uitam la el cu frică. Era străveziu, cu figura cadaverică și

cu ochii holbați. Din gură îi curgea sânge. Avea o haină ruptă, lungă și largă prin care i se profilau omoplații, iar pantalonii îi erau scurți, lucioși și cu genunchii ieșiți în afară. Era un schelet cu suflet, care îți inspira multă milă.

Într-o seară caldă de primăvară, eram în urma tinetei, adică în urma celor patru ce cărau hârdăul. Duceam gunoiul. Spre noi se îndreptau mai mulți deținuți scofâlciți, murdari și gălbejiți, care imobilizaseră și împingeau pe un altul, gol, înalt și ciolănos care ba se văita și urla de se zguduia văzduhul, ba râdea în hohote. Mă uitam curios și pierdut la el și la grupul care îl stăpânea. Când au ajuns aproape de noi, gardianul, ca să se distreze, a ordonat să fie lăsat liber. După ce i-au dat drumul, s-a repezit imediat asupra mea cu o forță îngrozitoare. Luat pe neașteptate și speriat de acest lungan, parcă venit de pe altă lume, am luat-o la fugă. Fugeam cât mă țineau puterile. El după mine. Curtea fiind mică, trebuia să recurg la tot soiul de tertipuri până când m-am împiedicat și am căzut. Într-o fracțiune de secundă m-am ridicat și iar la fugă, pe viață și pe moarte. Gardienii și ceilalți râdeau cu gura până la urechi. Cât de caraghioasă trebuie să fi fost această scenă! Eu, ca un struț speriat de moarte, slab, într-o pereche de chiloți rupți, iute de picior, urmărit de un lungan fioros, în pielea goală. Dar, ca prin minune, a apărut un deținut grec dornic de distracție, curios să vadă și el ce se întâmplă. Nebunul m-a lăsat pe mine și s-a îndreptat către grec, pe nume Minciu, care a fugit, ca din gura lupului, direct în bucătărie, apoi în sala de mese a gardienilor și s-a ascuns într-un dulap. Namila a intrat în sală, a luat un cuțit de pe masă și a început să caute. A deschis dulapul unde era grecul care devenise ca de piatră — nu se mișca, nu sufla și nu clipea... Nebunului i s-a părut totul normal, a închis dulapul și a continuat să controleze, dar au apărut gardienii, care l-au imobilizat, l-au dus la cișmea, și l-au udat cu apă rece circa 10 minute. Așa se proceda la Jilava cu cei ce-și pierdeau mințile, îi răcoreau cu apă rece... Tratament învechit, dar eficace.

O altă întâmplare. Într-o zi vreo zece deținuți am fost scoși în curtea închisorii. Era un mare noroc. Știam că lângă bucătărie, sub streșină, erau hârdaiele cu resturi alimentare pentru hrana porcilor. Era vară, căldură mare și zoile bolboroseau. Întotdeauna când ieșeam la lucru ascundeam sub cămașă gamela apoi ne făceam de lucru pe lângă hârdaie. Când eram convinși că nu vede nimeni luam din mâncarea porcilor câte o gamelă pe care o înghițeam pe nerăsuflăte. Dacă puteam, mai luam una. Mâncam pe săturate. Aici m-am convins de adevărul proverbului: foamea este cel mai bun bucătar. Odată ne-a surprins gardianul. Drept pedeapsă am fost duși la „neagra” și bătuți cu cablul de sârmă. Vai de zilele noastre!

Un nou lot de deținuți a fost adus într-o seară de la Securitate. Dintre ei, cinci au fost înghesuiți în celula noastră. În momentul apariției lor se aducea arpacașul. Noii veniți erau lihniți de foame. Când au văzut mâncarea ne-au implorat să le dăm o gamelă în care să primească și ei puțin arpacaș. Nu le-a dat nimeni. Acolo era greu să fii generos, să te lași pe tine flămând și să dai gamela unui nou venit.

Lângă tinetă, grecul de care am mai vorbit, a găsit o gamelă spartă care servea pentru curățarea tinetei. A luat-o în grabă, fără să se uite că-i murdară și puturoasă, a cerut și el un polonic de mâncare și fericit a început să mănânce.

Tot la Jilava am văzut un deținut mâncat de viu de viermi. Este vorba de maiorul Ionescu Al., fostul director al penitenciarului Ploiești. Un om mic de statură, negricios, păros ca o gorilă și fricos ca un iepure. Pentru că în timpul bombardamentelor din vara anului 1944 nu evacuase deținuții, fiind ucise atunci mai multe femei condamnate de drept comun, a fost condamnat și se afla acum la Jilava. Bătrân, bolnav, hipertensiv, cu gastrită și reumatism, supus regimului dur de pușcărie, paralizase, rămânând fără mână și piciorul drept. Cu stomacul distrus de atâta fasole nefiartă, toată ziua și toată noaptea stătea pe tinetă. Câteodată se repezea, se împiedica și cădea târându-se pe jos ca

o salamandă, până la tinetă. Era schimonosit de boală și cu privirea plângăreată.

Șeful camerei i-a interzis să folosească tinetă în timpul mesei.

— Ține-te și tu, măcar când mâncăm! Ai puțin respect față de noi. Fii cu puțin bun simț. Fii om, nu măgar!

— Nu pot, nu pot, vă rog să mă credeți și să mă iertați! se tânguia și suspina Ionescu, plângând cu lacrimi cât mărgelele și cu buzele umflate și tremurânde. Când suspina adânc, deschidea o gură băloasă, fără dinți și cu gingii sângerânde.

— Ai să poți, ticălosule! O tăcere de mormânt a cuprins întreaga celulă, unde eram înghesuiți circa o sută de oameni. Atunci șeful camerei a spus:

— Fraților, acest prăpădit, această stârpitură care ne imploră și ne cere să-i facem favoruri, a fost directorul penitenciarului Ploiești. În timpul regelui Carol al II-lea, mă găseam ca deținut politic în închisoarea unde el era director. Ei bine, acest nelegiuit ne lega în lanțuri și ne trimitea la carceră, ne bătea cu funia udă și ne lăsa iarna fără foc. Mulți au murit din cauza acestei canalii. Gândiți-vă cum s-a purtat acest urangutan cu noi! Gândiți-vă că am fost maltratați și schingiuiți de această fiară care acum vă cere îndurare! Nu există faptă fără răsplată. Nici o milă pentru acest suflet josnic și rău. Nici un pic de îndurare pentru un criminal. La moarte! La moarte!

Din ziua aceea Ionescu și-a făcut nevoile în pantaloni și în două-trei săptămâni a făcut viermi. Începuse să miroasă a hoit. N-a mai mâncat și în scurt timp, oftând, gemând și scărpinându-se a devenit un muribund. În situația aceasta a fost luat din celula noastră.

Viața la Jilava era deprimantă. Gânduri negre mă bântuiau. Numai pentru faptul că nu-mi ținusem gura trebuia să îndur atâta mizerie și mă întrebam cât voi mai putea rezista? Apoi mă încurajam singur, spunându-mi că sunt sănătos, tânăr și încă în

putere. Putea fi și mai rău. Mi-am amintit de bietul Ionescu, de Inchiziție și de Justinian al II-lea.

Pe timpul lui Justinian al II-lea oamenii care nu acceptau toate neroziile împăratului erau cusuți de vii în saci și apoi aruncați în Bosfor, sau li se băteau trestii sub unghii pentru ca în cele din urmă, după chinuri de necrezut, să fie striviți între două pietre de moară. Și toate acestea numai pentru că nu știuseră să tacă.

Unii dintre noi, chiar și în mizeria în care ne găseam, visau la castele în Spania. Erau oameni care nu reușeau să înțeleagă realitatea. Nu pricepeau că sunt o simplă verigă, neînsemnată, în lanțul cel mare al națiunii, nu vedeau că lumea a fost și este într-o perpetuă neliniște creatoare, nu simțeau că le slăbesc puterile, că sunt umbre în colosul comunist. Alții vedeau viața plină de echivoc, ceea ce îi determina să fie impasibili și egoiști. Doreau să fie liberi, să se bucure de familie, de societate, de soare, de aer, de școală, de muzică, să muncească, să construiască, să se realizeze. Mulți deveneau josnici, meschini și în cele din urmă „turnători”.

„Societatea” în care trăiam, incluzând pe cei ce ne pedepsiseră să putrezim de vii și pe cei care ne păzeau, precum și pe toți cei care zăceau îngropați la 14 metri în pământ, visători sau răzbunători, realiști sau subiectivi, cinstiți sau necinstiți, ne schimba, făcând din noi niște mizantropi.

De multe ori mă lungeam pe pat și visam cu ochii deschiși, evitând să particip la discuții despre tot felul de nimicuri sau despre arta culinară sau despre ce vom face în libertate. Toate acestea mă plectiseau sau mă lăsau indiferent.

Astfel, s-a mai scurs o lună de zile, visând că era primăvară și cald, că mirosea a liliac, că aud zumzetul albinelor și clopotele vecerniei și că trăiesc lângă draga mea.

Acum eu și logodnica mea ne aflam în închisoare și nu știam din ce cauză. Stăteam și așteptam procesul cu o umbră de speranță, cu o umbră de nădejde spre libertate. Dar era

numai o nădejde slabă, fiindcă se știa că cei ce intrau în proces erau întotdeauna condamnați. Speram că voi fi condamnat la o pedeapsă egală cu aceea pe care o executasem deja însă și posibilitatea aceasta era greu de acceptat deoarece pe atunci, în pușcărie se statornicise credința că toți vom fi eliberați odată, adică și cei condamnați și cei necondamnați și cei cu pedepse mici și cei cu pedepse mari.

Și iată că într-o zi am fost chemat la poartă unde mi-am revăzut toți colegii și unde am luat cunoștință de actul de acuzare. Eram încadrat, ca și ceilalți, în articolul 209, aliniatul b, deci la crimă de înaltă trădare care se pedepsea cu 25 de ani muncă silnică sau cu pedeapsa capitală. Pedeapsa capitală fiind suspendată, îmi rămâneau deci cei 25 de ani, pe care eram convins că n-am să-i pot duce.

M-am întors în celulă ca nebun. Nu reușeam să mă țin pe picioare, nu reușeam să vorbesc, nu-mi venea să cred. M-am lungit pe prici, am închis ochii și am încercat să mă regăsesc. Nu-mi venea să cred că acesta era actul de acuzare. Câțiva deținuți lipsiți de tact, îmi dădeau târcoale și mă deranjau cu tot felul de întrebări absurde.

Era în ziua de 4 aprilie 1949 și procesul urma să aibă loc pe data de 9, deci după 5 zile. A doua zi am vorbit cu procurorul Bârcă și cu avocatul Popovici, fost ministru de justiție. Lor le-am explicat ce am declarat la anchetă, ce știam că declaraseră colegii mei precum și modul cum se desfășuraseră cercetările. Totodată le-am spus că am fost încadrat la articolul 209, aliniatul b, la crimă de înaltă trădare. Având convingerea că procesul este numai o formalitate și că toți vom executa aceeași pedeapsă, colegii mei păreau nepăsători și calmi, dar eu mă consumam teribil. Bârcă m-a ascultat cu multă atenție, apoi mi-a explicat cum decurge un proces, mi-a spus când voi avea dreptul să iau cuvântul, cum să mă apăr și în final să cer achitarea. M-a dădăcit mult și m-a rugat să vorbesc calm, moldovenește, fără lamentări, dezvinovățiri și angajamente

neverosimile și să mă comport demn. Bârcă mă iubea mult. Mi-a mulțumit pentru serile de povești și poezie și și-a exprimat regretul sincer că în curând ne vom despărți.

Popovici era tăcut și foarte plictisit dar când am plecat la proces mi-a spus că are încredere în mine. Toți eram supărați pentru că după judecată urma să fim transferați la alte penitenciare, unde să ne ispășim pedepsele: elevii erau trimiși la Tîrșor-Prahova, studenții la Pitești, intelectualii la Aiud iar muncitorii și țărani la Gherla.

Gândul că eram acuzat de înaltă trădare mă înspăimânta și mă credeam pierdut. Uneori aveam convingerea că voi muri în închisoare, departe de cei dragi și mă vedeam îngropat, sub prunii din grădina Jilavei. Alteori reușeam să mă încurajez și să cred că oricare va fi pedeapsa, dacă am zile, o voi executa și voi scăpa sănătos și nevătămat din această groapă întunecoasă și murdară care se numește pușcărie. Surprinzător era faptul că totuși, cu cât trecea timpul și se apropia ziua de 9 aprilie, cu atât deveneam mai indiferent față de soarta care mă aștepta. În minte îmi pregăteam cu scrupulozitate apărarea. Eram decis să vorbesc clar și răspicat și să-i întreb pentru care motiv sunt acuzat de înaltă trădare? Nu voiam să-mi mulțumească nimeni pentru faptul că la 6 zile de la trecerea bacalaureatului, când eram tânăr și când viața era mai frumoasă ca oricând m-am îmbrăcat militar și am plecat pe front. Nu doream să mi se mulțumească pentru că am plecat hotărât să-mi apăr patria, hotărât să-mi dau viața,... așa cum făcuseră și tata cu cei patru frați ai săi care au luptat la Mărășești: Gheorghe nu s-a mai întors, Constantin a fost rănit, Vasile și cu Ioan au căzut prizonieri, numai tata a scăpat nevătămat. Iar acum, incredibil, eram acuzat de trădare. Eram hotărât să le spun multe deși știam că va fi în zadar.

Pe 9 aprilie, pe la ora 7 dimineața, am fost ridicați din celulă. N-am avut timp să ne luăm rămas bun de la prietenii ce zăceau pe priciurile Jilavei. Am fost îmbrânciți înainte și

conduși spre poartă de o trupă de gardieni. S-a făcut apelul, apoi cu o dubă, păzită sever, ne-am îndreptat către tribunal. În dubă ne-am întâlnit toți colegii, adică lotul de la Facultatea de Știință și am vorbit despre rude, despre colegi, de închisoare. Destul de repede, am ajuns la „casa unde se împarte dreptatea”, dacă mai există așa ceva pe lumea asta.

Mașina s-a oprit, gardienii au făcut cordon și ne-au ordonat să coborâm fără să vorbim și fără să schițăm vreun gest. Am ajuns la Tribunalul Militar de pe strada Negru Vodă din București.

Rădoi de la Matematică a coborât primul, apoi Cîrciumaru și Ispas de la Geologie. Când Cîrciumaru a ajuns în ușa dubei și a dat să coboare, s-a auzit un urlat de femeie disperată, un răcnet sumbru ca de îngropăciune. M-am speriat. Mă gândeam că afară ne așteaptă probabil o mulțime de oameni cărora li s-a spus că noi suntem dușmanii poporului și ai democrației, că suntem criminali feroși care luptă să destabilizeze țara, că readucem jalea, mizeria și legionarismul, că noi suntem aceia care subminăm republica... Această gloată nu venise oare să ne linșeze? Pe timpul acela se practica, încă destul de frecvent, astfel de metode încât, oricând te puteai aștepta la surprize.

Înainte mea a coborât o tânără elevă, prietena lui Rădoi... Grupul format din femei, bărbați și copii căuta să rupă cordonul de gardieni și să se arunce asupra noastră... Se auzeau văicăreli, plânsete, injurii și blesteme.

Când a coborât eleva, o femeie a reușit să rupă lanțul gardienilor și să se arunce pe fată. A luat-o în brațe și, plângând, o tot săruta și mângâia: „Draga mamei, puiul mamei, ce-ai făcut? Ce-ai greșit? Ce rele ai făcut, mamă dragă?” Gardienii, brute fără suflet, se luptau să le despartă. Femeia era mama fetei. Aflase data și locul procesului și venise să-și vadă copilul. Ceilalți care strigau erau părinții, frații, surorile, copiii și soțiile celor ce urmau să fie judecați în același lot cu mine. Pe mine nu mă aștepta nimeni pentru că ai mei erau departe, în

nordul Moldovei. Era dureros să vezi gardienii, niște brute, cum se luptau să-i despartă pe tată de fiu, pe mamă de fiică și pe soț de soție.

Cu multă greutate au reușit să ne despartă de cei liberi și să ne introducă în niște celule mici, în care urma să așteptăm judecata. Eram deprimați și îndurerați pentru soarta noastră și a familiilor noastre. În această perioadă s-au judecat mii de procese politice și s-au dat milioane de ani de pușcărie.

Numai judecătorul colonel Alex.Petrescu, cel care m-a condamnat și pe mine, a dat — și nu exagerez — peste un milion de ani grei de temniță și muncă silnică fără remușcări sau muștrări de conștiință. Călca în picioare, cu zâmbet de canalicie ignorantă, tot ce însemna demnitate umană. Se asemana cu Stalin prin mârșăvie, perfidie, răutate și lașitate. Condamna pe vinovat sau nevinovat numai pentru a-și păstra scaunul și pentru a trăi mai bine.

România, învinsă după război, era condusă de o mână de comuniști profitori, incuți, care se supuneau orbește dictatorului de la Kremlin. Armata sovietică era în țara noastră. Sovromurile ne luau și pâinea de la gură, cizma rusească se simțea peste tot iar securiștii și activiștii partidului comunist, acești paraziți fără meserie, fără cultură, fără Dumnezeu, tăiau și spânzurau.

Majoritatea celor trimiși în judecată în acele vremuri erau foști luptători care își vărsaseră sângele pe frontul de răsărit, țărani care nu se supuseseră la plata cotelor și la colectivizare, foști demnitari din perioada dictaturii lui I.Antonescu, legionari, naționaliști, țărăniști, liberali, socialiști de dreapta, pocăiți, bapțiști, greco-catolici și toți favorizatorii și tăinuitorii acestora, adică toți cei ce se împotrăviseră comunismului și simpatizanților lui. Mai erau și aceia care, printr-o politică de opoziție, urmăriseră să ajungă la cârma țării, organizându-se în asociații dizidente ca: „Regele Mihai I”, „Vulturii”, „România Mare” etc. În sfârșit, nu trebuie uitați cei care încercaseră să treacă

frontiera, sau numai discutaseră cum se poate trece granița pentru a scăpa de ciuma roșie.

Mai târziu, la Canalul Dunăre-Marea Neagră și anume la colonia Poarta Albă, am fost împărțiți în brigăzi de muncă, după infrațiuni: politici, frontieriști și condamnați de dreptul comun. Politicilor li se spunea „fazani”, adică naivi, nedescurcări, frontieriștilor li se spunea „cocori” pentru că încercaseră să zboare peste graniță, iar celor de dreptul comun li se spunea „pinguini” pentru faptul că-și vindeau hainele și le jucau la barbut și toată iarna stăteau cu păturile în cap, fiind asemănători cu acele păsări polare descrise de E.Racoviță. Eu făceam parte din grupa „fazanilor” adică din tagma legionarilor, cei mai feroși și mai periculoși deci și cei mai persecutați. Cred că dintre toți deținuții condamnați și reținuți la noi în țară în perioada 1948—1951, circa 30% erau suspectați de legionarism iar dintre aceștia 60% erau simpatizanți, tăinuitori sau favorizatori. Erai considerat tăinuitor numai pentru faptul că ai locuit într-o cameră dintr-un cămin studentesc cu un presupus legionar și nu l-ai demască; tot tăinuitor erai dacă ai mers la un film cu un astfel de om sau, mă rog, favorizator dacă l-ai invitat la masă sau la o bere sau l-ai primit să doarmă o noapte în casa ta. Favorizarea și tănuirea se pedepseau cu închisoare de la 2 ani la 5 ani.

Exprimarea nemulțumirii de regimul comunist constituia o vină de neiertat și se pedepsea cu închisoare de la 20 la 25 de ani.

Oameni renăscuți din gunoiul societății deveniți peste noapte ideologi marxiști au profitat de starea de spirit a populației după război și de conjunctura politică și economică internațională.

Țin minte că-n iarna anului 1945, a apărut printre studenți o circulară din care reieșea că prefectul poliției capitalei Nicolski a semnat un act de neagresiune cu legionarii conduși de N.Pătrașcu. După încheierea acestui act, cine îndrăznea să

mai vorbească, să se arate nemulțumit, să critice noua conducere sau să comenteze o hotărâre a acesteia, era pedepsit fără cruțare. Mai târziu, în închisoarea Văcărești, am aflat că toți cei care pactizaseră cu Nicolski fuseseră condamnați ca trădători.

Regimul comunist, condus de Gheorghiu-Dej și Ana Pauker, a adoptat o stratagemă proprie: i-au lăsat liberi și i-au încurajat pe toți cei considerați „reacționari” sau suspectați de dizidență și i-au urmărit, prin toate metodele, permise și nepermise, din ianuarie 1945 până în mai 1948. În acest timp, erau adunate date care se prelucrau tendențios și după bunul plac, întocmindu-se dosare de acuzare.

Trebuia să înceapă procesul.

Am fost luați din celulele de la tribunal și duși într-o sală, un fel de amfiteatru. După o jumătate de oră de așteptare a apărut și completul de judecată, în frunte cu președintele, generalul Alex. Petrescu. Nu prea înalt, gras, roșu la față și proaspăt bărbierit, generalul avea niște ochi ce exprimau perfidia și sadismul. Ceilalți, îngrijit îmbrăcați, în uniforme militare, bine dispuși, au luat loc pe scaunele de unde împărțeau dreptatea — ani grei de pușcărie și moarte. Aceștia alcătuiau deci completul de judecată care se supunea orbește lui Petrescu.

Alex. Petrescu fusese în timpul lui Antonescu, o perioadă, comandantul penitenciarelor. Mai târziu, în regimul comunist l-a condamnat pe Iuliu Maniu la 17 ani de închisoare, fapt pentru care a fost avansat la gradul de general și de atunci el a judecat majoritatea proceselor politice.

Dintre toți cei 36 de inculpați care ne găseam pe banca acuzaților și care alcătuiau lotul Facultății de Științe nici unul nu aveam o stare de spirit potrivită cu situația existentă. Eram prea mișcați și tulburați din cauza acelor întâlniri dureroase cu familiile noastre din poarta tribunalului ca să ne mai gândim la proces. Slabi, gălbejiți, palizi, tunși și îmbrăcați în zeghi

zebrate, așteptam ca grefierul să dea citire actului de acuzare. Eram trimiși în judecată pentru crimă de înaltă trădare, pentru participarea la organizație de tip fascist, organizație reacționară burgheză. Eram acuzați că suntem fii de moșieri și exploataitori, și că suntem spioni. Apoi s-a ridicat procurorul, un lungan cu o figură de incult, apatic, care a repetat tot ce se citise până atunci. Ne-a insultat făcându-ne vipere veninoase, burghezi descompuși, exploataitori ai muncitorilor, prost crescuți, educați în spirit fascist, monștri hidoși, hoți și criminali ...

Tot timpul, cât procurorul a aruncat în noi cu noroi, eu l-am studiat pe Petrescu. Avea un ceas mare de aur la mână, iar pe degete tot felul de inele, era buhăit de trai bun și desfrâu. Mă gândeam că acest om n-a cunoscut niciodată mizeria și necazul, n-a știut ce este amarul. Cei ce ne aflam pe banca acuzaților eram fii de țărani, de muncitori, de ciobani, subofițeri și dascăli. Neam de neamul nostru nu a purtat ceasuri de aur, neam de neamul nostru n-a speculat și n-a exploatat, n-a fost hoț și criminal și nici n-a subminat activitatea statului. Majoritatea eram victimele războiului, ale lui Petrescu și ale celor lipsiți de un ideal politic, care fără merite și fără muncă căutau să stăpânească. Petrescu și alții ca el au decis soarta noastră.

După ce a vorbit procurorul, ni s-au pus întrebări. Unii n-au recunoscut nimic din ceea ce declaraseră la anchetă. De exemplu, Dumitrescu de la Geografie a spus că totul este un bâlci: un proces cu sala goală iar noi lipsiți de apărare:

— Eu sunt șeful celor de la Facultatea de Științe. Condamnați-mă cât credeți, eu o să execut un an cel mult doi, iar restul vi-i dau dumneavoastră care ne-ați smuls declarațiile torturându-ne și amenințându-ne cu moartea. Vorbiți de democrație și libertate, dar acestea sunt bune numai pentru dumneavoastră și acoliții dumneavoastră. Pentru noi, cei ce luptăm împotriva minciunii, teroarei și ipocriziei, nu sunt bune decât lanțurile. Sperăm să nu treacă mult timp și să vi le predăm.

Rădoi, de la Matematică, a protestat spunând că acesta numai proces nu poate fi cu uşile închise, fără martori şi fără apărare, aici hotărându-se totuşi viaţa unor oameni. A mai spus că nu-i pasă chiar dacă va fi condamnat la moarte. Şi Cîrciu-maru a vorbit sfidător şi răzbunător.

Eu am declarat că n-am fost niciodată legionar şi că în ziua de Sf.Gheorghe, onomastica mea şi a colegului meu de cameră, am ajuns la discuţii cu caracter aşa-zis reacţionar. În continuare am mai precizat că atâta timp cât U.R.S.S.-ul vecina noastră, dictează în sud-estul Europei, ar fi nefiresc să nu ne opunem.

— Este greu să te adaptezi noilor condiţii şi să vorbeşti de libertate când ea nu există, dar şi mai greu să te abţii să nu comentezi, să rabzi şi să mergi înainte. Pentru faptul că am discutat în acea seară de aprilie despre toate aceste nonsensuri şi poate pentru faptul că n-am ştiut să ne ţinem gura, mă aflu şi eu ca inculpat în procesul de faţă, dar consider că pentru tot ce am greşit nu merit muştrări aspre, acuzaţii de crimă sau ameninţări de închisoare. Vă rog să ţineţi seama de toate cele spuse de mine aici şi de declaraţiile de la dosar. Şi în numele legii pe care o apăraţi, al onoarei şi al cinstei, vă rog să mă puneţi în libertate.

La sfârşit s-a ridicat avocatul Bianchi care ne-a apărât pe toţi din oficiu. Ne-a ajutat atât cât ajută funia pe spânzurat: mai mult ne-a acuzat decât ne-a apărât. Despre mine a spus:

— Băgu se face vinovat, aşa cum reiese din dosar, de participarea la organizaţie de tip fascist, dar pentru că n-a fost niciodată agresiv, şi n-a fost înscris la legionari, n-a cotizat, şi pentru faptul că în discuţiile purtate cu legionarii el totdeauna se situa pe poziţie contradictorie, vă rog să-i acordaţi circumstanţe atenuante.

În cele din urmă, grav şi plictisit, generalul Petrescu a invitat pe juraţi să înceapă deliberările pentru ca a doua zi, la ora 10, să se pronunţe sentinţa. Întreg completul de judecată a

dispărut pe uşa pe care intrase, iar pe noi ne-au luat ostaşii, ne-au dus la dubă şi de acolo la închisoarea militară de pe strada Uranus. Aici am aşteptat ca să ni se comunice sentinţa. Am aşteptat mult şi bine deoarece ea nu ne-a fost citită niciodată. Degeaba am protestat noi şi am amintit că legile impun ca toţi deţinuţii să-şi cunoască pedeapsa. Deci, fără să ni se citească sentinţa, am fost înghesuiţi din nou într-o dubă, readuşi la Jilava şi închişi la celula 7, de data aceasta cu cei condamnaţi. Aici era un student la Medicină, Craiu, care, deşi era condamnat, aştepta de 6 luni să fie trimis la un penitenciar pentru a-şi executa pedeapsa. Şi noi am aşteptat de la 13 aprilie până la 15 august. Ne pierduserăm răbdarea, deveniserăm nervoşi, irascibili şi necomunicativi.

În dimineaţa de 15 august, tot tineretul de la celula 7, circa 100 de studenţi, am fost strigaţi pe nume, încolonaţi pe câte 5 rânduri şi duşi la poartă. Aici ne aştepta atotputernicul director al Jilavei, căpitanul Marometi. Era trecut şi ramolit, ogârjit şi crăcănat, cu picioare subţiri, cu capul exagerat de mare, lung şi deşirat, cu burta de gravidă flămândă şi buhăit de rachiu. Neastâmpărat şi repezit, idiot şi fără pic de bun simţ, îşi dădea importanţă şi înjura mereu:

— Luaţi pe câte cinci! Gardieni, înconjuraţi hoţii, faceţi cordon şi fiţi atenţi la bandiţi! şi fulgera câte o palmă celui ce-i venea mai la îndemână. Gardieni, îi ducem la gară! Fiţi atenţi să nu ne scape! şi mai dădea un picior în spatele celui mai apropiat. Nimeni nu scotea nici o vorbă, nu făcea nici un gest. Cine vorbeşte va fi împuşcat pe loc! Vă arăt eu disciplină bandiţilor! şi repezea un pumn primului ieşit în cale.

Noi stăteam încolonaţi câte cinci şi aşteptam. În cele din urmă am fost percheziţionaţi, apoi am fost împinşi într-o dubă unde am stat timp de trei ore. Către seară, după o zi de chin, am pornit. La gară ne aşteptau alţi gardieni care au dublat paza. Marometi a coborât cu gravitate de lângă şofer, ne-a aliniat, ne-a numărat din nou şi ne-a predat şefului de vagon C.F.R., un

plutonier major pe care-l cunoșteam din libertate. Fusesse contabil la penitenciarul din Dorohoi. Se numea Costescu, și avusese o fiică, colegă de clasă cu mine. M-a privit lung. Eu am lăsat capul în jos și am urcat scările vagonului, una din cele mai grele pedepse pentru un condamnat. Vagonul era îmbrăcat în tablă groasă, fără geamuri, doar cu niște ochiuri mici cu gratii și site, fără scaune. Pe mijloc se afla doar o bancă lungă și într-un colț o gaură pentru necesități. În acest vagon special amenajat, deținuții, în picioare, erau înghesuiți făcând o masă compactă. Nu aveau nici o posibilitate de a sta jos. Vagonul-dubă, lăsat vara în soare pe câte o linie moartă, devine un adevărat cuptor încins, iar iarna un adevărat frigider. Noi am fost lăsați două zile în triajul Gării de Nord, pe o căldură de 32°C, unde am crezut că ne prăpădim. Foarte mulți leșinau și cădeau lângă noi, care eram aproape morți de oboseală și de chin. Mai multe zile trăite în aceste condiții însemna epuizarea totală: fizică și psihică. Vedeai moartea cu ochii. Nu aveam apă. Hrana pentru 24 de ore însemna un sfert de pâine și doi cartofi fierți, necurățați.

Trebuia să fim transferați la Pitești. În vagonul în care așteptam plecarea, am zărit un fost coleg de liceu. Colegul se numea Șoltuz Laurențiu și acum era student la Facultatea de Medicină din Iași, anul VI. Mi-a spus că era pedepsit la reclusiune de 15 zile pe dubă. Fusesse condamnat la 25 de ani muncă silnică. Când m-a zărit s-a bucurat mult și atât s-a mișcat și înghesuit, până când s-a apropiat de mine. Am început să vorbim în șoaptă, gură în gură și cu frunțile lipite.

— Ce faci? Cât ești condamnat?

— Uite ce fac, ca și tine, mă lupt din răputeri să mai trăiesc. De acasă nu știu nimic. Nu știu nimic de Didina. Poate îmi spui tu ceva, ai stat în aceeași închisoare cu ea, la Suceava. Am fost judecat de Tribunalul Militar București însă nu știu ce pedeapsă am primit. Mi-a spus un coleg, care a aflat de la un

plutonier din închisoarea militară Uranus că am fost condamnat la 2 ani închisoare corecțională.

— Pleci la Pitești. O, ce te așteaptă! Poate ne vom mai întâlni... pe lumea cealaltă.

— Ce mă așteaptă?

— Necazuri și urgii. Să dea Domnul să rezisti. Ascultă, o să-ți spun ceva, dar să nu vorbești cu nimeni, nici cu cel mai bun prieten. De altfel este spre binele tău. Dacă se află că eu te-am informat, ne pierdem amândoi viața și în ce chinuri! Ai înțeles? Îți spun pentru că ne cunoaștem de copii. Vreau să te ajut, dar încă odată, nici o vorbă, ai înțeles? Nici o vorbă! Ai înțeles? Ai înțeles?

— Ai toată încrederea.

— Vezi, la Pitești o să întâlnești lichele și turnători: Eugen Țurcanu, Gebak, Sobolevski și alții. Toți moldoveni de-ai noștri. Să fii deștept și orice ți-ar propune, să accepți. Arată-te devotat și fii pregătit pentru orice.

— Pe turnători îi știu bine de la Jilava. Era unul pe nume Grigorescu, tot moldovean, frate cu popa Grigorescu din Broscăuți, care făcea urgii. Mai era un altul bănuț, amicul nostru Midoski și el tot de pe la noi.

Mai târziu, la Pitești am cunoscut mulți deținuți care, în speranța unui trai mai bun, își pârau colegii și prietenii. Toți o făceau de frica morții care, de obicei, nu întârzia.

Eram frânți de oboseală. De aproape 24 de ore stăteam în picioare, rezemați unul de altul, într-o căldură și umezeală de iad. A doua zi, când se lumina de ziuă, vagonul a început să se miște. N-am mers mult și ne-am oprit la Ploiești, unde am fost lăsați din nou pe o linie moartă.

VII. PLOIEȘTI

După vreo oră, a sosit o grupă de gardieni cu un comandant, au deschis vagonul, ne-au ordonat să coborâm, ne-au numărat și după ce s-au convins că suntem toți cei din procesul verbal, am fost escortați până pe strada Rudului. Aici, din nou am fost numărați, ni s-au luat amprente și am fost închiși într-o sală mare, sinistră, plină cu paturi suprapuse pe patru nivele. Eram în închisoarea de la Ploiești unde fusese director maiorul Ionescu, despre care am mai vorbit.

Șef de cameră era un criminal de drept comun, Beșleagă, originar din Cîmpulung Muscel, care fusese condamnat, în timpul lui Carol al II-lea, la 25 de ani muncă silnică. După ce a executat 18 ani și după ce în mai multe rânduri i se redusese din pedeapsă, acum urma să fie eliberat. După ce am intrat în cameră, Rădoi l-a informat că suntem studenți, condamnați politic cu pedepse de la 2 la 25 de ani. Beșleagă s-a uitat plictisit la noi apoi a strigat celor ce lîncezeau pe paturi:

— Drepti! Toată lumea își ia bagajul și se culcă pe jos. Lăsați în paturi să se odihnească judecătorii și procurorii de mâine. Executarea!

După ce deținuții de drept comun au coborât, ne-am urcat în paturi și fiind obosiți și slăbiți, am adormit. Am fost treziți la masă. Ne-au dat cartofi fierți cu roșii, cu zarzavaturi și cu ulei. Foarte buni. Așa ceva nu mai mâncaserăm de mult timp, din libertate...

Stăteam în patul meu, în ultimul rând și mă uitam la cei ce se pătimeau pe jos. Printre ei erau mulți țigani; unii condamnați pentru furt, alții pentru scandaluri, viol, alții pentru escrocherii, alții pentru crimă. Își petreceau aproape tot timpul cu jocurile de noroc. Erau simpli și grosolani, majoritatea

ulei. Foarte buni. Așa ceva nu mai mâncaserăm de mult timp, din libertate...

Stăteam în patul meu, în ultimul rând și mă uitam la cei ce se pătimeau pe jos. Printre ei erau mulți țigani; unii condamnați pentru furt, alții pentru scandaluri, viol, alții pentru escrocherii, alții pentru crimă. Își petreceau aproape tot timpul cu jocurile de noroc. Erau simpli și grosolani, majoritatea cretini, analfabeți. Câte unul mai ager la minte era privit cu ură și dispreț. Ziceau ei că „se dă mare”.

Beșleagă, șeful camerei, dormea singur într-un pat, lângă ușă, mai la aer. Se vedea că fusese un om puternic și foarte hotărât. Era înalt, cu fruntea îngustă, cu dinți rari, cu ochii tulburi și însângerați. Tușea mereu. Fusese tâlhar la drumul mare și avea la activ 11 crime.

Mai era acolo un alt criminal, Florică Stănescu, originar din Malul cu Flori, județul Dâmbovița. Și el era condamnat cu pedeapsa maximă, adică muncă silnică pe viață. Omorâse trei cetățeni pentru jaf. El era de statură mijlocie, robust, blond spălăcit, cu ochi albaștri de găscan obraznic... o brută fără suflet și fără judecată. Seara juca barbut cu „fratele” Beșleagă. Din discuțiile lor nu înțelegeai aproape nimic, atât erau de confuzi în exprimare.

Într-o seară, Beșleagă și Stănescu au jucat barbut.

Pentru că jocurile de noroc erau interzise, au spus unui pungaș nou-venit să stea lângă ușă să pândească și să-i anunțe când apare gardianul.

Pungașul a fost atent o oră, două, dar în cele din urmă l-a atras jocul de noroc și n-a simțit apropierea gardianului pe coridor. Când și-a dat seama de pericol, adică atunci când gardianul era deja cu cheia în ușă, a început să urle:

— Domn' gardian! Domn' gardian! Veniți, că mă omoară! Mă omoară... aoleu, aoleu, mă omoară!... Gardianul a deschis ușa și a întrebat răstit:

— Ce ai, mă, de țiți așa? Ce ai? Ce s-a întâmplat?

— Domn' gardian, am împrumutat de la acest țăran 5 lei și n-am de unde să-i înapoiez și pentru asta el mă rupe cu bătaia, mă omoară!

— Dacă vă mai prind că vă bateți, vă duc la carceră! Ați înțeles!? Lasă-l în pace că o să-ți dea el datoria când o să aibă. Acum de unde să-ți plătească? De unde? Și ce faci tu cu banii aici? Plătească-ți moartea de lichea și scandalagiu! Lasă-l în plata Domnului... Ai înțeles?

După plecarea gardianului, Beșleagă s-a întors către pungaș, l-a lăudat și a dat dispoziție ca nimeni să nu se atingă de el:

— Nimeni n-are voie să se mai atingă de acest om! Apoi s-a adresat pungașului: Nenorocitul, belea nesocotită, escrocule, era cât pe ce să fim prinși că jucăm barbut. Am văzut că n-ai mai fost atent la ușă și că erai gură-cască la noi, motiv pentru care trebuia să te omor, însă te-ai descurcat bine și te iert.

Nouă, celor condamnați politic, ne-a prins foarte bine această ședere în închisoarea de la Ploiești. Ne-am mai refăcut, pentru că am fost hrăniți mai bine, ne-am bucurat de mult aer, de un tratament mai omenesc. Așa era viața pe vremea aceea, la dreptul comun.

După mai bine de o lună, am fost transferați la Pitești.

În dubă cu noi era și Beșleagă, pe care-l duceau la Cîmpulung Muscel, orașul unde avusese ultimul domiciliu, pentru a-l pune în libertate. Stătea rezemat de peretele vagonului, tăcut, resemnat, gânditor și tare necăjit. Ne-am apropiat de el și am încercat să schimbăm câteva vorbe.

— Ce-ți pasă matală! Pleci acasă, vei fi liber, vei bea o țuică, un pahar de vin, te vei întâlni cu familia, vei mânca ce vei pofti, vei munci și-ți vei reface viața. Niciodată nu-i prea târziu.

— Da, o să fiu pus în libertate, o să mă duc în satul în care m-am născut și unde am copilărit. Am fost arestat la vârsta de 19 ani și de 19 ani nu mai știu nimic de nimeni. Nu știu

cine mai trăiește și pe cine o să mai cunosc. Nu știu nici ce o să fac și nici cum o să mă descurc. Este greu când nu ești stăpân pe o meserie și când toată lumea te privește cu dispreț și silă. Pentru toți ești un criminal. Nimeni n-are voie să se încurce cu tine... Vai și amar de capul meu. Poate era mai bine în închisoare, unde mă cunoșteau toți, unde eram cât de cât respectat ... Știu eu...

Peste doi ani l-am întâlnit în colonia de muncă Poarta Albă, condamnat din nou la 3 ani închisoare corecțională. Nu știu ce săvârșise, dar avea vârsta de 41 de ani și părea de 61. Aici, fiind cunoscut de cei mai vechi deținuți de drept comun, a fost plasat la o muncă ușoară: se ocupa de curățenie la baie.

După vreo 12 ore de drum, cu opriri și staționări în toate haltele am ajuns a doua zi la Pitești. Am stat în vagon până s-a înserat. Atunci au deschis ușile și am pornit spre noua „reședință”.

Era o seară plăcută de toamnă cu miros de petunii. Sfântă este libertatea! Priveam oamenii de pe stradă cu invidie, și ce fericiți îi vedeam pe toți. Un tânăr la braț cu o tânără zveltă și foarte drăguță mergeau paralel și în aceeași direcție cu noi. Ne priveau curioși și nu știau ce să creadă. Noi nu mai aduceam a studenți. Pușcăria ne transformase. Semănam mai mult cu borfașii sau cerșetorii. Am mărșăluit cam o jumătate de oră până când am ajuns la vestitul penitenciar din Pitești, opera lui Armand Călinescu.

VIII. PITEȘTI — REEDUCAREA

La poartă am fost numărați și înregistrați de un comandant de gardieni care în închisoare avea gradul de Prim și căruia i te adresai cu formula: „Să trăiți, Domnule Prim!” Prim-ul de la Pitești se numea Mîndruță, și era un om scund, slab, totdeauna proaspăt bărbierit, încruntat și îngrijit îmbrăcat.

După ce am fost numărați, am fost escortați pe o alee cu flori, apoi am urcat pe niște trepte și am pătruns într-o sală mare unde ne aștepta o grupă de gardieni și directorul penitenciarului, pentru a ne percheziționa, a ne lua amprente și a ne repartiza la celule. Directorul se numea Alex.Dumitrescu, originar din Argeș. Bine legat, de talie mijlocie, musculos, cu maxilarul inferior foarte dezvoltat, cu nasul teșit, cu buze groase, cu fruntea îngustă și cu ochii mici și ageri. Părea un pitecantrop uriaș îmbrăcat în haine nemțești. Directorul, în seara aceea era bine dispus, se amuza și glumea cu gardienii. Pe noi parcă nici nu ne vedea. Noi eram niște numere. Nu aveam dreptul să glumim, nu aveam dreptul să vorbim, să cerem de mâncare, să cerem o cană cu apă, să stăm jos, departe de a veni cu sugestii și propuneri. Nu aveam dreptul să avem păreri, nu aveam dreptul să gândim. Singurul drept al nostru era sfertul de pâine și cele câteva linguri de fasole. Atât. Adică, mai erau și scândurile goale ale priciurilor.

Dumitrescu, înainte de a deveni directorul penitenciarului Pitești, fusese factor sau un mic funcționar la poștă, un om cu două sau trei clase de liceu, un neisprăvit. Avea cel mult 30 de ani. Întotdeauna râdea zgomotos. Un snob, antipatic și fardosit, caraghios prin contrastul dintre fizicul său de om primitiv și gesturile de fecioară închipuită, o lepădătură parvenită care

dădea ordin gardienilor să fie drastici, să nu le scape nimic, să fie aspri cu bandiții.

Gardienii de la Pitești, sau cum li se mai spunea caralii, nu erau oameni. Trăiau fără să muncească și să gândească. Mereu cu ciomagul în mână, erau gata de „fapte mari”.

După percheziție ne-au închis într-o cameră mare, camera numărul 4—Spital. Era carantina, unde am găsit trei deținuți. Ei ne-au informat că vin de la spitalul din localitatea Ocnele Mari și că până vor fi repartizați la celule au fost lăsați aici. Erau Negură de la Litere, Onișor de la Medicină și Gebak de la Drept, toți de la Iași, despre care-mi vorbise Șoltuz în dubă.

Negură, era înalt, firav, negricios și cu o expresie bănuitoare: părea discret, foarte modest și timid. Dormea într-un pat alături de mine. M-a întrebat de unde sunt și când a aflat că sunt din Dorohoi a rămas surprins de faptul că studiez la București.

— Ce te-a determinat să faci facultatea la București?

— Când am fost lăsat la vatră, Universitatea din Iași nu-și deschisese porțile și pentru că eram refugiat și stabilit în Oltenia, m-am înscris la București. L-am întrebat dacă în închisoarea de la Suceava, unde a stat mai bine de un an, n-a cunoscut o studentă de la fizico-chimice pe nume Popușoi. Mi-a spus că a văzut-o și că prietenul său Țurcanu Eugen o cunoaște mai bine. Soția lui Țurcanu, fosta Oltea Saghin, refugiată la Sighișoara, fusese colegă de liceu, chiar de bancă cu domnișoara Popușoi.

— Unde este Țurcanu?

— La celula 6. El ne împarte hrana, așa că la prânz o să-l poți vedea.

— Ascultă, pe Munteanu Eugen, pe frații Teodoriu, pe frații Maxim, pe Ștefan, pe Praizner, pe Moroschi, pe Balanșcu, pe Bobu, Scutaru nu-i cunoști?

— Ba da. Ce este cu ei?

— Munteanu, Bobu, Moroschi, Maxim mi-au fost colegi de clasă, iar ceilalți, colegi de liceu și eram curios să știu ce mai fac și dacă-s sănătoși.

— Ștefan a murit. Ceilalți sunt sănătoși, cu excepția lui Munteanu care a contractat o tuberculoză pulmonară și trebuie să plece la penitenciarul de la Ocnele Mari.

— Ce condamnare au?

— Între 5 și 25 de ani.

— Cine are peste 15 ani?

— Scutaru și Balanișcu.

— Doamne, dar ce au făcut?

— Au fost șefi în Garda de Fier.

Gebak, deșirat și foarte firav, blond, spălăcit până la alb străveziu, orgolios și irascibil, răutăcios și perfid, cu privirea de felină, părea făcut numai din minciună și nerușinare. S-a apropiat de Negură care m-a prezentat, apoi m-a întrebat dacă sunt rudă cu Vasile Băgu și cum s-a întâmplat să ajung în pușcărie. I-am răspuns că am ajuns aici exact așa cum a ajuns și el.

— Eu am ajuns fiindcă am fost și sunt legionar.

— Ce vorbești?! N-aș fi crezut. Vreau să spun că n-ai mutră de fascist.

— Dacă vorbești în felul acesta, s-ar putea s-o încurci. Vezi, fii atent!

Onișor, mic de statură, cu ochi de veveriță, se ocupa cu sculptura. Își făcuse dintr-un cuțit vechi câteva dălțițe și când găsea o bucată de scândură, imediat se apuca să o cioplească. Era student la Medicină dar mai mult i s-ar fi potrivit Artele. Era un adevărat talent. Ne modela chipul din miez de pâine pe care apoi îl mânca. Mi-a spus că o cunoaște pe domnișoara Popușoi și că la Suceava a avut o comportare foarte demnă în comparație cu ceilalți dorohoieni.

În această cameră am stat vreo două săptămîni. Lotul venit de la Jilava, pe care Negură, Gebak, Onișor și Țurcanu îl aștep-

taseră ca pe o pâine caldă, s-a apropiat de ei și a început să povestească cât a suferit la anchetă, ce bine era în libertate, că unii ca Dragomirescu, Predescu n-au fost arestați, deși se știa că erau legionari care păzeau prăvăliile evreiești, în ce fel s-ar putea impune politica americană, cât de grele erau cotele etc.

Îmi aminteam și eu de Dragomirescu și de Predescu care pe timpul dictaturii legionare stăteau de strajă la magazinele evreiești ca să nu intre românii să le facă vânzare, precum și de Țugui la care știam că se află biblioteca Legiunii. De la carantină am fost duși într-o cameră mare, de la etajul I, unde se aflau cei cu pedepse corecționale pentru delict de uneltire.

La Pitești, condamnații cu temniță grea erau la subsol și parter, cei cu pedepse corecționale la etajul I și cei cu muncă silnică la etajul II. Era evident ce „bun organizator” și „bun administrator” era directorul Dumitrescu.

Deci la etajul I am fost aduși circa 35 de deținuți. Aproape toți erau mediciști, cu excepția mea care eram geolog, a lui Suceveanu care studia Teologia și a lui Dumitrescu Paul, student la Drept și un ungur care nu știa românește.

După scurt timp au venit în celula noastră și Țurcanu Eugen, Gebak Lulu, Sofronie și Sobolevski. Foarte curând aveam să aflu cine erau ei de fapt și ce metode foloseau pentru reeducarea deținuților.

S-au prezentat și și-au găsit niște locuri pe priciuri. Eram destul de înghesuiți. Lângă mine s-a instalat Țurcanu. Mă uitam la el și încercam să-i ghicesc gândurile.

Era un bărbat cu un fizic plăcut, bine legat, cu ochi negri, pătrunzători. Dacă te privea mai mult timp, te hipnotiza. Avea o voce puternică, cu un timbru de bariton. Era hotărât și foarte aspru.

În cele din urmă a intrat în vorbă cu mine. Mi-a spus că Oltea, soția sa, a fost colegă de clasă cu logodnica mea, apoi mi-a povestit cu mult talent, cum și-a cunoscut soția la patinoarul din Cîmpulung Moldovenesc, cum au călătorit împreună

de la Vatra Dornei la Dîrmoxa, cât de mult s-au bucurat când au avut o fetiță. Avea fotografia copilului ascunsă în vatelina de la haină. Când mi-a arătat-o, am văzut că i-au dat lacrimile. Părea un om cu suflet și ne înțelegeam bine. Mi-a spus că, în paralel cu studiile de la Facultatea de Drept, a făcut și o școală politică având ca profesor pe Ana Pauker. El mi-a vorbit pentru prima dată despre filosofia marxistă; despre acumulările cantitative și salturile calitative și despre plusvaloare.

Țurcanu regreta foarte mult că avusese ghinionul să-i întâlnească pe legionari, din pricina cărora zăcea în pușcărie. Nu-i putea suferi. Fusesse condamnat la 7 ani închisoare corecțională și căuta să facă orice pentru a scăpa, deși presimțea că nu o să reziste. Știa să vorbească cu mult aplomb despre utopia legionară, de forța sovietică, de inteligența, abilitatea și finanțele evreiești. Nu s-a sfiit să vorbească și despre începutul acțiunii de reeducare la Suceava și continuată la Pitești. La un moment dat a amintit de un individ enigmatic, modest îmbrăcat, cu o figură inteligentă dar respingătoare, mic de statură, greoi și agasant, care se numea Stângă și care intra în câte o celulă de la Suceava dimineața și o părăsea la prânz, sau intra pe la prânz și pleca seara. Stângă le vorbea despre materialismul dialectic și îi învăța cum trebuie făcută reeducarea, adică prin demascări hotărâte și dacă era necesar prin schingiuri.

Mai târziu am aflat că Stângă era pseudonimul lui Nicolski și că oameni din conducerea penitenciarului, dornici de promovare și răzbunare, oameni ca Stângă, Carol Hudescu, Manoliu, Pompilian, neisprăviți, foști legionari sau sioniști deveniți anchetatori, încercau să se mențină și să parvină bătându-și joc de deținuți, folosindu-i pe Țurcanu, Sobolevski, Munteanu și alții ca informatori, reeducatori și călăi. În prezent, cei mai mulți dintre aceștia au fugit peste hotare, restul fie au plecat cu forme legale, fie au fost trimiși la munca de jos sau au fost condamnați ca infractori de drept comun. De acești monștri străini de interesele patriei, străini de cultură și

civilizație și-au legat destinul Țurcanu, Sobolevski, Munteanu și alții.

Și mai spunea Țurcanu:

— Toți cei ostili regimului comunist sunt niște lichele, cu infinite posibilități de a se ascunde, hoți și secături. Trebuie să-i îndepărtăm dintre noi. Să-i îndepărtăm ca pe niște netreb-nici care nici până astăzi n-au reușit să vadă realitatea. Atât timp cât aceștia vor exista, noi o să lăncezim în pușcărie. Trebuie să-i demascăm, să-i distrugem.

O parte dintre deținuți erau deja dornici să se reeduce pentru a deveni utili societății. Voiau să facă un comitet de reeducare care să-i reprezinte, să ceară directorului peniten-ciarului cărți și ziare pentru a se lămuri. Acest comitet își propunea să intervină pentru acordarea dreptului la muncă.

Deci, mai întâi ar fi trebuit să cunoaștem noua doctrină pentru ca apoi, cei care o considerau necesară, să accepte reeducarea. O altă propunere a fost susținerea unor conferințe cu caracter documentar-progresist urmate de analize obiective, sincere, serioase și „constructive”. Când a auzit Țurcanu de cărți și de conferințe s-a supărat și a izbucnit:

— Cine să analizeze sincer, serios și constructiv? Cine, reacționarii? Anticomuniștii? Și cine ne garantează justetea concluziilor?

Atunci, timid și timorat am intervenit:

— Consider că propunerea este totuși bună...

— Da?! Pentru că susții această idee fariseică, pentru că ești adeptul acestor paleative zaharisite, propun ca prima conferință să o ții tu. Dacă toată lumea este de acord, atunci te rog ca în cursul zilei de astăzi să ne comunici titlul și data conferinței. Te vei convinge că cele afirmate aici sunt aberații.

Mai târziu am anunțat că voi vorbi despre „Ireversibilitatea mutațiilor în evoluția materiei”. Toți au fost de acord, iar eu am început să mă pregătesc.

Nu aveam hârtie, nici creion. Totuși, cu un ac mi-am notat ideile principale pe o bucată de săpun, pe care am presat-o și am făcut-o ca o plăcuță pentru scris.

Între timp, viața noastră mergea înainte cu aceleași obiceiuri, speranțe, intrigă și înțepături. Blaga, în fiecare seară, își făcea rugăciunea într-un colț. Pătrășcanu Nuti încerca zilnic să-l zărească când era scos de gardieni la WC, pe unchiul său, Lucrețiu Pătrășcanu, închis într-o celulă vizavi de noi. Când reușea să-l vadă, se întrista.

Pe Lucrețiu Pătrășcanu îl compătimeam. Luptase pentru comunism, un ideal care se dovedise a fi un dezastru. Acum era sacrificat chiar de foștii săi tovarăși de luptă numai pentru faptul c-ar fi spus la Cluj, în cadrul unei adunări studențești: „Mai înainte de a fi comunist, sunt român”. Eram convinși de bunele intenții ale acestui vajnic luptător. Eu îl cunoscusem pe Lucrețiu Pătrășcanu în casă la moș Vasile. Fusesse un om vesel, frumos, cu o figură de aristocrat și cu ochi blânzi. Un cărturar modest și hotărât. Acum arăta ca o epavă, abia mergea sprijinându-se de pereți. Nu ne venea să credem că Lucrețiu Pătrășcanu se afla alături de noi.

Foștii săi tovarăși l-au închis și mai târziu l-au omorât. Adică Gh.Gheorghiu-Dej, ajutat de mâna și pistolul lui Drăghici. Dej i-a impus lui Teohari Georgescu, ministru de interne în acele vremuri, să-l lichideze. Teohari Georgescu a refuzat, apoi a tergiversat, fapt pentru care a fost destituit și înlocuit cu Alex.Drăghici. Acesta l-a împușcat mișelește, în ceafă, pe Pătrășcanu, fiind apoi avansat la gradul de general drept recompensă. Totul a decurs în stil stalinist.

La Jilava mai cunoscusem o situație similară, în familia arhitectului Joja, condamnat 5 ani pentru naționalism și anticomunism. Era frate bun cu academicianul Atanasie Joja, comunist, și cu geologul Traian Joja, apolitic.

A sosit și ziua conferinței. Toți așteptau. Am început prin a explica și a susține legea lui Dollo, care afirmă că „un organ

pierdut în cursul evoluției nu mai apare niciodată”, adică o mutație declanșată pe parcursul dezvoltării unei specii nu mai revine la forma inițială, este ireversibilă. Am dat ca exemplu, gasteropodul *Limnaea minuta*, apărut în apă și care ca orice ființă acvatică, respira prin branhii. Apoi a fost nevoit să se adapteze la viața de uscat, deci la o respirație pulmonară. Din nou a fost obligat să se adapteze la viața acvatică și cum era normal, ar fi trebuit să revină la respirația prin branhii, însă el a continuat să respire prin pulmoni, mai perfecționați, mai evoluți.

— Această lege poate fi aplicată și la noi cei care am fost crescuți și educați în spirit „naționalist”. N-am cunoscut și nici n-am avut posibilitatea să cunoaștem filosofia materialistă. A venit deci timpul să ne schimbăm. Astăzi suntem victime ale unei educații impuse de regimul carlist și antonescian. Suntem obligați să ne reanalizăm și să luăm hotărâri majore pentru viața noastră viitoare. Când ne vom convinge că am fost pe poziții greșite, și că roata lumii nu poate fi dată înapoi și când vom renunța la ideile „reacționare”, însușindu-le, liber conșimțit, pe cele democratice, atunci vom deveni cetățeni utili societății. Materialiștii susțin că omul este transformabil, este reeducabil. Când vom considera că suntem reeducați, atunci vom deveni democrați. Odată apărută mutația, ea va rămâne ireversibilă. Dar pentru a ajunge să cunoaștem adevărul este necesar să primim cărți, ziare, reviste... Să citească unul tare și noi să ascultăm, să comentăm, să ajungem la niște concluzii. Nu considerați că ar fi bine să începem cu aceste lecturi și discuții, cu conferințe și mai târziu să cerem dreptul la muncă? Ar fi bine să iertăm unele abuzuri și nedreptăți, unele greșeli, să ne reeducăm, să ne reabilităm. Să cerem reabilitatea prin muncă. Gândiți-vă la ce v-am spus și împreună să hotărâm. Vă mulțumesc.

Ghițulescu a vorbit primul. A spus că este de acord, că dorește să se reeduce și că este bine să continuăm cu aceste

conferințe până când vom avea dreptul să citim și să ne documentăm.

Pătrășcanu, Blaga și Popescu Aristotel s-au abținut, n-au vorbit. Dumitrescu de la Drept s-a arătat foarte entuziasmat de faptul că după doi ani de pușcărie am început să ne dăm seama de situația noastră. Dintre cei de la Iași n-a vorbit nici unul. Au mai vorbit și ardelenii Bej, Fâciu și Tăuțan. La urmă a luat cuvântul Țurcanu. Pe el îl așteptam. Unii îl considerau un salvator dar erau și dintre aceia care nu-l băgau în seamă și-l sfidau. Situația începea să fie încordată.

Țurcanu a vorbit despre începuturile Gărzii de Fier, despre părintele ei spiritual, Nae Ionescu și despre Corneliu Zelea (Zelinski) Codreanu, „Căpitanul”, dar și despre alți șefi legionari, astfel:

— Codreanu era un închipuit, un paranoic, un criminal. El l-a omorât pe Manciu, prefectul poliției din Iași, din ordinul lui a fost ucis prietenul său Stelescu și tot din ordinul lui a fost ucis și primul ministru I.G.Duca. Ionel Moța, fiu de preot, cumnatul lui Corneliu Codreanu, era și el un încrezut, un sadic, un asasin odios. Imaginați-vă o scenă de groază: Moța ia de braț pe prietenul său Vernichescu și-l duce într-un colț al curții închisorii Văcărești. Îl obligă să îngenuncheze, să se închine și să se roage lui Dumnezeu să-l ierte pentru marele păcat săvârșit, acela de a fi trădat Mișcarea legionară, apoi îl împușcă. Vernichescu n-a bănuț nici o clipă că va fi omorât.

Țurcanu ne-a amintit apoi, în câteva fraze, de Vasile Marin, Sterie Ciumetti, Caranica, Belimachi, Bordeianu, Gîrneată, Brahonschi, Decemviri și Nicadori, de Horia Sima, Radu Mironovici, Nicoale Pătrașcu, I.Crețu și alții.

— Aș putea să vă vorbesc de cele mai îngrozitoare crime: uciderea evreilor, asasinatetele de la Jilava sau asasinarea lui Iorga, dar sunt convins că le cunoașteți. Vedeți, la un moment dat în Legiune a intervenit o schimbare. Unii au rămas credincioși lui Codreanu, reprezentat prin Horia Sima și prin profe-

sorul N.Pătrașcu, iar alții au format o nouă grupare, în frunte cu Radu Mironovici. Aceștia din urmă urau crima, credeau în Dumnezeu și în destin, erau un fel de „ostași ai Domnului”. De altfel nici ei nu știu prea bine ce sunt. Făceau pe naționaliști, dar aveau căpitan un sârb și admiteau în rândurile lor nemți, unguri, bulgari și chiar evrei. În repetate rânduri au fost favorizați și ajutați de evrei, însă respectau cuvântul Domnului care spune să iubești pe aproapele tău. Nu ucideau, însă nu le păsa de cei care mureau de foame. Aveți în mijlocul dumneavoastră pe Suceveanu și Bej, doi mironoviști convinși. Priviți-i! Între noi sunt și oameni de-ai lui Sima: Pătrășcanu, Popescu Aristotel, Beschia, Soroiu și alții. Uitați-vă și la ei! Sunt hotărâți și gata întotdeauna pentru atac. Cum să luptăm cu aceștia? Eiii, când vor fi strânși cu ușa, vor mărturisi și se vor jura că sunt dispuși să o rupă cu trecutul. Cine poate să-i creadă? Și mironoviștii și oamenii lui Pătrășcanu sunt niște mincinoși, niște ticăloși. Cu ce metode pot fi convinși acești tâlhari?

Încheie, adresându-se lui Pătrășcanu, șeful legionarilor de la Facultatea de Medicină din București:

— Ce zici, Pătrășcanule? Am dreptate? Cât vrei să mă mai ții în pușcărie?

— Domnule Țurcanu, ați vorbit foarte frumos și ne-ați reamintit greșelile pe care le recunoaștem toți. Ați încheiat întrebându-mă cât am de gând să vă țin în pușcărie. Vă rog să mă scuzați, dar nu vă țin eu. Aici vă țin păcatele și faptele dumneavoastră. Nu pot crede că justiția noastră a trimis în închisoare, pentru șapte ani, un nevinovat. Nu am dreptate? Dorința de reeducare este a tuturor. Recunoaștem că în libertate am greșit și că am acționat împotriva intereselor noastre, dar ce folos că recunoaștem astăzi când este prea târziu? Toți avem familii, părinți, copii și soții, toți dorim să fim liberi, toți dorim să muncim pentru un trai mai bun, dar din păcate așa ceva nu este cu putință. Suntem condamnați și după ce ne vom termina pedeapsa, abia atunci vom avea dreptul să ne alegem

altă cale. Până atunci, răbdare. Ne-am resemnat. Dar nu exagerați, nu aruncați cu noroi și nu scuipați pe tot ceea ce până ieri am considerat bun și drept. Trebuie să fim obiectivi și să analizăm cu multă atenție atât faptele noastre și oamenii cu care am mărșăluit, cât și pe cei care ne-au condamnat. Să admitem că am ajuns la concluzia că am mers în cadență cu extremiștii de dreapta, pe care în prezent îi detestăm deși nu ne crede nimeni. Dumneavoastră ați vorbit convingător și foarte documentat: cruzimi, răzbunări și jafuri condamnate de toți românii. Ceea ce ați spus este adevărat și dureros, însă ați omis, după mine tendențios, unele „amănunte”. Garda de Fier n-a apărut numai ca o consecință a ideilor unui grup de naționaliști în frunte cu Cuza și Codreanu, ajutați, susținuți și îndrumați de hitleriști, ci ca o mișcare de protest contra abuzurilor unor străini de neam și de interesele acestui popor. A apărut ca o mișcare de protest împotriva unor profitori, în frunte cu regele Carol al II-lea, ca un protest contra desfrăului și a huzurului, minciunilor, nelegiuirilor și imoralității de la curtea regală, ca o mișcare de protest contra lichelelor și îmbogățirilor fără muncă. Aici trebuie să reamintim și sprijinul enorm dat de Germania hitleristă legionarilor. Suntem datori să recunoaștem acest amestec grosolan și rău intenționat al hitleriștilor în treburile interne ale țării noastre, prin Garda de Fier. Propaganda nazistă era fără precedent. Și totuși, legionarismul a fost acceptat de populație. Poporul nu mai putea suporta camarila regală, pe Gavrilă Marinescu, pe generalul Urdăreanu, pe Elena Wolf — Vulpescu și nulitățile lipsite de conștiință și fără dragoste de neam. De asemenea ne-ați arătat atrocitățile săvârșite de legionari, fără însă a arăta adevărata lor cauză. Mai mult, n-ați amintit nici o crimă dintre cele săvârșite de rege și camarila sa. Cu certitudine că dumneavoastră cunoașteți cum a fost decapitată Garda de Fier. Totuși eu am să încerc să vă reamintesc câteva crime oribile săvârșite în perioada 1938-1939:

Șefii legionarilor se aflau închiși la Râmnicul Sărat într-un penitenciar special amenajat. În 1938, Gavrilă Marinescu, prefectul Poliției Capitalei a chemat 14 plutonieri de la Jandarmerie, pe cei mai devotați regimului lui Carol. Fiecărui plutonier i s-a dat câte o funie lungă de un metru, iar Gavrilă le-a spus că țara le cere să își facă datoria, țara le cere să-i distrugă pe legionari și să o scape de criminali, de dușmanii neamului. Apoi s-au urcat în două camioane, îndreptându-se către penitenciarul din Râmnicul Sărat. Ajunși aici, au scos din celulă pe Codreanu și pe ceilalți 13 șefi legionari, i-au urcat în autobuz și i-au legat pe fiecare de câte un scaun. Aveau în spate câte un plutonier cu funia în mână. Când au ajuns în pădurea Tîncăbești, Marinescu le-a bătut în geam și a dat comanda să le pună lațul de gât și să-i stranguleze. Plutonierii au executat ordinele, trăgând puternic de capetele funiei, până când victimelor, cu sânge la nas și spume la gură, li s-a frânt gâtul și n-au mai suflat. La Jilava le-au mai tras câte un glonț în cap și i-au îngropat la 8 metri sub pământ.

Vreau să fiu bine înțeles. Nu doresc nici o clipă să scuz ororile săvârșite de legionari sau pe Gavrilă Marinescu, dar vă rog să recunoașteți că dacă celor omorâți de Carol al II-lea îi adăugăm și pe cei omorâți de Antonescu, ne îngrozim.

La alegerile din 1937, prin numărul de voturi obținute, Garda de Fier s-a dovedit a fi a treia forță politică din țară, iar în perioada 6 septembrie 1940 — 21 ianuarie 1941 ea a fost desființată. De ce? Pentru că șefii legionari, mai ales cei din perioada rebeliunii, au fost niște incapabili, mediocri sau semidocti exaltați. La toate acestea s-a adăugat și acea invazie în Garda de Fier a unor elemente nepregătite, dubioase, scursuri ale societății și hoți, gata oricând să comită jafuri, crime și orori. Tot atunci, noua conducere legionară, ajutată de către Fabricius, ministrul Germaniei la București, urmăreau îmbogățirea peste noapte, iar pentru a se impune și pentru a-și ascunde intențiile făceau tot felul de parastase și ceremonii religioase,

îngropări și dezgropări. Ipocrizia a culminat cu iconografia „Căpitanului”, reprezentat cu aureolă, în chip de sfânt. Se ridicau cruci și troițe, la umbra cărora se fura și se

Toate acestea culminând cu rebeliunea din ianuarie 1941, una dintre cele mai mari pete ale istoriei României. Așa s-a compromis Garda de Fier, la a cărei desființare a contribuit din plin și generalul I. Antonescu. După ce rebeliunea a fost înăbușită, Antonescu, numit în perioada 4—7 februarie 1941, a pronunțat 3.000 de condamnări maxime, iar în luna mai a aceluiasi an, 32 de condamnări la moarte.

Să revenim și la Carol al II-lea. Vă amintiți cum a fost împușcat avocatul Făgădaru la Cluj, locotenentul Dumitrescu și profesorul Vasile Cristescu și încă 7 legionari la Huedin? Știți cum a fost torturată și omorâtă Constanța Grecu și cum au fost strangulați 3 legionari la Soroca? Știți cum a fost împușcată Nicoleta Niculescu împreună cu încă 140 de legionari? Știți că au fost împușcați câte trei legionari în fiecare județ sau că au fost strangulați 100 de legionari, după metoda Gavrilă Marinescu?

Vă reamintiți că din ordinul lui Armand Călinescu au fost închiși la Vaslui 300 de legionari care, după decapitarea Gărzii de Fier, au fost amenințați cu masacrarea în masă? Întregul penitenciar de la Vaslui a fost atunci încercuit cu tunuri pe ale căror afeturi au fost instalate proiectoare puternice. Cei închiși, înspăimântați că vor fi exterminați printr-un tir de artilerie, s-au aruncat în genunchi cerând să li se cruțe viața, luându-și angajamentul de a nu mai face politică legionară.

Gândiți-vă la ce v-am spus și încercați să vă transpuneți o clipă în situația părinților, soțiilor, copiilor și chiar a fraților celor uciși, știind că mulți dintre ei se făceau vinovați numai pentru faptul că erau convinși că luptă pentru un trai mai bun. Erau niște victime. Dacă analizați cu obiectivitate toate aceste crime, pe cei care le-au comis, atitudinea regelui dezertor și uzurpator, descreierat și imoral, precum și faptele ambițiosului

general, parcă altfel vezi lucrurile! Domnule Țurcanu, nu mai suntem pe timpul lui Hristos, ca atunci când cineva îți dă o palmă, întorci fața să ți-o dea și pe a doua. Toți condamnăm legionarismul, asasinatele, antisemitismul și abuzurile, condamnăm imoralitatea și nedreptatea, furtul și crima, dar trebuie să admitem că au existat și oameni cinstiți, înșelați de tot felul de promisiuni sau oameni răzvrățiți împotriva celor ce le-au omorât ființele dragi. Nu credeți că mulți dintre noi am fost înșelați și astfel am fost târați în pușcărie? Nu credeți că mulți suntem hevinovați?

Îi condamnăm fără nici o reținere pe profitori, pe toți cei care în perioada 6 septembrie 1940 — 21 ianuarie 1941 au jefuit și au înarmat copii, pe cei care au lovit oameni în piețele publice, care și-au însușit magazine și prăvălii, care au omorât sau și-au bătut joc de evrei, pe toți cei care comiteau nelegiuiri cântând osanale Arhanghelului Mihail și Căpitanului Corneliu.

Eu, a spus în continuare Pătrășcanu, sunt condamnat la 15 ani închisoare corecțională și acum îmi ispășesc pedeapsa pentru că am greșit. Îndur, rabd, aștept și mă întreb: dacă ne reeducăm, vom scăpa din închisoare mai repede? Cine va decide că suntem reeducați și cine va garanta asupra cinstei și sincerității noastre?

Pe noi toată țara ne condamnă și ne consideră vinovați de ororile războiului. Suntem acuzați că noi și cu Antonescu am târat țara într-un război nedrept. Dar fiecare cetățean știe că între Reich-ul nazist și poporul român a existat o legătură impusă, acceptată de frică. Dacă n-am fi acceptat-o, riscam să dispărem ca națiune, deci singura scăpare era să ne facem frate cu dracul pînă treceam puntea. Această fraternitate ne-a costat foarte mult, dar așa am supraviețuit.

Germania avea mare nevoie de petrolul nostru. În iunie 1940, în baza contractului încheiat în martie 1939 de Armand Călinescu, nemții luau de la noi 5.500.000 tone de țiței, ajungându-se mai târziu pînă la 6.500.000 tone. Churchill

spunea că „Ploieștiul este rădăcina pivotantă a Germaniei”. Nemții au făcut din Ploiești cea mai puternică fortăreață de foc din Europa pe care au apărât-o cu 88 baterii grele.

Lipsa de carburanți a grăbit, atât în 1918 cât și în 1944, înfrângerea Germaniei. Actul de la 23 august a grăbit terminarea războiului. Cunoscând toate acestea, pe cine să acuzăm? Cine a dorit războiul? Cert este că poporul român a știut întotdeauna ce vrea și a reușit să nu se integreze în armata germană.

Sunt convins că toți cei care zac în această temniță cunosc situația noastră dinainte de război, din timpul războiului și după război, ca și mine. Sunt adevăruri dovedite, sunt fapte de necontestat. Nici unul n-a dorit și nici nu dorește să ne fie ocupată țara de către străini. Toți am apărât-o și ne-a costat foarte scump: peste 500.000 de vieți jertfite împotriva nazismului. Oare n-am dat de ajuns? Cât să mai dăm și cât mai avem de plătit?... S-ar putea ca tot ceea ce am spus să fie răstălmăcit și să fim din nou acuzați de naționalism, de șovinism, considerați trădători, monștri apărători ai moșierimii, legionari...

Cine, în afară de familiile noastre, își mai amintește de noi? Viața în închisoare, cu hrană sub minimul necesar de existență, cu priciurile fără așternut, cu ferestre văruițe și bătute-n cuie, cu tineta sub nas, ne obligă să facem orice pentru a scăpa de acest întuneric, pentru a redobândi libertatea. Scumpă-i libertatea! Este normal să luptăm pentru libertate, dar nu știu dacă nu este prea târziu. Răzbunările continuă și astăzi, iar greșeli s-au făcut, se fac și se vor mai face. Normal ar fi să nu mai existe condamnări politice, iar oamenii să nu mai fie pedepsiți pentru ideile lor. Uitați-vă la mine! Sunt condamnat pentru legionarism. Am avut naivitatea să cred că luptând cinstit îl vom îndepărta pe Carol al II-lea și pe trântori, am crezut în lupta pentru un trai mai bun. Dar tot pentru un trai mai bun al celor care trudesc a luptat și a suferit și unchiul meu, Lucrețiu. Este închis lângă celula noastră și este pedepsit ca și noi. Ce-am greșit eu și ce a greșit el? Este evident că răzbunarea și

dorința de putere ale unor oameni, cărora nu le pasă de nimic și de nimeni ne țin în pușcărie. În ceea ce mă privește, sunt hotărât să mă reeduc, să uit activitatea din trecut și să încerc să fiu de folos țării.

Țurcanu s-a uitat cu dispreț la el și l-a întrebat:

— Dar ce spui de antisemitismul atât de puternic propagat și folosit de legionari?

— Într-adevăr, antisemitismul stătea la baza doctrinei lui Nae Ionescu și s-a manifestat mai puternic în perioada 1934-1941. Totuși, Nae Ionescu avea buni prieteni evrei cu care benchetua la „Capșa”. Evreii din țara noastră s-au bucurat de toate drepturile. Însă o parte din ei, cei avuți, în special, și-au pierdut busola. Fiind conștienți că domină în plan spiritual și material, au început să ne sfideze. Noi le-am răspuns cu jigniri și insulte astfel încât prăpastia se adâncea mereu și lua proporții culminând cu apariția cuzismului și a legionarismului. Noi suntem vinovați că nu i-am analizat mai atent pe toți fildermanii, codrenii și naziștii, și am trecut cu ușurință în extrema dreaptă, neglijând și călcând în picioare omenia.

— Dar de America, ce zici? Ați așteptat venirea americanilor și ați sperat ca salvarea să vină de la capitaliști! Spune, ce legături ați avut cu spionii americani? Ce date le-ați furnizat? Ce v-au promis și când urma salvarea? Când nădăjduiați să aduceți asasinii din nou la putere? Spune tot ce știi despre amestecul americanilor în treburile interne ale țării noastre? Ați vrut să vindeți țara și să dispărem ca națiune! Foarte frumos! După ce ați văzut că nemții sunt la pământ ați „trecut oceanul”, la americani! Halal patrioți! „Buni” români! Spune, nu este așa?! Recunoaște că aveai intenția să vă organizați și să fugiți peste hotare! Spune!

— Într-adevăr, unii, în special legionarii, zice Pătrășcanu, așteptau salvarea de la capitaliști. Nădejile lor se bazau pe unele neînțelegeri apărute la sfârșitul războiului între oamenii de stat sovietici și cei americani. Ei sperau că va izbucni un nou

război. Credeau că vor fi ajutați de americani, de acest popor mare, dar atât de îndepărtat! Americanii sunt un amestec de națiuni, sunt oameni comozi, sunt un popor fără istorie. Nu sunt capabili de sacrificiu și nici să lupte pentru alții, cu atât mai puțin pentru oameni pe care nici nu-i cunosc și de la care n-au nici un profit. Amintiți-vă că pentru a pune poporul american pe picior de război, Roosevelt a recurs la o stratagemă: a plasat jumătate din flota americană la Pearl-Harbor, convins fiind că va fi bombardată de japonezi. Știți că așa s-a întâmplat, iar acest fapt a stârnit ura și frica poporului, determinându-l să pună mâna pe arme. Așa se explică prezența sub arme în 1940 a 800.000 de ostași americani, iar la sfârșitul războiului Marshall comanda o armată organizată de 9.000.000 de militari, bine instruiți și hotărâți pentru orice sacrificiu. Americanii au ajutat totuși Europa. La o lună de la declanșarea războiului împotriva URSS, America a trimis, la cererea lui Stalin, în portul Arhanghelsk, 3 milioane de perechi de bocanci, lână, cauciuc etc., iar în perioada I.X.1941 — 31.V.1945 URSS a primit de la SUA peste 15 milioane tone de mărfuri, în valoare de peste 11 miliarde de dolari, constând în alimente, îmbrăcăminte, produse farmaceutice, armament. Îndrăznesc să întreb: a contribuit America la distrugerea hitlerismului? Cine a dus greul războiului și cine l-a câștigat? Este greu de spus de ce au sperat legionarii că salvarea va veni de la americani. Oare americanii nu erau și ei sătui de război? Erau dispuși ca pentru noi să înceapă un nou măcel?! E absurd! Sincer vă mărturisesc că nu pricep, și vă rog pe dumneavoastră să mă ajutați.

— Nu înțelegi? Acum arunci cu noroi în cei pe care, până ieri, îi așteptai cu sufletul la gură, proslăvind-le ideile? Negi calitățile și superioritatea celor pe care-i așteptai. Nu înțelegi și mă rogi să te ajut!? Uiti că atât în primul război mondial cât și în cel de-al doilea, ajutorul și prezența americanilor au fost hotărâtoare pentru lichidarea militarismului german precum și pentru distrugerea nazismului. Uiti că ei au construit prima

bombă atomică și că tot ei dețin finanțele globului? Să-ți spun eu de ce ați așteptat ajutorul lor: pentru că sunt puternici! O să-ți arătăm cât se poate de repede că-i cunoșteai pe spioni, dușmanii patriei noastre și că aveai legături cu ei. Te facem noi să recunoști tot. Faci pe naivul, pe nevinovatul, pe victima?! O să-ți arătăm noi cât de cinstit ești!

— Vă rog să mă scuzați, dar ați făcut din această pușcărie un infern. În momentul de față moartea ar fi o izbăvire pentru mine. În legătură cu acuzația că legionarii intenționau trecerea graniței, vă spun că nu știu nimic. Oricât de rău a fost după război, eu eram hotărât să muncesc și să trăiesc alături de părinții și frații mei, lângă mormintele moșilor și strămoșilor noștri. Atât am avut de spus.

— Ești un escroc! a urlat Țurcanu. Banditul! Ești o bestie care urmărește să ne țină pe toți în închisoare până la moarte. Atâta timp cât între noi va exista oameni de felul tău, noi, cei de aici, n-avem voie să sperăm la libertate. Aici trebuie să murim! Nenorocitul! Ești un ticălos! și urlând, s-a repezit la el, a pus mâna pe o gamelă cu care l-a lovit, cu toată forța, în cap. Au sărit și ceilalți suceveni reeducați, care l-au bătut până l-au lăsat în nesimțire.

— Liniște! a strigat Țurcanu. Acesta n-are ce căuta în rândurile celor care doresc să termine cu trecutul și să pășească pe un drum nou. Pătrășcanu este o rușine pentru tineretul de astăzi! Este un netrebnic, un bandit!

Atunci a intervenit un tânăr, pe nume Ionescu, originar din Ploiești, student prin anul II la Academia Comercială, un băiat de statură mijlocie, bine legat și cu puțin strabism:

— Domnule Țurcanu, noi am fost condamnați de legile țării, ne-am recunoscut vina și ne executăm pedeapsa. Deocamdată nu ne interesează marxismul și nici reeducarea. Vom avea timp, în libertate, să ne documentăm, să reflectăm și să virăm spre stânga.

Descumpănit și înnebunit, Țurcanu s-a repezit la Ionescu, încercând să-l lovească, dar acesta, s-a apărat și i-a pus mâna în gât. În celulă tensiunea devenise insuportabilă... Imediat s-au făcut două tabere: tabăra celor veniți de la Suceava și tabăra celorlalți deținuți. Sucevenii erau în minoritate și riscau să fie zdrobiți. Disperat, Țurcanu a bătut în ușă și l-a strigat pe gardianul Anghel:

— Bandiții vor să mă omoare!

Peste câteva minute de tăcere, de încordare și așteptare a apărut directorul Dumitrescu, îmbrăcat într-un palton elegant, proaspăt bărbierit, încruntat, și supărat a întrebat ce se petrece în celulă.

Țurcanu i-a raportat că majoritatea deținuților sunt de acord cu acțiunea de reeducare și că numai Ionescu se opune.

Directorul, privindu-l cu dușmănie pe fratele Ionescu, s-a dezbrăcat de palton, pe care l-a aruncat pe priciul unde dormea Cordun și a început să-l lovească pe cel care se opunea reeducării. L-a lovit cu toată forța în cap, în gură, peste urechi, în burtă, sângele lui Ionescu împrăștiindu-se pe toți. După ce Ionescu a căzut, a fost călcat în picioare. De sub picioarele directorului auzeam gemând:

— Nu sunt condamnat la moarte! Sunt condamnat numai doi ani, nu mă omorâți! N-am incitat pe nimeni, nu sunt condamnat la moarte... După ce a obosit, directorul și-a luat paltonul și înainte de a pleca a spus amenințător:

— Vă arăt eu vouă disciplină, bandiților! Criminalilor! Pentru cea mai mică dezordine, vă împușc! În carceră și la „neagra” o să muriți, netrebnicilor! Să nu vă mai aud gura!

Țurcanu s-a întins pe prici, oftând, iar în celulă s-a lăsat o liniște de mormânt.

Episodul acesta ne-a ajutat să înțelegem că totul era dirijat de sus și că Țurcanu executa niște ordine.

Eram speriat și sângele îmi înghețase în vene. Mi-am amintit de colegul Șoltuz, pe care îl întâlnisem în dubă. Bietul Șoltuz, cunoștea atât de puțin din culisele reeducării!

L-am auzit pe Țurcanu zicând:

— Dumitrescule, hai să vedem ce aduci tu nou în acțiunea pe care o întreprindem. Vreau noutăți, te rog să nu bați câmpii, ca Pătrășcanu. Să ne spui ce nu știm noi, ce nu cunosc organele de anchetă, să ne spui tot ce ai omis sau ai ascuns. Ai înțeles? Să fii sincer!

— Domnule Țurcanu, m-am gândit mult la tot ce am făcut în afara legii și nu găsesc nimic. Eu am fost condamnat pentru omisiune de denunț, am fost țărănist și n-am avut activitate subversivă. Doresc din suflet să mă reeduc, să-mi însușesc noua doctrină și să devin un om folositor familiei și societății.

— Ascultă Dumitrescule, ascultă banditul! Ce, crezi că și de data aceasta poți să ne înșeli? O să păcălești pe cine ai mai păcălit, dar nici într-un caz pe noi. Și zicând acestea s-a repezit la Dumitrescu care stătea în picioare smerit și stupefiat și a început să-l lovească cu pumnii în cap și peste gură până când l-a năpădit sângele. Nouă ni se opri respirația. Eu eram dezorientat și mă întrebam până unde va merge cu această nebunie. Începurăm cu angajamente bazate pe convingeri liber consimțite, pe critică și pe autocritică, fără bătaie și fără bestialități și iată unde se ajunsese.

Era evident că se căutau pretexte pentru a fi pedepsiți.

— Să treci în colțul acela, alături de Pătrășcanu! Ai înțeles?

Bietul Dumitrecu, năuc de cap, plin de sânge, cu ochii în lacrimi, a scuipat într-o cârpă soioasă și-a luat boccea și a trecut lângă celălalt ostracizat.

S-a lăsat o tăcere de mormânt și spaima ne-a cuprins din nou. Țurcanu a trecut la locul lui și s-a întins pe prici. Scrâșnea din dinți și gemea amenințător. Ghebak și Sobolevschi ne sfidau vorbind în șoaptă. Îmi spuneam „Doamne, dacă mai

exiști, scapă-ne din acest iad". Și, într-adevăr, până la urmă s-a îndurat și i-a scăpat pe mulți trimițându-i pe lumea cealaltă, adică la loc de verdeață, la loc de lumină, fără durere și fără suspin.

La Pitești reeducarea însemna chin, suferință și mizerie morală. Frica mă teroriza, iar ca să-mi fie mai ușor aș fi putut să mă gândesc la Dumnezeu, la viață și chiar la moarte. Dar aceasta era o gândire mistică, specifică reacționarilor și putea să afle Țurcanu.

— Popescu Aristotel, tu ce părere ai? strigă Țurcanu, sărind în capul oaselor.

— Ce părere să am? Consider că este cazul să ne reeducăm, să ne recunoaștem greșelile și să ne facem autocritica. Să ne analizăm păcatele cât mai cinstit și mai profund, mai atent și mai meticulos având dorința fermă de a termina cu trecutul. Sunt convins și eu că reversibilul nu există, că istoria nu se repetă și că lumea merge înainte. Sunt convins că odată greșelile recunoscute și detestate, ele nu vor mai fi repetate. Toți cei de aici, mai mult sau mai puțin, am simpatizat, am favorizat sau am activat din convingere sau din naivitate, voluntar sau involuntar, cu cei care mărșăluiau alături de nemți, împotriva intereselor patriei noastre. Așa a fost! Aceasta este realitatea! Este regretabil și dureros, însă trebuie să recunoaștem acest lucru. Dar, vă rog să mă scuzați, mi se pare că facem aceleași greșeli din cauza unor analize superficiale. De exemplu, în cadrul ședințelor de demascare și reeducare întreprinse de noi se comit greșeli, se exagerează. Iertați-mă, dar eu sunt convins că Dumitrescu Paul este un om reeducabil, un om care poate fi util și care nu-și merită pedeapsa. El n-a fost legionar. Eu cred că nu insistăm suficient...

— Termină! Mai este cazul să insistăm? Nu au insistat destul familia, UTC-ul, partidul și școala?

— Poate nu. Consider de datoria noastră, a acestora de aici, care pretindem că dorim sincer să ne călăuzim după doctrina

materialistă, să mai insistăm. Doctrina marxistă ne învață că omul este transformabil și că supremul capital este omul. Cum aplicăm noi toate astea?

— Ești un escroc ordinar! Ești un bandit! și a început să-l lovească cu pumnii în față, sfârșind prin a-l trânti între priciuri lăsându-l în nesimțire.

— Ghițulescule!

— Ordonăți, domnule Țurcanu.

— Îngrijește-ți banditul.

Acesta l-a ajutat să se ridice, l-a spălat apoi l-a pansat cu câteva cârpe pe care le mai avea în celulă. Imediat ce Popescu și-a revenit, Țurcanu l-a luat din nou la întrebări:

— Popescule!

— Poftiți, domnule Țurcanu, a răspuns înăbușit cel bătut.

— Spune!

— Domnule Țurcanu, pe lângă cele declarate la anchetă, mai recunosc că tata i-a înjurat într-o zi pe cei care făceau areștări, adică pe securiști.

— Nu bate câmpii, arnăutule! și iar l-a îmbrâncit cu putere între priciuri.

— Au! M-ați nenorocit! Mi-ați rupt coastele!

— Ghițulescule, vezi dacă are toate coastele!

— Da, domnule Țurcanu.

Îl cercetează Ghițulescu pe Aligo, că așa-i ziceam noi lui Aristotel Popescu, și constată că are două coaste rupte.

— La fund are coaste? a întrebat Țurcanu.

— Nu.

— Atunci, pune mâna pe scândura de lângă tinetă. Tu, Popescule, așază-te cu fața în jos și tu, Ghițulescule, dă până ți-o spune eu să stai!

De frică, Ghițulescu a luat scândura și a început să-l lovească la spate, dar mai cu milă, pe fratele Aligo.

— Nu așa pe lat! Pe cant, cu muchia. Pune mâna tu, Blaga, și dă-i tu, dă-i cu putere până nu va mai sufla. Dacă nu, îți dau eu ție.

Blaga, mironovistul, bolnav de hipotiroidism, tremurând ca varga, a pus mâna pe scândură, a ridicat-o dar n-a putut lovi.

— Dă! Dă, ticălosule! Lasă-l, lasă-l! Blaga, acum culcă-te tu, să te ardă Popescu „leșinatu”.

Popescu, îndoit de la mijloc din pricina durerii, a luat scândura în mână.

— Popescule, dă-i tu! Arată-i cum se bate! Arde-l, arde-l! Stai! Oprește-te! Popescule, te las o săptămână să te gândești, timp în care nimeni n-are voie să vorbească cu tine. Acum, Blaga, povestește-ne tu. Spune tot! Tot ce n-ai spus la anchetă. Tot ce-ai ascuns. „Cântă”!

Dar Blaga, mic de statură, cu ochi verzi și umezi, cu umerii obrajilor ieșiți în afară, încremenise și nu putea să vorbească. A stat ca o stâncă, fără să clipească și fără să scoată un cuvânt. Atunci oamenii lui Țurcanu au început să-l lovească cu pumnii, cu scândura și cu picioarele până l-au lăsat în nesimțire. A doua zi Blaga arăta ca o ființă de pe altă lume. Avea capul umflat, toată fața vânătă, buzele crăpate și dinții rupți. A fost luat la întrebări din nou.

— Spune, banditule, tot ceea ce ai ascuns, ce ai conspirat. Spune pe toți legionarii care au scăpat de pedeapsă.

Blaga a vorbit tremurând, cu glasul stins și rar vreo două ore, și în cele din urmă Țurcanu a spus:

— Bun pentru reeducare.

Spusese bietul om și adevărate și neadevărate și pe mamă-sa și pe tată-su, frați, surori, prieteni, colegi, a tot spus...

Ziua următoare a fost invitat să se demaște Suceveanu, un tânăr taciturn, îmbătrânit prematur, student la Teologie.

— Spune, Sucevene-tată, tot ce ai ascuns până acum sperând că vei scăpa și că-ți vei relua activitatea dușmănoasă.

Suceveanu s-a ridicat, și-a mușcat buzele, a încercat să vorbească dar n-a reușit. S-a uitat la noi deznădăjduit. Cu privirea implora milă și iertare. Parcă intrase în ceasul morții. I se umpluseră ochii de lacrimi și n-a reușit să rostească nici un cuvânt.

Țurcanu s-a infuriat și a început să-l lovească cu cruzime. L-au ajutat Sobolevschi împreună cu cei din grupa reeducabililor, care l-au bătut pe bietul Suceveanu până l-au lăsat lat. Știindu-se observați de Țurcanu, toți reeducabilii loveau cu toată puterea arătându-și astfel devotamentul, demonstrând că sunt gata să omoare o mie de legionari. Aceasta era deviza: distrugerea reacțiunii.

Către seară, Suceveanu a vomat sânge. A fost dus la infirmerie împreună cu Popescu. Mai târziu am aflat că Suceveanu a murit. A mai murit și Bălan, student la Matematică, originar din comuna Pomîrla-Dorohoi. El a recunoscut că este legionar, fapt pentru care fusese condamnat 12 ani, dar nu înțelegea că trebuie să se reeduce. L-au bătut și chinuit până și-a dat sufletul. Diagnosticul pus de medicul penitenciarului: cefalită cronică. Acest medic era un om cam la 40 de ani, o stârpitură, ciupită de vărsat, un urâcios care-i disprețuia pe deținuții politici. Pentru orice boală dădea aspirine, iar bolnavilor nu le permitea să primească medicamente de acasă. Era o hienă cu chip de om. Celor care mureau, ca urmare a bătăilor, le trecea ca diagnostic T.B.C., sifilis sau accident pe scări în drum spre „plimbare”. De plimbare n-am avut parte niciodată, însă el, cu ironie, spunea sau scria că „a murit accidentat la plimbare”. Aceasta era conștiința profesională a medicului de la penitenciarul Pitești. În 8 luni, cât am stat la Pitești, am fost duși la baie o singură dată și niciodată la plimbare. Mi-amintesc că pentru baie ne-am dezbrăcat la pielea goală în celulă, și am fost duși, în pas alergător pe scări până la subsol, unde erau dușurile. Pe scări, la fiecare curbă erau unul sau doi gardieni

care ne loveau cu centurile, pentru a se amuza. Sub duș nu am stat mai mult de cinci minute.

După ce a „terminat” cu Suceveanu, Țurcanu l-a luat la întrebări pe Ghițulescu, medic militar din Tg.Jiu. Înalt, negricios, întotdeauna grijuliu cu ceilalți, conciliant, abil, inteligent, atent, cumpătat, Ghițulescu a început să vorbească cu glas domol și rar:

— Domnule Țurcanu, sunt convins că am greșit, mă muștră conștiința și îmi este rușine că mă aflu aici. Sunt hotărât să nu cruț pe nimeni și să-i lovesc, cu toată forța de care dispun, pe legionarii care au târât țara într-un război nedrept și pe noi în pușcării. Eu la anchetă n-am spus că Purcaru este legionar, de asemenea n-am spus că în perioada septembrie 1940—ianuarie 1941 am făcut parte din Frățiile de Cruce. Tot acum trebuie să mărturisesc că unul dintre profesorii mei strecura la cursuri idei ostile regimului democrat popular.

Ghițulescu a vorbit aproape trei ore fără să se abată de la subiect. Totuși, Țurcanu n-a crezut nimic, l-a acuzat că este necinstit și cum altă soluție nu cunoștea, l-a luat la bătaie. L-a umplut de sânge, l-a stâlcit, i-a desprins o ureche, l-a trântit pe jos și l-a călcat în picioare. Parcă-l aud pe Ghițulescu văitându-se:

— Fetița mea, dragul meu copil rămâne fără tată! Nu mă omorâți! Sunt nevinovat! Am fost condamnat la doi ani închisoare corecțională, nu sunt condamnat la moarte. M-au condamnat pentru omisiune de denunț, nu pentru legionarism...

După ce a obosit bătându-l, Țurcanu l-a declarat bun pentru reeducare.

După Ghițulescu a urmat Ionescu A.Vasile, adus de curând în celula noastră, originar din Romanai, student la Politehnică. Mic de statură, cu capul mare, cu buzele groase și roșii, Ionescu părea un bătrân caraghios, maniac, ursuz și mizantrop. L-au bătut în mai multe rânduri. Țurcanu dădea comanda:

— Întindeți-l. Faceți-l de 2 metri... Până la urmă l-au făcut apt pentru reeducare.

Rând pe rând, au fost bătuți aproape toți, căci așa cum zicea Țurcanu, trebuiau toți să treacă pe sub tiriplice, adică pe sub ciomag. Unii au scăpat mai ușor, alții au fost schilodiți iar cei considerați nereeducabili s-au înălțat la ceruri pentru a se reeduca.

Toți cei considerați reeducabili erau obligați ca, începând cu a doua zi, după acceptare, să-și arate devotamentul, adică să bată și să schingiue, cu toată forța.

Să fiu bine înțeles: reeducații nu-i băteau și nu-i omorau decât pe „înrași” și pe „dubioși”, așa cum dorea Țurcanu, adică pe toți cei ce urmăreau să-i aducă din nou pe legionari la putere. Nu avea importanță că așa ceva era o absurditate, ci faptul că le oferea pretextul pentru a pedepsi.

Simțeam că nu mai rezistăm pentru că demența lui Țurcanu ajunsese atât de departe încât ne obliga să mâncăm propriile noastre excremente.

În celula în care avea loc reeducarea, în perioada cât am stat eu acolo, erau patru studenți din Podu Turcului-Tecuci, recent arestați și depuși la Pitești. Aceștia au fost condamnați ca „instigatori contra puterii populare”. Unul se numea Ambrozie. Era de statură potrivită, foarte bine legat, puternic și dezghețat. Părea hotărât să se lupte cu Țurcanu. Al doilea se numea Rusu, un tânăr distins, cu ochelari cu ramă metalică, înalt, firav și cu gesturi feminine. Al treilea se numea Popa, student la Academia Comercială, tăcut, cu mult bun simț, și foarte respectuos dar sceptic. Ultimul era Tașcă, student la Medicină, originar din Bârlad.

Mai bine de o săptămână, dimineața și după masă, câteodată și noaptea, grupul de la Podu Turcului s-a „spovedit” și a trecut pe sub tiriplicea lui Țurcanu. Cei patru au spus tot ce tănuiseră până atunci, au dat în vileag numele reacționarilor pe care îi considerau periculoși și care ar fi avut arme etc. Vorbeau

pe rând și erau bătuți pe rând. I-au schingiuit și și-au bătut joc de ei în fel și chip. Au fost obligați să se bată între ei, să se lovească cu toată puterea. Apoi Tăuțan și Sobolevski i-a învățat arta de a bate pe propria lor spinare. Apoi, după vreo zece zile de tortură au fost primiți în rândul celor ce mergeau cu un pas mai repede spre libertate, adică la reeducabili.

Nu-i pot condamna pe cei care semneau pactul cu diavolul, trecând pe sub „sfintele daruri” și pe sub „mântuitoarea” tiriplice. Suferințele fizice, terfeleala morală, prăbușirea sufletească, te îndemneau la sinucidere sau la compromis. Această idee monstruoasă, a reeducării era slujită de Ana Pauker, Nicolski, Alex. Drăghici și Alex. Dumitrescu, directorul iadului de la Pitești, de Stângă (pe adevăratul nume Nicolski), inițiatorul reeducării la Suceava, și de Țurcanu, executantul. Ei erau călăii, iar noi victimele. Reeducății care scăpau cu viață intrau în „armata” lui Eugen Țurcanu. Reeducarea a cuprins toată pușcăria Pitești, s-a extins și la Gherla, la Ocnele Mari, și a făcut ravagii la Valea Neagră, dar și la Canal unde mulți au murit. Din relatările colegului meu ing. Alexandrescu și ale altor eroi supraviețuitori care au rămas mai mult timp în închisoare, reieșea că Țurcanu ar fi omorât cu mâna lui peste 63 de studenți, iar la Valea Neagră în urma acestei acțiuni ar fi rămas un cimitir al tineretului nereeducat.

Un alt coleg de liceu, Bobu Ion, originar din Păltiniș-Botoșani, om de litere și poet, a fost condamnat la 8 ani muncă silnică pentru activitate subversivă. Mi-a povestit cum au devenit el și un prieten de-al lui buni pentru reeducare. O zi întreagă oamenii lui Țurcanu l-au bătut pe Ion cu o scândurică în cap. Leșina, își revenea și iar îl băteau. Numai în cap. După două zile i se umflase capul cât o baniță, avea febră mare și nu reușea să deschidă ochii. Prietenul său a fost bătut cu parul până i-au distrus fesele și i s-au văzut oasele. Îi băteau și din când în când îi întrebau: „La ce vă gândiți, bandiților? Ce gândiți despre mine, ticăloșilor?” După ce au devenit reeduca-

bili, și după ce au bătut și ei, la rândul lor pe alții, au fost mutați într-o altă celulă în care au găsit vreo trei deținuți care nu cunoscuseră încă pumnii și metodele autodemascării. Cei reeducați,

șapte la număr, nu vorbeau între ei, și lăseau impresia că nici nu gândesc. Această metodă avea un efect psihologic deosebit asupra viitoarelor victime.

După mai bine de o lună de zile de tăcere tensionată și suspiciune, cei necunoscători într-ale „mișcării tineretului” au izbucnit înfricoșăți:

— Ce, sunteți muți?! Am amuțit cu toții sau am înnebunit? Poate suntem nebuni!? Aici este o atmosferă de casă de nebuni!

La Valea Neagră se foloseau alte metode pentru reeducare. Aici, seara, într-o baracă, după ce se întorceau brigăzile de la muncă, călăii își „invitau” colegii la „discuții”. Îi torturau și-i băteau până la moarte, și ca să nu se audă strigătele și răcnetele celor chinuiți, puneau pe doi să cânte din acordeon, iar pe alții să chiuie și să joace. Muribunzii erau stivuiți ca lemnele în pădure, unii peste alții, până la tavan. Aici, bestialitatea n-a cunoscut limite. Victimele erau obligate să mănânce fecale, să vorbească cu morții, să se închine popește, să se bată și să se omoare între ei, să joace și să chiuie, sau să cânte în timpul torturilor.

Printre acești călăi am avut și eu un coleg de clasă pe nume Munteanu Eugen, student la Medicină, care în cele din urmă a fost numit de Țurcanu șeful reeducării de la Ocnele Mari, unde și-a făcut „datoria”, alături de Pătrășcanu Nuti, cu multă sânguință. Parcă-l văd. Venise în clasa I-a de liceu mai târziu, deoarece reușise fără loc. Era slăbuț, negricios, bicisnic, cuminte și foarte ambițios. În cursul inferior a fost printre cei mediocri, dar în cursul superior a devenit fruntaș la învățătură. În 1940, ca elev în clasa a 6-a de liceu, a fost șeful Frățiilor de Cruce. Se purta curat îmbrăcat, pedant și era totdeauna la zi cu

publicațiile. Solitar, atent și foarte receptiv, răzbunător, calculat și prudent era gata să întreprindă orice muncă numai ca să poată parveni. Nu accepta umilința. La Medicină, în Iași, a fost considerat ca unul dintre cei mai buni studenți. Munteanu a făcut parte din grupa călăilor devotați lui Țurcanu. S-a dovedit că și el a omorât mai mulți nereeducabili, fapt pentru care, ulterior, a fost condamnat la moarte.

Totul a fost cu puțință atunci. O dată intrat în joc nu mai reușeai să dai îndărăt. Nici Țurcanu n-a scăpat de moarte. Mai târziu, adică după 2—3 ani, toate „isprăvile” de la Pitești, Gherla, Ocnele Mari și Valea Neagră au ajuns la urechile opiniei publice internaționale.

O, Doamne, cât de groaznică a fost această școală comunistă, condusă din umbră de Ana Pauker și Nicolski, prin directorul penitenciarului Alex.Dumitrescu, și aplicată cu hotărâre și sadism de Eugen Țurcanu. Pentru a-și atinge scopurile au recurs la înscenări murdare, incredibile. Pe Nuti Pătrășcanu și Aristotel Popescu i-am considerat inițial victime nevinovate. Apoi am aflat că erau oameni reeducați de Țurcanu care suportaseră toate bătăile și chinurile cu scopul de a face să cadă în cursă cât mai mulți „bandiți”. Pentru că iată cum s-au desfășurat lucrurile.

...Într-o zi, în toamna anului 1949 au fost scoși toți deținuții din celula 7 și sub pretextul că au tulburat liniștea pușcăriei, au fost pedepsiți cu trei zile de carceră. Printre cei închiși în celula 7 se aflau și Pătrășcanu Nuti și Popescu Aristotel care, în loc să fie duși la carceră împreună cu ceilalți, au fost conduși în modul cel mai discret într-o altă încăpere de la parter, unde au avut o discuție cu Țurcanu. Aici au fost instruiți în legătură cu reeducarea, cu autodemascarea, cum trebuie să acționeze, cum și când trebuiau să lovească și să pedepsească și cum să suporte o bătaie, chiar dacă ea este numai o mascaradă. În acest moment am sosit noi de la Jilava. Am fost repartizați la celula 1 unde încăpeau circa 30 de

oameni și unde urma să înceapă reeducarea. Odată cu noi, au mai fost aduși încă patru deținuți de la 7, și anume: Pătrășcanu Nuti, Popescu Aristotel, Blaga Zoti și un al patrulea căruia i-am uitat numele.

După alte câteva zile, într-o noapte, au apărut încă cinci deținuți în celulă, care spuneau că au venit de la Ocnele Mari. Pe ei îi cunoscuserăm în celula 4 spital: Țurcanu Eugen, Ghebak Lulu, Onișor, Sobolevski și Sofronie. Între timp, în modul cel mai diversionist, Țurcanu fusese informat de către Pătrășcanu asupra oamenilor și atmosferei din celula 1. Acest lucru l-am dedus mai târziu.

Dacă te îndemna păcatul, în această scurtă perioadă, să-ți deschizi inima către unul dintre aceștia, pe care-l considerai ca fiind cel mai demn și cinstit, deoarece era condamnat la ani grei de temniță precum și datorită faptului că era persecutat (venea de la carceră), sau dacă scăpai vreun cuvânt la adresa Anei Pauker, a lui Teohari-Georgescu, a lui Marometi sau, mă rog, dacă cine știe ce dureri sufletești te apăsau și le destăinuiai, era vai și amar de tine! Moartea te aștepta! Te turna călăului, care te obliga să spui ceea ce n-ar fi trecut prin mintea unui om sănătos vreodată! De exemplu, trebuia să mărturisești că ai avut relații sexuale cu mama ta, sau că ai urmărit-o ani de zile pe Elena Wolf, amanta regelui Carol al II-lea, sau că ai contribuit la moartea lui Duca etc., etc. Trebuia deci să-ți distrugi și sufletul, să te lepezi de familie și prieteni, să terfelești numele și memoria lor, să te autonimizești. Te băteau de te snopeau, apoi te obligau să lingi sângele ce-ți cursese din nas și din gură pe dușumele!!

Despre toate aceste nelegiuiri a aflat străinătatea. Șeful Securității din Oradea a informat serviciul secret american despre tot ce se întâmpla în închisorile din România. Americanii l-au întrebat pe Gh.Gheorghiu-Dej ce știe despre crimele săvârșite în pușcărie cu deținuți politici. Dej a pretins că nu cunoaște absolut nimic din cele afirmate, dar a promis că va

efectua o anchetă și dacă cele relatate corespund realității, toți vinovații vor fi aspru pedepsiți.

Au fost acuzați Țurcanu și cei care i-au dat concursul, fiind dovediți criminali contra umanității și condamnați la moarte. De la colegul Bobu Ion care a fost prins și el în această anchetă știu că au fost condamnați la moarte 22 de criminali. Alt coleg, D. Alexandrescu, martor ocular, mi-a spus că lui Țurcanu i-a albit atunci tot părul, într-o singură noapte. El sperase să ajungă ministru de interne, nicidecum în fața plutonului de execuție.

În acest timp, ideologii și mentorii reeducării se bucurau și se desfătau nestingheriți în vilele lor somptuoase de la Șosea. Marometi își continua bețiile prin mahalalele Bucureștiului, iar Dumitrescu, fadositul, cocota, se distra, în municipiul Pitești.

Îi cunoșteam deja caracterul lui Țurcanu, și fusesem avertizat de Șoltuz, care cu prețul vieții sale îmi spusese ce se întâmplă la Pitești.

În ce mă privește trebuie să mărturisesc că am avut noroc, deși m-am strecurat ca un om incapabil de a lovi. Am fost luat drept bun pentru reeducare din capul locului.

Până într-o zi, când iată ce s-a întâmplat. Fusesse scos la autodemascare Boncea Andrei, student la Medicină, originar din Argeș, care și-a început pledoaria spunând că este hotărât, ca și ceilalți, să o rupă cu trecutul. Apoi, probabil din cauza fricii, m-a demascat.

— Domnule Țurcanu, într-o zi fiind în intimitatea lui Bâgu, el a blestemat și a înjurat pe directorul Jilavei, pe Marometi, spunând despre acesta că este un prost și o lichea și s-a arătat cu totul nemulțumit de regimul ce i se aplică în închisoare.

A mai povestit că într-o zi l-am sfătuit ca atunci când îi va veni rândul la tiriplice și când se vor năpusti asupra lui, să se bage sub pat, explicându-i că până-l vor scoate de acolo li se mai calmează furia. Țurcanu m-a întrebat uimit:

— Așa este, Bâgule? M-ai păcălit! Din cauza asta n-aveai tu putere să lovești! Erai milos! Cu cine, mă? Cu cine? și răcnește de se cutremură geamurile. Să treci la celula 7. Ai înțeles, ticălosule? Scârba naibii! La șapte!

În celula 7 se aflau cei mai „dubioși”, cei cu care nu se mai putea trata, cei sortiți pieirii. Înaintea noastră, în această celulă, stătuse grupul Pătrășcanu. Acum erau ținuți un student de la Teologie, pe nume Tocilescu, originar din Galați, un student de la Medicină din Cluj, pe nume Costin, Udrea, Pința și un moldovean din Pașcani, student la Agronomia din Iași. Se numea Ciubotaru, era înalt, ciolănos și afectat și toată ziua se jelea. Aici așteptam moartea.

La început nu reușeam să mă regăsesc. Inima-mi bătea puternic, obrazii îmi ardeau. Mă topeam și o slăbiciune care mă cuprinsese mă doboră. Mă gândeam că cel mai bine era să mor. Nu era mai bine dacă mă omoram, odată cu Strati Dan? Mai târziu, mi-a apărut mama în minte. Biata mamă! În toate momentele grele figura mamei mă alina și mă îmbărbăta. Mama parcă îmi șoptea că decât o viață în lanțuri mai bine moartea și decât moartea pe patul de spital mai bine în pușcărie, demn și cu conștiința împăcată. Și așa, tot visând cu ochii deschiși, încet, încet m-am liniștit. Am început să vorbim în șoaptă. Costin ne-a sfătuit să nu mai discutăm că nu se știe cum se poate interpreta. Tăcerea era sfântă. Cred că se temea de mine. Totuși ne-a spus că știe pe de rost multe poezii și și-a luat obligația să ne învețe și pe noi. Așa a și făcut.

Aici am învățat poeziile lui Eminescu, dar tot cu frică pentru că Eminescu a fost și el, în felul lui, un naționalist...

Învățam cum să fac să treacă timpul mai ușor, dar gândul morții mă tortura, mă sfâșia și iar figura mamei apărea ca să mă încurajeze. Mă gândeam și la iubita mea și mă durea sufletul că n-am s-o mai văd niciodată! Dar într-o seară, s-a întâmplat minunea salvatoare. Sosise o comisie de la București pentru a decide asupra deținuților care urmau să fie trimiși la

muncă, la Canalul Dunărea-Marea Neagră. Am fost și eu trecut pe listă. Aveam pedeapsă mică, eram apt de muncă și doream să muncesc. A doua zi, circa 100 din cei selecționați am fost expediați cu duba spre Cernavodă. Eram fericit că scăpasem de Țurcanu.

Toți cei care plecau erau fericiți, comunicativi, veseli pentru că își închipuiau că au scăpat de închisoare, de bătaie și de moarte. Plini de speranță ne bucuram că ne vom reabilita prin muncă, că vom munci în aer liber.

Pentru mine bucuria n-a ținut mult. În dubă se aflau și oameni din comandamentul lui Țurcanu care cunoșteau situația mea și care au interzis celorlalți să vorbească cu mine încheind cu o amenințare:

— O să-i arătăm noi lui când vom ajunge în colonie!

Am stat în dubă aproape două zile și două nopți — cât am făcut de la Pitești până la Cernavodă — singur, în picioare, fără să am dreptul să vorbesc, să cer apă sau să apelez pentru alte necesități. Eram un proscris. Unii nu mă cunoșteau și nu știau nici ce fapte săvârșisem; se uitau la mine cu multă curiozitate. Alții se făceau că nu mă cunosc, sau se uitau cu compătimire parcă spunându-mi că n-au cu ce să mă ajute, iar alții mă priveau cu dispreț, ură și dorință de răzbunare.

IX. CERNAVODĂ

Chinuit și terorizat, am ajuns la Cernavodă. Era luna aprilie 1950. O dimineață cu cer senin, cu miros de iarbă proaspătă și vreascuri arse îmi amintea de frumoasa mea

copilărie. Răcoarea dimineții, boarea Dunării și răsăritul soarelui m-au trezit și mi-au dat curaj. După ce am fost numărați și predați cu proces verbal, ne-am încolonat pe rânduri de câte cinci. Garda, formată din soldați în termen, înarmați cu puști mitraliere, cu un sergent comandant, ne-a înconjurat și astfel am plecat de la gară spre colonie.

La colonie am găsit circa o mie de deținuți, adunați în careu pentru numărătoare. După ce s-a terminat numărătoarea comandantul coloniei, Ghinea, a vorbit celor abia sosiți. Ne-a spus că știe cine suntem, că în colonie trebuie să muncim, că vom fi hrăniți bine, că vom fi îmbrăcați, că vom primi cărți de citit, șahuri și altele. Frunțașilor în muncă li se va aplica „condiționalul”, adică o zi de muncă echivala cu două sau trei de detenție. Concluzia era: „dacă munciți vi se reduce pedeapsa”. La sfârșit a întrebat dacă are cineva ceva de spus. Nimeni n-a răspuns. Am ridicat eu mâna și mi-a permis să vorbesc.

I-am mulțumit comandantului și am început prin a spune că sunt condamnat pentru omisiune de denunț, continuând apoi cu o relatare scurtă despre mișcarea de reeducare și autodemascare de la Pitești. Am declarat că sunt nevinovat dar că mă simt amenințat cu moartea.

Ghinea, un om în jur de 35 de ani, cu un fizic plăcut, a rămas surprins și foarte indignat. Plimbându-se agitat a spus:

— Ați venit aici să munciți și prin muncă să vă reabilitați! Nimeni n-are voie să tulbure liniștea și disciplina și nimeni n-are voie să încalce regulamentul de viață al coloniei! Cei care sunt marxiști convinși și-i urăsc pe legionari n-au ce căuta aici. Toți cei care ați venit de la Pitești sunteți condamnați de legile țării noastre! Toți sunteți vinovați, toți ispășiți o pedeapsă și toți sunteți obligați să vă supuneți disciplinei coloniei de muncă! Aici nu aveți dreptul să faceți reeducare! Ați înțeles? Așa ceva facem noi! Cei ce vor proceda altfel vor fi aspru pedepsiți. Și acum la muncă și prin muncă, spre libertate!

Am simțit că am înviat din morți. De unde eram trist și abătut, acum mă încerca un sentiment de bucurie pentru că scăpasem de bătaie, de schingiuală, de moarte.

După cel mult un sfert de oră a venit la noi un tânăr mic de statură, sărăcăcios îmbrăcat și cu zâmbetul pe buze. S-a recomandat spunând că se numește Ionescu, că este deținut de drept comun și că a fost repartizat ca brigadier la noi.

A dat mâna cu fiecare, apoi ne-a ordonat să ne încolonăm pe câte cinci rânduri și să mergem la magazie să luăm târnăcoape, lopeți și roabe.

L-am rugat ca în prima zi să fim lăsați în colonie, deoarece eram foarte obosiți după cele două zile și două nopți de drum.

— Așa ceva nu se poate. Chiar dacă randamentul de astăzi va fi mai scăzut, nu avem voie să pierdem timpul și nimeni nu ne dă mâncare fără muncă.

Am mers la magazie, am luat unelte, garda ne-a înconjurat și ne-am îndreptat către locul de trudă. Odată ajunși în sectorul nostru, ne-am înșirat în linie dreaptă pe un marcaj trasat cu var la doi metri unul de altul, ni s-a indicat de unde și cum trebuie să săpăm, unde trebuie să transportăm pământul escavat, cum și unde trebuie să-l depozităm. Normele erau mari. Eram obligați să escavăm 4 m³ pe care trebuia să-i transportăm la o distanță de circa 350 m. Căram cu roaba. Soarele ardea puternic. Începeam munca de „reabilitare”. În dreapta și în stânga noastră, cât cuprindeai cu ochii vedeai numai oameni cu pielea goală, costelivi și sfrijiți, săpând, încărcând în roabe și împingând roabele în fugă. Sub soarele fierbinte al Dobrogei, totul părea că vibrează. Munca era grea. După ani de pușcărie, după o perioadă îndelungată de nemișcare și după atâta timp în care nu ne-a atins nici o rază de lumină eram slăbiți și lihniți de foame.

Pe la ora 10 ne-au dat câte un sfert de pâine cu marmeladă, care pentru noi a fost o adevărată mană cerească. La prânz,

surpriză neașteptată: două feluri consistente de mâncare față de hrana de la Pitești care era atât de slabă și atât de puțină încât o asimilam în întregime și nu foloseam tineta câte 20 și chiar 30 de zile. Cu așa ceva medicina nu poate fi de acord, totuși aceasta a fost realitatea, experimentată și de mine.

Așa slăbiți și lipsiți de vitalitate, ne-am înhămat cu toate puterile la lucru. Primele două luni de zile au fost cele mai grele din tot timpul cât am muncit la Canal. Aceasta a fost perioada de acomodare. Groaznică! În acest timp au murit mulți: unii de dizenterie, alții epuizați și cei mai mulți de insolajie. Căldura era atât de mare și munca grea, încât aruncam zdrențele de pe noi și rămâneam cu pielea expusă la soare și moartea venea neîntârziat.

Încet-încet, ne-am mai acomodat și cu soarele și cu apa și cu mâncarea. Mai greu ne-am adaptat cu munca istovitoare. Lucram din zorii zilei și până noaptea târziu și abia reușeam să ne facem normele.

După vreo două săptămâni au venit noi brigăzi de la Pitești și de la Aiud, iar tovarășul Ghinea a fost transferat la colonia de muncă Valea Neagră. Locul lui a fost luat de un măcelar din Cernavodă, pe nume Zamfirescu Ilie. Acesta era o huidumă de om, înalt și gras, cu o burtă mare ce se revărsa caraghios peste curea. Umbla îmbrăcat în salopetă iar în picioare purta niște sandale enorme. Pe cap avea o șapcă cu cozorocul pătrat pe care o lăsa ușor și neglijent pe ochiul stâng. Avea un timbru subțire și tăios și un vocabular alcătuit numai din injurături și cuvinte murdare. Se dădea drept om școlit. El era comandantul coloniei de muncă „Columbia” din Cernavodă.

Am văzut aici la Cernavodă scene care nu se pot uita. O parte dintre cei aduși la muncă, în special cei mai bătrâni, adică cei trecuți de 40 de ani, nu reușeau să se adapteze la noul trai și se îmbolnăveau. Dimineata, după numărătoare, zeci de muribunzi se târau la raportul comandantului, pentru a-l ruga să nu-i scoată la muncă. Zamfirescu se repezea la ei, îi șuta cu

stângul, înjurându-i și strigând: „Nu v-am adus eu aici! Voi ați venit! Dacă nu munciți, nu mâncați! La muncă! Voi ați vrut să fiți miniștri, acum la muncă!”. Și urma „spectacolul”: muribunzii se târau pe jos și speriați întorceau capul către cel care-i lovea. Cu ochii holbați cereau îndurare... păreau niște câini hăituți.

Și munca trebuia continuată cu muribunzi și valizi.

Într-o zi m-am îmbolnăvit și eu. În palma stângă mi s-a infectat o băătăură. După două zile, tot brațul era umflat și aveam febră. Mă învinețisem și tremuram ca varga. Când mă lăsau frigurile mă luau căldurile și invers. În cele din urmă, moleșeala și slăbiciunea m-au trântit la pământ. M-am așezat cu capul la umbra roabei și am început să delirez. Toți colegii și prietenii mei munceau de zor, alergând la deal și la vale cu roabele. Munceau și cei din grupul lui Țurcanu. Eu zăceam și în momentele de luciditate mă gândeam că am fost uitat prea repede. Avram Iordan, un amic de-al meu de la Jilava, a venit lângă mine, mi-a controlat pulsul și temperatura și mi-a spus:

— Gheorghe, mă cunoști? Ai temperatură mare. Mă duc să vorbesc cu doctorul Gherman.

Seara, câțiva medici, deținuți și ei la „Columbia”, s-au sfătuit și au hotărât să mă opereze. Nu exista ca dezinfectant decât creolina, nu existau bisturiu și nici pansamente. Totuși Gherman, cu care am stat la Văcărești și la Jilava, a făcut un cuțit dintr-o coadă de lingură, l-a tras pe curea, a adus o ladă care a servit drept masă chirurgicală și m-au operat pe viu. M-au curățat bine, mi-au pus creolină și m-au pansat cu niște cârpe spălate în pripă. Noaptea, după operație, m-am simțit bine, febra mi-a scăzut și am dormit un somn adânc, fără vise. A doua zi n-am putut să lucrez dar întreaga brigadă și-a luat angajamentul să-mi facă norma, eu urmând să le aduc apă. Fericit că scăpasem de moarte am luat o găleată și, cu o singură mână, am început să car apă. Nici nu ajungeam bine la butoaiile cu apă și cei de la brigadă începeau să strige:

— Apă, apă... apă. Tot umblând eu cu găleata când goală, când plină, iată că vine un control să vadă cum merge munca. Inspectia era alcătuită din Albon, directorul adjunct al Canalului, însoțit de câțiva ofițeri și câțiva civili. Mergând ei de la o brigadă la alta, au dat și peste mine.

— Cu tine ce este? zice Albon.

— Am fost operat și nu pot munci. Car apă iar colegii îmi fac norma.

— V-a dat Partidul posibilitatea să vă reabilitați și voi chiuliți?! Banditule, chiulăule, derbedeule! Și a început să mă lovească cu cizmele în fluierile picioarelor și cu pumnii în cap.

Am căzut jos și cu lacrimile în ochi încercam să mă apăr...

— Am fost operat la brațul stâng, uitați-vă...

— Desfă-l la mână!

Un gardian m-a desfăcut și când au văzut ce rană mare și însângерată aveam, m-au lăsat în pace.

Această canalie care ajunsese director la canalul Dunăre-Marea Neagră fusese croitor la Alba Iulia. Era mic de statură, bine legat și roșcovan, o figură care inspira frică. O bestie. Fusese legionar, se strecurase la socialiști, apoi a trecut la comuniști și a fost numit director. Până într-o zi, când a fost și el demascat. Și-a găsit „nașul” care a povestit ce a făcut Albon în timpul rebeliunii și ce făcea acum. A fost anchetat, judecat și condamnat la 15 ani muncă silnică.

La fel s-a întâmplat și cu un comisar de la Iași, un fost legionar care a devenit anchetator, și care și-a bătut joc de oameni, i-a maltratat în modul cel mai barbar însă n-a trecut mult și și-a primit și el pedeapsa. A fost condamnat la 25 de ani muncă silnică. Când a fost adus la Canal și l-au văzut cei care trecuseră prin mâinile lui, au rămas încremeniți. Unul de la Iași, s-a uitat la el și a început să strige:

— Măi băieți, uitați-vă că a venit în rândul nostru și cumătrul Pompy. Mai țineți minte cum ne lega mâinile de picioare, cum ne agăța de un par și ne așeza între două mese,

cu tăpile în sus și ne bătea cu nuiua până asuda? Amintiți-vă câți au murit!

— Ce cauți, criminalule, aici? zice un altul și-l plesnește. Toți au început să-i amintească de Iași și de Suceava, lovindu-l cu lopețile în cap. Nu mai știu ce s-a întâmplat cu el. Unii spun că ar fi scăpat, alții spun că a murit.

În câteva zile m-am însănătoșit și am trecut la roabă. Grea a fost acomodarea dar cine trecea de ea nu mai avea de ce se teme. Îmi amintesc de o întâmplare care m-a zguduit. În brigada vecină cu noi muncea un profesor, Petrescu. Era de vreo 45—50 de ani, uscățiv, de statură potrivită, întotdeauna crispat și foarte abătut. Din luna aprilie a început să se laude că la 1 iulie va pleca acasă. Se apropia ziua cea mare și el susținea, cu încăpățănare, același lucru. Fiind dintre cei necondamnați, am început să credem că într-adevăr va pleca acasă, că știe el ce știe și că nu vorbește aiurea. Doar era un om în toată firea, destul de serios și demn de toată încrederea! Pe 1 iulie l-am întrebat:

— Ce faci, domnule profesor? Mai pleci acasă?

— Sigur. Nici nu sosește masa de prânz și eu sunt plecat.

Așa a fost. Pe la ora zece, când soarele ardea cu putere a fugit din cordon și a sărit în Dunăre. A fost împușcat pe loc. Seara, a fost adus în colonie, într-o căruță trasă de deținuți și mascată cu crengi și frunze de brusturi pentru a fi îngropat.

Mergeam desculți, în rânduri de câte cinci, în urma căruței prin praful drumului. Pe stradă, copii întârziați la joacă și oameni liberi se uitau la noi cu nedumerire. Era o seară plăcută de vară cu miresme calde și cu cântec de greieri. În urechi îmi suna o melodie veche ce se cânta de mult pe vremea tinereții mamei.

„Când ai plecat anul trecut

Cu ochii lung te-am petrecut, de la fereastră”.

Garda înarmată cu puști mitraliere ne escorta. Un soldat dintre cei care ne păzeau, s-a apropiat de un altul și fără să țină seama că-l auzim, îi zice:

— Măi Vasile, ai văzut cum l-a ochit? Din primul foc! Știi că pentru asta pleacă în permisie acasă zece zile? Când o să avem și noi norocul ăsta...

M-am gândit îngrozit: „Ce noroc?! Asasinatul, mijloc de a obține o permisie, e un noroc!? Cine erau acești indivizi, fără conștiință, fără suflet? Oameni? Români? Frați de-ai noștri?”

Astăzi, când scriu aceste rânduri, îmi amintesc și de cele povestite de colegul meu Țîmpău, muntean sănătos și curat, născut în Obcinele Bucovinei, la Fundu Moldovei. Țîmpău îmi relata din închisoare de la Gherla unde stătuse închis: „— Aici, o dată pe săptămână erau bătuți recalcitranții. Bătaia o aplica un locotenent Istrati, care locuia peste drum de închisoare. Eu și ceilalți din celula mea, neavând nici o treabă, priveam seara printre gratii și urmăream tot ce se petrecea în casa lui Istrati.

Dar cum decurgea bătaia: cel pedepsit era dezbrăcat la piele, i se puneau două cearceafuri pe spate, era întins cu fața în jos, un gardian îi puneau o cizmă pe ceafă, altul o cizmă pe picioare și Istrati aplica tacticos 5, 10 sau 15 bastoane, după caz. Loviturile erau rare și foarte puternice pentru că cel care le primea să le simtă din plin. Majoritatea leșinau. În zilele de vârf, Istrati aplica chiar și 100 de lovituri. Atunci viața toată pușcării de urletele și zbieretele celor bătuți. Seara, după gratii, noi priveam în casa celui care toată ziua transpirase bătând. Ajuns acasă, se spăla apoi își lua copiii în brațe, îi mângâia, îi alina și-i săruta. Era amabil și bun cu soția. Omul, toată ziua, își făcuse datoria, meseria de bătauș. Fără remușcări! Exact ca în povestirile lui Dostoievski”.

Mergeam cu capul în jos gândindu-mă la tot felul de atrocități și barbarii petrecute în penitenciar. Imediat ce am ajuns în colonie și am intrat pe poartă, cei care erau de serviciu au fugit la bucătărie să ne aducă hrana, iar noi am alergat la

baraca-dormitor. Mai rău a fost pentru cei care aduceau mortul pentru că au fost obligați să-i sape groapa și să-l înhumeze. Fiind „experți” în săparea pământului, în jumătate de oră Petrescu a fost îngropat, urmând ca după închidere să se întocmească procesul verbal de deces.

În cimitire sunt morminte cu cruci și monumente de marmură, adevărate minuni, dar și morminte cu cruci de lemn, putrede, strâmbe, cu scrisul indescifrabil. La Petrescu, numai dacă cercetai atent, observai că este vorba de un mormânt proaspăt plasat între buruieni uscate, arse de soarele dogoritor al Dobrogei. Acesta este destinul care și după moarte parcă urmărește omul. Pierderea lui Petrescu ne-a lăsat un mare gol în suflet. Seara, după înmormântare, a fost o seară de reculegere, de resemnare și aducere aminte, cu lacrimi de deznădejde. Mi-am amintit de un frumos poem al lui Wordsworth: „Suntem șapte”. Este vorba de răspunsul unei fete de 8 ani. „Suntem șapte: doi sunt la Conway/ doi sunt plecați pe mare/ și o soră și un frate/ dorm în cimitir/ și cu mine șapte. Eu merg zilnic/ la mormântul lor/ unde brodez, citesc/ și de multe ori adorm alături de ei”. Și din nou fetița este întrebată: Și totuși, câți sunteți?” „— Suntem șapte.”

Și noi suntem tot o sută, împreună cu cei morți, o brigadă completă. Suntem totuși o sută.

Mai târziu, când noaptea cu negura-i grea s-a lăsat peste întreaga colonie și peste mormântul fără cruce al prietenului nostru Petrescu, mie îmi sunau în urechi aceleași versuri:

„Când ai plecat anul trecut

Cu ochii lung te-am petrecut, de la fereastră”...

X. VALEA NEAGRĂ

Într-o dimineață anormal de călduroasă, de la începutul lunii iulie, Zamfirescu a adunat pe platou toate brigăzile de tineret, elevi și studenți și le-a încărcat în camioane.

Sub o severă escortă ne-a expediat la colonia de muncă Valea Neagră. La început ne-a bucurat gândul că vom fi din nou sub ordinele comandantului Ghinea, însă curând am aflat că el fusese transferat la un alt loc de muncă.

Valea Neagră era un teren viran, înconjurat cu sârmă ghimpată, păzit de santinele și câteva barăci în construcție, lipsite de apă și de WC-uri. Obosiți, ne-am culcat pe jos, prin talaj sau pe scândura goală. Cei care n-au avut loc în barăci au dormit pe pământul gol, sub cerul liber.

A doua zi, am fost repartizați la noile sectoare de muncă, am fost reorganizați pe brigăzi și am reluat munca de săpare a Canalului. La ora 13 am așteptat masa care a întârziat până la ora 16. Pentru noi era o situație normală, deoarece știam că în prima zi abia se organizează bucătăria și aprovizionarea cu alimente. Dar ne înșelaserăm. Aici, ca și la Văcărești, într-o zi se servea masa pe la ora 11, în altă zi pe la ora 17 ca imediat la ora 19 să se aducă și masa de seară. Nu aveam cui să ne plângem! Știam că acestea se făceau cu scopul de a ne tortura. Orice mijloc era bun pentru distrugerea reacționarilor, așa încât trebuia să ne așteptăm la orice.

Cel mai mare chin îndurat la Valea Neagră a fost lipsa de apă potabilă. Zi de vară, zi ce părea că nu se mai termină, munceam din greu în arșită și beam apă din niște butoaie ținute la soare câte o săptămână. Către seară apa era clocotită și plină de lățăuși, iar după câteva zile rămânea un gel mâlos. Mai mult de o lună n-am avut nici o picătură de apă pentru

spălat. Transpirați, murdari de praf, slăbiți și ogârjiți, păream mai degrabă niște mumii egiptene decât oameni. Ajunseserăm în situația disperată de a ne spăla cu urină. Necesitățile ni le făceam la locul de muncă, în fața tuturor și de multe ori discutând între noi. Ne-am obișnuit repede și cu asta. Ne bucuraserăm doar câteva luni de o viață mai civilizată, la Cernavodă. Acum, reveneam, fără să ne mai surprindă, la un trai inuman.

La Valea Neagră, lucrând numai tineri, urma să se organizeze o colonie de muncă model. Într-adevăr, a devenit „model” atunci când au sosit Țurcanu și clica lui. Dacă la Pitești începuse procesul de reeducare, prin autodemascare, aici el a fost desăvârșit și prin alte metode. Mulți și-au pierdut viața în această „nobilă acțiune”. Pe mine m-a ferit Dumnezeu să mă bucur de „avantajele” ei pentru că am fost transferat la Poarta Albă, în vederea eliberării.

În prima decadă a lunii august sosise ordinul ca toți cei care și-au terminat pedeapsa precum și cei care beneficiau de „condițional”, adică de reducerea pedepsei, să fie puși în libertate. Imaginați-vă ce fericire ne-a cuprins! Scăpam de întuneric!

Am fost adunați în careu și comandantul ne-a vorbit de posibilitățile de reeducare și de reabilitare pe care le aveam în libertate. Ne-a spus că vom avea dreptul să studiem, că vom avea dreptul la muncă și că nu vom fi persecutați, că ne vom bucura de toate drepturile ca orice om cinstit care luptă și muncește pentru progres.

— Astăzi părăsesc colonia, spunea el, mai mult de 150 de tineri care urmează să se încadreze într-o muncă liberă și constructivă.

Apoi ne-au felicitat și ne-au urat drum bun și mult noroc în viață.

Înainte de plecare am lăsat bunului meu prieten din copilărie Grănescu Dumitru, lui Mitică o flanelă pe care o

peticisem și o căptușisem cu tot felul de resturi de ciorapi, de rupturi de căciuli, o bucată de pătură, o pereche de bocanci și un brâu confectionat din resturi. El era condamnat la 8 ani temniță grea și era abia la început. Avea mare nevoie de îmbrăcăminte. L-am înzestrat cu tot ce am avut. Cu lacrimi în ochi a primit cadoul, mi-a urat multă sănătate și m-a rugat să trec pe la mama lui, care îl plângea într-o cocioabă de la marginea Dorohoiului.

Emoționat de despărțire dar și de bucurie că părăseam infernul i-am promis că o să trec și o să-i spun că este sănătos și că o duce precum câinele în fântână.

— Să n-o sperii, ai grijă de bătrânețile ei.

Apoi am fost încărcăți în autocamioane și expediați sub escortă la colonia Poarta Albă pentru întocmirea actelor de punere în libertate.

XI. POARTA ALBĂ — KILOMETRUL 31

N-aș fi crezut că urma să mai stau în lagăr încă opt luni.

Ajunși la Poarta Albă nu ne-a băgat nimeni în seamă. Prima noapte am dormit în iarbă, ascultând cântecul greierilor, admirând cerul înstelat și gândindu-mă la libertate. Am cam simțit răcoarea nopții fără brâu, fără flanelă și fără petecul de pătură dar ce contau toate acestea față de faptul că în curând trebuia să fiu eliberat.

Poarta Albă era cea mai mare și mai bine organizată colonie de muncă de pe tot traseul Canalului. Aici lucrau deținuți de dreptul comun cărora li se spunea „pinguini”,

deținuți condamnați pentru trecerea frauduloasă de frontieră, așa-ziii „cocori” și deținuți politici numiți și „fazani”.

Îmi amintesc că se întâmpla câteodată să jucăm fotbal: „pinguinii” cu „cocorii” sau „cocorii” cu „fazanii”. Meciu-rile se sfârșeau totdeauna cu bătaii, capuri sparte sau picioare rupte. Se juca pe moarte și pe viață.

Dimineața brigăzile se organizau pentru muncă timp de o oră. În dreptul porții stătea primul brigadier, iar coloana, împărțită în brigăzi de câte 100 de oameni, bătea pasul. Brigadierul raporta efectivul și pe cei bolnavi rămași în colonie.

Brigăzile de politici mergeau la lucru cântând:

La canal să ștergem pata
Negrelor greșeli trecute
Drum deschidem cu lopata
Cu elanuri renăscute.

În spate altă brigadă cânta:

Un colonist, om liber mâine
Vom fi cu toții într-un gând
De preț Republicii Române
Vom sparge norma, rând pe rând.

Și alții, mai în urmă:

Și în curând vom duce vestea
Apele din val în val
C-am dat țării noastre scumpe
Viață nouă și-un canal.

Și în față se mai auzea, pierdut:

La canal să ștergem pata
Negrelor greșeli trecute...

Și astfel, o brigadă cântând mai tare, alta mai încet, alta urlând și la acestea adăugându-se înjurăturile gardienilor, se făcea un vacarm înfiorător.

Ce-mi mai păsa mie de modul cum decurgea viața la Poarta Albă? Mă gândeam: „fiecare cu norocul lui: unora când s-au născut le-a cântat cucul, altora le-a cântat cucuveaua”. Nu aveam de ales, trebuia să ne despărțim dar celor ce rămâneau în infern le doream eliberare grabnică.

Pe la 8, după ce am dat o raită prin toată colonia și am observat că barăcile „fazanilor” sunt înconjurată cu sârmă ghimpată, deci un țarc mai mic în cadrul unui țarc mai mare, am fost chemați la comandament:

— Cu voi ce este? De ce umblați fără rost? Nu sunteți cumva spioni, sau încercați să fugiți?!

— Nu, noi am fost aduși ieri, de la Valea Neagră pentru a fi puși în libertate. Majoritatea avem pedepsele executate iar unora li s-a aplicat reducerea condamnării, datorită muncii efectuate în pușcărie și la Canal.

— Ce vorbiți? Ați venit ca să plecați? Ce-mi aud urechile! Să punem în libertate criminali și bandiți pentru a submina din nou tot ceea ce s-a realizat? Pentru ce sunteți condamnați?

— Suntem condamnați politici, a zis Iancu Benedict, cu glasul sfârșit.

— Noi suntem condamnați pentru trecere de frontieră, a spus speriat amicul Badiu.

De fapt, comandantul cunoștea situația noastră și motivul pentru care fuseserăm aduși aici la Poarta Albă, pentru că a început să citească cu glas tare:

— Deținuții politici vor lucra după cum urmează: Băgu Gheorghe, Iancu Benedict, Gherasim Mihai, Ganea Petre — la brigada 14. Roșu Mircea, Năstase Vasile — la brigada 15. Și așa mai departe, ne-a repartizat pe toți.

Brigada 14 lucra la ripare și avea ca brigadier, pe Mihoc. La început n-am știut ce înseamnă ripare, dar a doua zi am aflat că a ripa înseamnă a muta calea ferată dintr-un loc în altul. Era totuși o muncă mai ușoară și mai „nobilă” decât cea de la roabă. La brigada 14 am cunoscut alți oameni și alte obiceiuri. Majoritatea erau țărani ardeleni cu pedepsele terminate. Unii aveau terminată pedeapsa de doi ani, alții nu fuseseră condamnați. Ce să vă mai spun, tot felul de oameni nenorociți. La ei am auzit „Ardealul face canalul”, sau „Vinovat, nevinovat/ Canalul trebuie terminat”.

La Poarta Albă fiecare brigadă avea cântecul ei și pleca la muncă cu cântec. Cei de la 14 cântau:

Zorile când se arată
Și cuprind întregul cer
Noi brigada paisprezece
Am plecat pe șantier.

În față se auzeau cântând cei din brigada 13:

Un colonist om liber mâine
Vom fi cu toții într-un gând.

În spate brigada 15 urla:

La Poarta Albă crește
Al muncii viu șuvoi
Și țara înflorește
Prin vremurile noi.

Mergeam cântând până ne urcau într-un tren format din platforme și, sub pază, plecam către noul loc de muncă.

Mutam calea ferată de pe o holdă, la o distanță de 200 m, făcând loc altor vagoane pentru descărcare. Și aici normele erau

mari însă oamenii s-au obișnuit. De exemplu, ca să mutăm 1 km de cale ferată la o distanță de 200 m, desfăceam calea ferată în 10 tronsoane de câte 100 m. Între două traverse intra câte un om și astfel, 100 de oameni se înșirau între cele două șine. La comanda brigadierului ridicam cu toată puterea. Fiecare dintre noi trebuia să se angajeze cu maximum de efort pentru a disloca calea ferată. Dacă nu reușeam foloseam ranga sau lomul. Lomul era o prăjină groasă care avea la capăt un cioc de fier ce se introducea sub traversă. Era o pârghie care după ce se fixa sub calea ferată, mai mulți oameni trăgeau de ea în jos până se sălta șina. După ce o dislocam, toți cei 100 intram între traverse, prindeam fiecare cu nădejde și, la comandă, ridicam și porneam spre locul unde trebuia să o remontăm.

La ultima manevră se vedea solidaritatea și omenia dintre noi. Dacă unul n-ar fi ridicat cu toată forța și n-ar fi pus umărul, porțiunea ce-i revenea lui se lăsa pe spatele celui din față care nu ar fi reușit să ducă și a doua povară și în felul acesta toată brigada ar fi fost doborâtă la pământ. Nu cunosc, în tot timpul cât am lucrat la ripare, nici un caz de sustragere de la muncă. Toți puneam umărul serios și toți, foarte atenți, executam comenzile brigadierului reușind să realizăm zilnic normele.

Uneori ne mai rămânea timp și pentru glume și povești. Într-o zi, câțiva mai tineri, printre care era și Roșu Augustin din Cluj, ne-am înțeles cum să ne distrăm pe seama lui moș Cămară. Moș Cămară era un om la vreo 45 de ani, un lungan, îmbătrânit prematur, spătos, chel, bleg și cu dinți lați și rari. Când vorbea te scuipa. Avusese fabrică de lumânări în Bârlad și era condamnat ca exploatator și era regalist.

Eu am introdus lomul sub șină și pe Cămară l-am rugat să prindă de vârful prăjinii, la comandă am tras toți, cu toată puterea dar la un semn, au dat drumul lomului și Cămară de la vârful prăjinii, care nu-și imagina că i se poate întâmpla ceva, a zburat prin aer și a fost aruncat în țărână cu capul în jos. A

rămas acolo nemișcat, fără să scoată un cuvânt... Eu am avut impresia că a murit, că și-a rupt gâtul. Ne-am speriat și ne-a trecut nădușeala... bietul lumânărar, naiv, cu suflet bun, om de treabă... Asta ne mai lipsea, ca dintr-o prostie să mai fim și condamnați drept criminali și să lăsăm o femeie văduvă și o casă de copii fără tată. Eu eram topit. Mitică Gherasim, Roșu și alții au ales la Cămară, l-au frecționat, l-au întins și l-au ridicat în picioare... Când l-am văzut că merge și vorbește am renăscut.

Apoi, să-l fi văzut pe moș Cămară, când i s-a dezlegat limba, cum se lamenta, cum se văita și cum ne mai blestema: că are 5 copii de crescut, că toată viața a trăit printre tineri că a fost și el tânăr dar așa derbedei nu i-a fost dat să vadă decât la Canal. „Bine vă face guvernul că vă ține arestați și condamnați la muncă. Să vă țină până vă va veni acru la gură, până voi veni eu să vă scot”.

Într-adevăr, o glumă proastă, dar parcă în situația de acolo se mai permitea, se mai admitea... și nu merita atâta blestem.

Mihoc, brigadierul, care era și el în vârstă, s-a supărat mult.

— De ce nu vă vedeți mă, de treabă? Ce aveți cu omul? Nu vă este rușine? El poate să vă fie tată! Unde ați crescut? În pădure? Cine v-a educat? Unii dintre voi au pretenția că sunt cu școală. Decât să vă dea părinții la școală mai bine vă dădeau la păscut vacile. Erați mai buni la vaci. Ce zici, Roșule?

Roșu era timid, un băiat înalt și frumos, foarte manierat și cu mult bun simț. Antrenat de ceilalți, acum greșise și totul cădea pe el. S-a înroșit la față și nu a scos nici o vorbă. Nu-și imaginase că o să-l arunce și o să-l lovească atât de tare pe bietul Cămară. Îi părea foarte rău dar nu reușea să-și ceară scuze.

Alteori, sus pe platforma trenului, cântam în cor cântece populare sau povesteam. De cele mai multe ori, din cauza oboselii, dormeam două ore bune până ajungeam la locul de

muncă. Așa a trecut luna august și a venit septembrie. Aerul avea iz de toamnă, câmpia începuse să ruginască, apoi a venit timpul ploios cu burnițe reci. Eram în cămașă și desculț, ce mai avusesem de îmbrăcat lăsasem lui Grănescu la Valea Neagră. Acum mă gândeam cu groază că o să mor de frig. Diminețile deveniseră răcoroase și nu a durat mult și a venit și luna octombrie cu rouă rece, chiar și cu brumă.

Până răsărea soarele, eu și alții ca mine, desculți și dezbrăcați, săream, ne mișcam, ne agitaam și ne frecționam unii pe alții, pentru a ne încălzi. Aveam teamă de a muri de frig. Îndurasem o iarnă la Jilava pe care o făcusem într-o haină și cămașă, dar acea iarnă de neuitat am făcut-o în celulă, la înghesuială. Acum nu mai întrezăream nici o scăpare. Printre noi erau destul de mulți în aceeași situație. Eram negri și crispați, posomorâți, zgribuliți, taciturni și disperați. Era vai și amar de noi.

Între timp aflasem că președintele reeducării de la Poarta Albă era fostul colonel Haralambie, condamnat și el la 25 de ani pentru faptul că sustrăsese câteva vagoane cu bocanci și le expediase în Ungaria. Adjunct al lui Haralambie era învățătorul Cațavel, originar din Dorohoi, condamnat la 5 ani închisoare corecțională pentru beție și insulte. Pe Cațavel îl cunoșteam de când eram elev la liceu.

Într-o seară, am cerut să fiu primit în audiență la adjunctul acțiunii de reeducare cu scopul de a-i explica situația în care mă aflam și să-l rog să mă ajute. Se apropia iarna și eu eram în cămașă și cu picioarele goale. Eram hotărât să-i spun cinstit cum s-a întâmplat de m-a prins timpul rece atât de gol. Mi s-a aprobat audiența. Cațavel m-a recunoscut imediat și m-a primit bine, s-a bucurat când m-a văzut și mi-a promis o pereche de bocanci și un cojoc, sub formă de împrumut. Mi-a explicat că eu fiind cu pedeapsa terminată n-am voie să primesc îmbrăcăminte. Așa m-am văzut din nou cu bocanci și cu cojoc. Pantalonii erau rupți complet. Erau și alții care n-aveau panta-

loni și care au fost nevoiți să-și facă fuste din pături. Erau ușor de confecționat: luai pătura de pe pat, o pliai în două și o înfășurai pe șolduri, apoi o legai cu o bucată de sfoară sau cu o bucată de sârmă. Așa mi-am făcut și eu fustă pe care am purtat-o toată iarna. Ziua umblam și munceam în fustă, iar noaptea mă înveleam cu ea. Rămâneam gol, golul sub pătură. Am ajuns la concluzia că nici indispensabilii nu sunt indispensabili. Într-o seară, Cațavel m-a căutat la brigadă și m-a invitat să trec pe la biroul său. M-am prezentat urgent.

— Măi Ghiță, tu n-ai putea să-mi scrii câteva articole despre cum merge munca în brigada voastră, criticând și combătând pe leneși și mincinoși și laudând pe cei buni?

— Încerc, și-ți promit că voi face tot ceea ce-mi ceri fiindcă și tu ai făcut foarte multe pentru mine. Aș putea spune că m-ai salvat de la moarte.

— Ne cunoaștem prea de multă vreme ca să nu ne ajutăm. Scrie și tu ce poți și cum poți și treci în fiecare seară pe la mine. Ține și cojocul ăsta pe care să-l îmbraci peste cămașă. Am să caut să-ți dau și o pereche de pantaloni dar mă tem să nu-mi sară cei de la brigada ta în cap. Înțelegi?

Din seara aceea am trecut mereu pe la Cațavel, am scris totdeauna un articol la jurnalul coloniei și totdeauna am primit mâncare în plus.

La noi în brigadă era un tânăr, prieten bun cu mine, originar din Bujorul-Galați. Se numea Orghidan și avea un unchi la dreptul comun, la „pinguini”, brigadier la buldozeriști. Acestora li se dădea zilnic supliment și aveau posibilitatea să câștige și un ban. El ne-a spus să facem rost de niște cutii de conserve mari, de câte un kilogram, să le facem câte o bairă de sârmă și să le lăsăm pe geam la baraca noastră. În fiecare dimineață lăsăm, eu și Orghidan, 6 cutii goale iar seara le găseam pline cu mâncare de la cazan.

Calitativ, mâncarea lăsa foarte mult de dorit însă cantitativ era pe săturate. În fiecare zi, așa cum spunea Orghidan, vâram burta în draci.

A fost o perioadă destul de lungă, vreo două luni, când soté-ul de morcovi a însemnat atât felul doi de la prânz cât și mâncarea de seară. Nu știu prin ce gospodărie de stat au existat cantități enorme de morcovi care se stricaseră, se oțetiseră și muceziseră. Dar erau buni pentru valorificarea lor ca aliment de bază pentru deținuți. Făceau din ei o fiertură și peste această fiertură turnau ulei cu ceapă prăjită și soté-ul era gata. La început n-am reușit să-l înghit, dar după vreo două săptămâni îl mâncam pe nerăsuflăte. Eu cu amicul Orghidan mâncam câte două porții. Începusem să mă îngraș și să prind puteri. Făceam trântă cu cei mai voinici oameni din brigadă și rar se găsea unul să mă doboare. Mă obișnuisem cu regimul de viață și parcă nicăieri nu era mai bine ca la Poarta Albă. Dar să vă spun cum eram îmbrăcat, și ca mine aproape toți. În picioare purtam o pereche de bocanci cazoni pe care-i umpleam cu paie și cu tot felul de cârpe și o pereche de ciorapi din care unul era gri-negru iar altul alb-murdar. Fustă de pătură, lungă peste genunchi și cojocul de corp fără mâneci peste care îmbrăcam o șubă rufoasă îmblănită. Pe cap aveam un fes confecționat dintr-o bucată de pătură, peste care puneam un capișon ce se lega sub bărbie și deasupra puneam o lădiță. Așa era moda pe vremea aceea la Poarta Albă: toată lumea cu lădița-n cap. Lădița o duceam pe cap fiindcă în mâini duceam târnăcopul și lopata. Oriunde ne opream și stăteam câteva minute, ne odihneam pe lădiță. Tot pe lădiță luam masa și tot pe ea dormeam un sfert de oră la prânz. Erau zile ploioase, altele cu zăpadă și nu se putea sta jos. Stăteam pe lădiță, mâncam și după aceea ne lipeam unul de altul și adormeam. Ploua câteodată cu găleata iar noi aproape că nu simțeam. Ne învățaserăm să dormim în vânt, în ploaie, viscol și ger, fără impermeabile și fără umbrele.

Imaginați-vă circa 10 000 de oameni, fiecare cu câte o ladă în cap, ieșind cântând pe poartă în fiecare dimineață. Cei care ne păzeau considerau ținuta noastră normală.

Într-o zi au sosit niște inspectori din București și când ne-au văzut cu lăzile în cap, îmbrăcați cu fuste și cu picioarele goale în botfori au încremenit de uimire.

— De ce poartă deținuții lăzi și fuste?

— ??

— Măine nimeni n-are voie să mai iasă pe poartă cu lada în cap. Ați înțeles!

S-au confiscat toate lăzile și li s-a dat foc. După inspecție n-a trecut mult, nici două săptămâni, și din nou aveam toți lăzile pe cap.

Am spus că am trăit bine la Poarta Albă, adică aveam mâncare suficientă și îmbrăcăminte groasă, dar erau și mulți dezbrăcați sau flămânzi.

Cumplită foamete bântuia pe timpul acela în pușcării. Așa ceva nu poate fi descris. Ani întregi se trăia cu câteva boabe de fasole și un sfert de pâine pe zi, din care mai ciupeau și gardienii.

Am mai îndurat foamea, pe timpul secetei, în libertate, dar nu suporta comparație. Îmi amintesc de acele vremuri petrecute în nordul Moldovei, unde războiul și lipsa ploilor au adus numai sărăcie și mizerie. Cu adevărat spun, atunci foamea parcă nu mă chinuise atât de tare pe cât mă chinuia grija și frica pentru familia mea, pentru sora mea mai mică, copil în cursul primar, care cerea de mâncare iar mama nu avea ce să-i dea. Ce timpuri grele!

Într-o zi, la penitenciarul Pitești, într-o celulă cu fereastra întredeschisă, s-a strecurat printre gratii, o pisică venită de pe acoperiș. Știu că a fost prinsă, ruptă în bucăți și mâncată în întregime. Tot atunci Bobu Ion, colegul meu de clasă și-a mâncat opincile, iar alții și-au ros curelele.

Lihniți de foame și cu burta lipită de șira spinării erau și cei care călătoreau pe dubă 7—8 zile până ajungeau la traseul Canalului. În timpul călătoriei, hrana rece, pentru 24 de ore consta din doi cartofi și un sfert de pâine sau din două cepe și 250 grame de pâine. Când ajungeau la Canal cădeau zdrobiți de oboseală și de foame și erau capabili de fapte incredibile.

Într-o zi, prietenul Roșu mi-a arătat doi deținuți care prin luna iunie fuseseră pedepsiți cu carceră pentru faptul că intraseră în gropile de la WC și luaseră resturi din pachete cu alimente depreciate și aruncate acolo, pe care apoi le-au spălat și mâncat. Iată cum s-a întâmplat. Deținuții de drept comun au avut voie să primească pachete. Fiind vară, și fiind foarte cald, multe alimente s-au stricat și au fost aruncate la WC. Cei arătați de Roșu își confecționaseră un fel de scărițe, intrau în gropile de la closete și alegeau alimente: fripturi cu viermi, cașcaval împuțit, ouă stricate, salamuri cleioase... tot ce li se părea că poate fi spălat, curățat și mâncat.

La un moment dat s-a admis, pentru scurtă vreme, ca o parte din deținuții politici și frontieriștii să scrie acasă și să primească un pachet cu alimente de cel mult 5 kg. Au început să sosească vagoane de pachete care erau foarte greu de distribuit, deoarece fiecare pachet trebuia controlat cu multă atenție ca să nu se strecoare scrisori sau alte lucruri nepermise, fapt pentru care s-a și sistat acest favor. Era o muncă care practic nu se reușea să fie dusă la bun sfârșit. În perioada aceasta, primește și Milică Gherasim un pachet, în care pe lângă altele, erau și 10 ouă fierte care se spărseseră, se alteraseră și răspândeau un miros insuportabil. Milică a strâmbat nasul, a pus ouăle într-o hârtie și s-a îndreptat către WC.

— Unde te duci? l-a întrebat moș Petrescu Mihai, fost cizmar în București.

— Să le arunc, că miros îngrozitor. S-au stricat. Miros de-ți taie nasul.

— Nu le arunca. Mie îmi plac tare mult ouăle și te rog fă-ți pomană și dă-mi-le mie, că-s tare flămând.

— N-o să le poți mânca. Dacă le mănânci, mori.

— Le mănânc și n-am nici pe dracul, numai dă-mi-le.

I le-a dat. Și moș Petrescu a luat ouăle ce miroseau de trăsneau și, cam în jumătate de oră, le-a înghițit pe toate cu o bucățică de pâine. Dormea la al cincilea pat de mine. Credeam că în seara aceea o să asistăm la ceva foarte neplăcut, la moartea unui prieten mai bătrân și foarte simpatic, a celui care întotdeauna aluneca de pe lădiță și dormea pe jos, în noroi sau zăpadă. Moșul s-a închinat și s-a culcat. A doua zi s-a sculat, s-a îmbrăcat, și-a băut ceaiul și a plecat cu noi la lucru. Seara, după ce am isprăvit munca, ne-am încolonat iar șeful gărzii ne-a numărat, dar la număr unul era mai puțin. Ne-am gândit că unul dintre noi a evadat și așteptam pedeapsa. Dacă reușea unul să fugă, întreaga brigadă, împreună cu garda care ne păzea, erau aspru pedepsiți: garda condamnată și introdusă în rând cu deținuții, noi, toți, bătuți până la sânge și aruncați în carcere. Ne-am uitat în stânga, ne-am uitat în dreapta și am constatat că lipsea Petrescu. Ne-am întors pe același drum, pe unde munciserăm și pe unde ne odihniserăm și l-am găsit într-o groapă, tânguindu-se și văitându-se că-l doare inima.

La Poarta Albă, o colonie de muncă, era organizată în brigăzi de câte 100 de oameni, conduse de câte un brigadier, iar zece brigăzi erau conduse de un brigadier șef și întreaga colonie asculta de primul brigadier. Acesta din urmă avea puteri nelimitate. El tăia și spânzura.

Pe când eram și eu acolo, prim brigadier era Stănciugel. Un monstru din toate punctele de vedere. Înalt, spătos, ciolănos, negru, cu maxilarele puternic dezvoltate, cu părul pe barbă ca peria și cu ochii tulburi. Veșnic mânios, gata de bătaie, umbla îmbrăcat în zeghe și pe cap purta o bonetă pe care și vara și iarna o trăgea până peste urechi.

Eu, de câte ori aveam ocazia, bine camuflat în mijlocul deținuților care așteptau la poartă numărătoarea, îl studiam pe primul brigadier. Toate brigăzile defilau prin fața lui și raportau numărul celor apti de muncă și obiectivul muncii. Câteodată primul brigadier era îngâmfat, plin de sine și plin de răutate. Altădată era abătut, taciturn, sobru, morocănos, supărat și sătul de viață. Avea o condamnare de 25 de ani muncă silnică pentru crimă premeditată cu jaf. Hotărârile și dispozițiile lui erau naive și absurde. Mult m-am întrebat cum a ajuns acest cretin prim brigadier?

În fiecare sâmbătă dimineața, la poarta pe unde ieșeam la lucru, se consuma o adevărată tragedie. Șefii brigadierii în frunte cu primul brigadier Stănciugel, îmbrăcați în zeghe și cu ciomege în mână, îi omorau în bătaie pe nenorociții care credeau în „sâmbetele mântuitoare”. Sâmbătarii nu voiau să iasă la lucru sâmbăta și pentru a-i convinge foloseau parul, sau îi legau ciorchine de tractoare și-i târau la muncă. Mulți dintre ei au murit. Sâmbătarii n-au cedat. Ei n-au lucrat sâmbăta nicio dată.

Într-o zi a fost adus un lot de 200 de oameni de la închisoarea din Aiud. Brigadierul șef de serviciu a luat în primire lotul, l-a încolonat pe rânduri de câte cinci, apoi l-a prezentat lui Stănciugel. Acesta a dat ordin noilor veniți să se culce. Toți s-au culcat cu excepția unui fost căpitan de aviație pe nume Rabela.

— De ce nu te culci, băiețușule?

— Dumneata ești tot un deținut, cine-ți dă voie să-ți bați joc de noi?

În apropiere ardeau într-un cuptor blocuri de calcar pentru var. Stănciugel a chemat doi brigadieri șefi și le-a ordonat să-l arunce pe Rabela în cuptor. Brigadierii au executat ordinul iar fostul căpitan de aviație a ars de viu. Așa a mai rămas încă o familie îndoliată, încă o văduvă și alți copii orfani. Ei îl vor aștepta toată viața să se întoarcă și pentru ei fiecare oră va fi

mult, fiecare zi le va părea o eternitate. De ce nu vine? Oare când o să vină? Oare ce a greșit? De ce l-au închis? Ei nu vor ști că cel mai drag lor a pierit fiindcă n-a executat ordinul lui Stănciugel, ordinul absurd al unui criminal, al unei brute fără conștiință, al unui scelerat.

Câte crime ca acestea o mai fi făcut Stănciugel nu cunosc, însă știu că el a fost descoperit și anchetat.

La Poarta Albă, după cum am mai spus, exista o colonie de muncă organizată bine, cu bucătărie și brutărie, un spălător, o infirmerie cu cabinet dentar, teatru, precum și o baracă pentru recalitranti și barăci familiale pentru cei buni. Aici, Jean Ionescu a organizat o orchestră de 100 de persoane și tot aici exista cea mai mare fanfară. Teatrul, dacă-mi amintesc bine era condus de Mircea Șeptilici și avea actori de la Timișoara, Cluj, București și Iași. La serbarea care s-a ținut la 7 Noiembrie 1950, am recitat și eu poezia „În jurul unui divorț” de Topîrceanu. Tot aici apăreau fel de fel de scamatori. Am văzut pe unul care înghițea lame de bărbierit! Am cunoscut pe altul, de la „cocori”, care a construit un xilofon din doage de butoi. Când îl bătea, răsună toată colonia.

Un alt deținut a construit din două butoaie de tablă un fel de mașină de curățat cartofi. Mașina funcționa electric și ne scăpa de corvoadă. Atunci când eram în schimbul de noapte și rămâneam ziua în colonie să ne odihnim, cel mai greu lucru și de nesuprtat era când ne sculau din somn și ne obligau să curățăm cartofi. Pierdeam aproape toată ziua cu această ocupație iar noaptea nu mai eram buni de muncă. Când a apărut mașina, am fost salvați. Am scăpat de coșmarul cartofilor.

Era în noiembrie, începuse frigul. Răcisem și mă durea o măsea. Era o durere surdă și enervantă. Nu-mi găseam locul. După câteva zile de suferință mi-am luat inima-n dinți și am plecat la cabinetul dentar. M-a văzut un medic și mi-a recomandat să o extrag.

— Pe viu?

— Numai așa.

M-am așezat pe un scaun, a venit un deținut care m-a ținut de cap și medicul cu un clește cam ruginit a tras de măsea și mi-a scos-o. Am răsuflat în voie. Mi-am clătit gura cu apă sărată și am plecat la dormitor.

A doua zi am ieșit la lucru. Căzuse brumă groasă și deodată m-a cuprins dorul de casă și de ai mei. Am lăsat lucrul, m-am sprijinit în lopată și am început să privesc câmpiile veștejite, peste care vântul rostogolea ciulinii. Totul era nostalgic. Mă gândeam cu emoție la casa părintească și la livada care se întindea până la malul Jijiei... Mă vedeam la vârsta copilăriei când toamna târziu, după ce soarele ștergea bruma de pe cărări, o luam încet, și singur, până în apropierea apei. Aici așteptam ore întregi să vină stolul de sticleți și să se așeze pe măcieșii de lângă gardul viu al lui madam Scriba. Când își făceau apariția și se lăsau gălăgioși, rămâneam extaziat. Nemișcat și fascinat priveam la acele mirifice ființe atât de frumos pictate în culori magice, în roșu de rubin, stropite cu galben de polen și estompate cu violet de crepuscul. Nu pot reda clipele de feerie pe care le-am trăit pe malul Jijiei, care curgea, domol, printre sălciile desfrunzite, ducând cu ea parcă și bucuriile copilăriei mele. Și atunci mă rugam: Doamne, îndură-te și scapă-mă din ghearele nelegiuite ale hoților și lepădăturilor. Mă întrebam ce fac ai mei acasă, cum o fi timpul în nordul Moldovei, ce face Didina? Dacă mai trăiește și... iar apărea mama care îmi spunea: „Trăiește, măi băiete și toate trec, toate se uită”.

Câmpia era neagră și îngropată într-o pâclă tremurândă și rece. Se apropia iarna... Fusesse mai greu la Jilava și Văcărești, acum eram îmbrăcat, sătul și munceam în aer liber. Mă obișnuisem cu munca la Poarta Albă. Dar vorba proverbului: „Unde-i bine, nu-i de mine”.

Într-o seară, brigadierul ne citește ordinul comandantului: „Pentru abateri de la disciplina în muncă deținuții Iancu

Benedict, Băgu Gheorghe și Murgoci E. de la brigada 14 sunt mutați disciplinar pentru o lună de zile la una din brigăzile de la kilometrul 31.

— Domnule brigadier, de când lucrez eu cu dumneavoastră, am dat dovadă măcar o singură dată de nesupunere sau de alte acte necugetate? Pentru care motiv sunt pedepsit? Am avut vreo abatere? Vă rog să mă ajutați.

— Măi Băgule, n-am nici o putere. La fel s-au plâns și Iancu și Murgoci dar fără nici un rezultat. Degeaba.

La kilometrul 31 exista o colonie de pedeapsă, unde lucrau în aceeași brigadă deținuți politici, frontieriști și de drept comun. Se muncea în niște mlaștini pline de stufăriș. Prim brigadier era un pseudoinginer, pe nume Columbovici, condamnat la 10 ani temniță grea pentru delapidare. Columbovici, dornic să se reabiliteze, nu cruța nimic și mai ales persecuta pe politici. Munca era deosebit de grea. Trebuia să intri în mocirlă până la genunchi, câteodată până la brâu, și să smulgi papură, stuf, sălcii și alte plante. Apoi se drena apa și în cele din urmă se trecea la săparea canalului. Eu, Iancu și Murgoci am fost repartizați la un vagon. Când am ajuns la parcela unde trebuia să curățăm terenul, am găsit câțiva oameni rufoși, uzi și plini de noroi care săpau și se chinuiau din greu. Noi am rămas pe loc. Nu îndrăzneam să intrăm în apă. Unul dintre ei, cu un șorț în față și pe cap cu un capișon făcut dintr-un sac, avocatul Constantinescu Păun, ne-a privit cu satisfacție și ne-a invitat cu ironie în glas:

— Curaj, curaj ... și nu toți deodată! Câte o felie, Ilie, câte o felie, Ilie ...

Ne-am uitat la el și vrând-nevrând, cu frică și cu silă am pășit în apă... Cât era de rece și cum a mai intrat în bocanci! Când am plecat cu primul vagon, apa fleșcăia în încălțăminte și împingea paiele afară. Ce senzație neplăcută! În ce glod lucram! Până unde putea merge ura și răzbunarea! Ce greșisem?

Eram tratați mai rău decât animalele. Câte chinuri poate suporta omul!

Încărcam vagonul cu rădăcini de plante, îl împingeam cam 400 de metri, apoi îl descărcam. Brigadieri și supraveghetori cu bâte în mâini ne amenințau și ne îndemneau la treabă. Murgoci era cel mai tânăr dintre noi. Avea 17 ani și era elev la liceul „Petru și Pavel” din Ploiești. Un copil, miop, plâpând, cu ochelari, care ne ruga ca la întoarcerea spre mlaștină, să-l lăsăm să se suie în vagon, ca să se mai odihnească. Îl lăsam. Cei 400 de metri îi făceam repede la vale, adică în cinci minute. Murgoci dormea cinci minute. Când ajungeam la mlaștină, îl sculam și-l îndemnam să-și reia locul. Nu avea vlagă în el, era prăpădit de tot.

— Nu știi că suntem robi? N-ai văzut scris la poartă: „Moarte reacționarilor!?” Nu știi că unii oameni sunt mai răi ca fiarele?

Intram în apă și din nou începeam să smulgem rădăcini și să încărcăm vagonul. Aveam momente de totală rătăcire, gânduri de nimicire, de sinucidere, mai ales când îl priveam pe Murgoci. Seara ajungeam la barăci morți de oboseală, mâncam ce apucam, ne scoteam bocancii și cădeam pe paturi îmbrăcați și uzi. Dimineața când suna deșteptarea, năuci de somn și înghețați de frig, cu ochii umflați de răceală, ne încălțam cu obielele și bocancii uzi, beam cafeaua sau ceaiul, ne încolonam și așteptam la poartă ca să fim numărați. După numărare, plecam cu cântec la locul de muncă. Intram în apă și începeam să scoatem rădăcini și tot felul de bălării, umpleam vagonul și-l împingeam din greu spre locul de descărcare. Către prânz un soare palid și bolnăvicios de noiembrie îmi încălzea obrazul și-mi usca transpirația. Nu mai vorbea nimeni atunci, toți lucrau automat... se auzea numai urletul brigadierilor.

În a treia zi de muncă la kilometrul 31, primul brigadier de aici, Columbovici a întrebat dacă știe cineva dintre noi să picteze și să scrie frumos lozinci. Am ridicat eu și Iancu mîna.

Iancu era foarte talentat la scris. Știa să scrie gotic, caligrafic, de tipar și împlotea literele cu tot felul de arabescuri, iar eu eram neîntrecut în colorat. Coloram în degradeuri sau pictam literele în culori contrastante. Mai mulți deținuți i-au prezentat mostre lui Columbovici. El a fost mulțumit de felul în care am scris eu, Iancu și Murgoci. Ne-a declarat reușiți și ne-a scos din apă. Apoi ne-a dat în paza unui soldat și, într-o baracă părăsită, Iancu cu mine și cu Murgoci am început să scriem lozinci. „Să ne mai plângem de noroc. Scăpăm noi și de aici, Iancule!”

Lucram încet. Câte o lozincă pe zi. Ziceam noi, muncă de artă, muncă de concepție,...

Columbovici, pentru a se face remarcat și pentru a fi în fruntea tuturor, hotărâse ca fiecare brigadă de sub comanda lui să intre și să iasă din colonie cu cântec și cu pancarde pe care erau scrise lozinci ca aceasta:

„Ana, Luca și cu Dej au băgat spaima-n burgheji”.

„Stalin și poporul rus libertatea ne-au adus”.

„Prin muncă, la reabilitare și la libertate”.

„Moarte reacțiunii și reacționarilor”.

În câteva ore terminam o lozincă, adică norma pentru o zi, apoi ne lungeam pe câte o scândură și mângâiați de soarele blând de toamnă târzie și păziți bine de un soldat înarmat, adormeam. Pe 5 decembrie eram cu pedeapsa terminată și reîntorși la brigada 14.

Când ne-au văzut frații de la 14 că trăiam, și că suntem teferi s-au strâns în jurul nostru și curioși, au început să ne întrebe cum a fost la kilometrul 31. Nu reușeam să răspundem la toate întrebările, dar știu că am fost primiți cu multă dragoste și căldură.

Zilele erau friguroase, căzuse un strat subțire de zăpadă și pământul era înghețat. Se apropia Crăciunul. Deținuții se agitau. Se pregăteau intens pentru sărbătorile de iarnă: își

spălau cămășile și hainele, își cârpeau încălțările, se tundeau, făceau baie.

Seara, în puținul timp rămas liber, învățau urături, colinde sau repetau piese de teatru. Eu, împreună cu un fotograf din București, pe nume Georgescu, am reluat o piesă de teatru pe care o mai chinuisem și pe priciurile de la Jilava: „Ursul la stabilizare” care se bucurase de mult succes acolo.

Într-o noapte a nins mult. Se așternuse un strat gros de zăpadă și se anunța un Crăciun frumos. Ne bucuram, ca și cum Crăciunul ne-ar fi adus grațieri sau cine știe ce alte favoruri. Realitatea era că încercam să mai evadăm din monotonia aceea atât de arăsoasă. Eram receptivi la cele mai neînsemnate zvonuri, așteptam știri favorabile și trăgeam nădejde de libertate.

Deși sosiseră sărbătorile de iarnă, regimul de muncă a rămas același. Așteptam în zadar eliberarea. Seara am depănat tot felul de amintiri. Târziu am adormit cu gândul acasă și la cei dragi. A doua zi, cu lada în cap și cu lopata în mână, am ieșit pe poartă cântând și ne-am îndreptat către trenul care ne-a dus la locul de muncă. La prânz am adunat vreascuri și am făcut un foc mare, în jurul căruia am luat masa. Lângă noi, lucra o brigadă de drept comun. Foarte mulți dintre ei erau dezbrăcați și descălțați. Unii aveau în picioare saboți de lemn. Și printre noi erau mulți cu fuste dar parcă erau mai îngrijiți, mai curați, mai veseli și mai comunicativi. A treia zi de Crăciun a trecut la fel de repede ca și celelalte două, lăsându-ne un goi în suflet. Acum așteptam Anul Nou. Știam că atunci nu vom fi scoși la muncă. Am început să ne pregătim pentru această sărbătoare. Fanfara, orchestra și corul exersau, unii repetau colinde, iar alții făceau repetiții în ascuns, devenind enigmatice, dându-ne de înțeles că ne vor uimi cu surprize.

În ziua de ajun ne-am întors de la muncă mai devreme, am fost numărați și am trecut la baie. Toți ne-am înghesuit să facem duș ca să nu ne prindă Anul Nou nespălați. La dușuri

era multă gălăgie. Toată lumea râdea, cânta, iar unii chiar urlau isteric. Chiar și cei care tot timpul anului fuseseră tăcuți, îngândurați și retrași acum deveniseră de nerecunoscut. Cântau și ei, se schimonoseau și-și dădeau coate.

Pe la ora 21, a început să cânte fanfara iar mai târziu s-a auzit și corul. Pe scena teatrului orchestra cânta melodii populare. Deținuții ieșiseră pe platou și ascultau tăcuți. La miezul nopții comandantul ne-a urat mulți ani, ne-a îndemnat la „muncă cinstită”, apoi ne-a asigurat că guvernul și conducerea superioară a țării nu ne-a uitat și că vor avea grijă de cei buni ca să fie eliberați cu un ceas mai devreme. Sufletele noastre s-au umplut iarăși de speranță și bucurie.

După ce a vorbit comandantul am trecut la dormitoare însă nimeni nu s-a culcat. Cum să dormi în noaptea asta mare? Ne-am făcut urări, am cântat colinde și am depănat amintiri de la sărbătorile Anului Nou din libertate, de la petrecerile familiale și de la revelioanele sărbătorite cu colegii și prietenii. Către ziuă ne-am urat libertate cât mai grabnică, un an mai bun și multă sănătate. Ne-am gândit la cei de acasă și din toată inima le-am urat în gând fericire și noroc în viață și măcar în anul în care venea să fim împreună.

Prima zi din noul an am rămas în colonie. Am primit cafeaua apoi am fost numărați și lăsați într-un program de voie. Fanfara a început să cânte, iar pentru după-amiază s-a anunțat teatru cu obiceiuri de Crăciun. Până la începerea serbării, ne-am revăzut prietenii de la alte brigăzi, le-am urat ani mulți în libertate apoi am venit toți la spectacol.

De mult, de mult, de când eram elev la liceu, nu mai asistasem la așa ceva. Am revăzut obiceiurile frumoase ale românilor. Din toate răzbăteau înțelepciunea poporului nostru, bunul simț, modestia și ironia țaranului nostru. Am ascultat melodii duioase, glume dar și replici pline de umor și de bun gust. Toate mi-au plăcut mult, însă când s-au prezentat obiceiurile din Moldova am fost impresionat până la lacrimi.

Mi-au dat lacrimile în ochi și dorul de casă, de părinți și de logodnică a pus din nou stăpânire pe mine și din nou nostalgia și deznădejdea au început să mă apese.

Mult, mult mai târziu, când ne-am revăzut și când mi-a devenit soție, Didina mi-a povestit câte a îndurat la Mislea, cum stăteau toată ziua în capul oaselor într-o sală cu ciment pe jos și fără foc și cum i-au degerat picioarele... Anul Nou, pentru ele, a fost o noapte ca toate celelalte.

Am fost și a doua zi lăsați să stăm în colonie. Fiecare brigadă a prezentat în baracă un program propriu. La noi s-a recitat și s-a cântat. Îmi amintesc de un fost solist de la opera din București, care a cântat foarte frumos.

„Parc-o văd așa pe mama
Chip de sfântă într-un altar...”

iar un muncitor de la fabrica de textile din Iași, mic de statură și cu glas de copil, a cântat:

„A venit aseară mama
Din sătucul de departe
Ca să-și mai vadă feciorul...”

A fost oprit, spunându-i-se că acest cântec nu este permis, deoarece textul era al lui Vasile Militaru.

M-am prezentat și eu cu Georgescu cu „Ursul de la stabilizare” dar n-am avut succesul de la Jilava, ba chiar am fost caraghioși. Unii ne-au încurajat din amabilitate.

După sărbători, triști și cu dorul în suflete, am început munca. Aceleași numărători și același transport cu trenul păzit de o gardă înarmată cu puști mitraliere. La sfârșitul săptămânii, asistam la aceeași scenă de groază cu bieții pocăiți care se ambiționau și nu voiau să muncească sâmbăta. Îi legau de tractoare, îi băteau și-i forțau să muncească ... În zadar.

Vremea trecea încet și greu. Cel care ne mai scotea din monotonie era viscolul care se abătea câteodată cu atâta furie asupra noastră încât ne trezea la realitate. Nu mai visam... Vântul, în stepa dobrogeană, este fioros și puternic. Urlă, fluieră cu tânguiri ca de pe altă lume și geme sinistru încât te face să tremuri și de groază și de frig. Ne lipeam unul de altul, ne întorceam cu spatele către direcția de unde bătea și rămâneam așa până frigul ne obliga să dăm din lopeți pentru a ne încălzi. Când vântul și gerul ne răpuneau, săpam în grabă o groapă în pământ în care intram câte 5—6 și stam înghesuiți până ne încălzeam, apoi ieșeam ca să dăm locul altora.

Luna februarie a fost mai blândă și cu cât ne apropiam de martie zilele erau mai lungi, mai luminoase, și soarele mai cald și mai bun.

În ziua de 8 martie a plouat mult, mult, a plouat torențial și a umplut toate săpăturile noastre cu apă iar noi abia ne mișcam prin noroi. Eram uzi până la piele. La prânz s-a primit ordin să fim încolonați, numărați și să ne întoarcem în colonie. Ajunși aici ne-am curățat de noroi, ne-am spălat și ne-am adunat în careu pentru o nouă numărătoare. Nu ieșea numărul și se repeta pentru nu știu a câta oară. Obosisem stînd în noroi și schimbând când un picior când altul. În acest timp un avocat din brigada noastră, Cioflea, originar din Tulcea, nu respecta rîndul, fapt pentru care am avut impresia că din cauza lui ne tot numără.

Nervos, cum rar mi se întâmpla să fiu, îi spun:

— Stai, măi frate, în rînd, ca oamenii, să terminăm odată cu calvarul acesta. Ce ai, de nu respecti disciplina?

— Vezi-ți măi, gură bogată, de treabă! Stai să te numere până s-or sătura caralii. Ei au altceva mai bun de făcut?

— Ești un caraghios, fiindcă din cauza ta stăm așa de două ceasuri. Nu crezi că este de ajuns? Să-ți fie rușine!

— Vezi, că întorc lopata cu coada spre tine!

— Ce vorbești tataie... și m-am repezit la el, dar nu ne-au lăsat ceilalți să ne încăierăm. Ne-au despărțit, zicându-ne:

— Ce-aveți, măi? Ce-aveți? Ați turbat? S-a aprins arpacașul în voi? Vedeți-vă de treabă și stați liniștiți la numărătoare.

După ce s-a terminat numărătorea ne-am întors la baracă. Eram foarte neliniștit și indispus din cauza incidentului cu Cioflea. Mă gândeam că toți l-au văzut că este indisciplinat dar fiecare și-a căutat de treabă numai eu m-am găsit mai deștept. Eu m-am găsit să stric armonia și liniștea brigăzii. De ce n-am știut să-mi înfrânez nervii? Eram foarte supărat și abătut. N-am reușit să rămân în baracă. Am plecat și m-am plimbat pe potecile din țurcuri. Așa ceva nu mi se mai întâmplase. M-am gândit că poate este vreun semn...

Ploaia trecuse și pe cerul albastru de primăvară timpurie se plimbau nori albi prevestitori de vremuri bune. Seara târziu, după ce s-a servit masa, m-am întors la dormitor sperând că toți s-au culcat și eu n-o să mai fiu băgat în seamă. Ajuns la baracă i-am găsit pe toți frămîntându-se. Era ca într-un viespar. Brigadierul mi-a spus că ziua următoare nu voi merge la lucru.

— Doamne, da' ce s-a întâmplat? l-am întrebat.

— Nu cunosc motivul, dar acesta este ordinul comandantului.

Iancu s-a apropiat de mine și-mi spune că și el trebuie să rămână și că din brigada noastră mai rămâne și nea Nicu Stănescu. Toți trei eram cu pedepsele terminate de mult și am început să gândim, de data aceasta, la o adevărată libertate. Iancu mi-a mai spus că și la brigăzile 13 și 15 au fost opriți toți cei cu pedepsele terminate de o lună, de un an, doi sau chiar mai mult. În noaptea aceea, din cauza incidentului de la numărătoare și din cauza opririi noastre în colonie, n-am reușit să închid ochii. Nea Nicu, care la Jilava ne povestea câte un roman la două săptămâni, m-a simțit că nu dorm și a venit la patul meu.

— Ce zici, măi Bâgule? Ce zici tu?

— Ce să zic? Cred că vom fi puși în libertate. Cred că nu se mai repetă figura de la Valea Neagră. Dar aici te poți aștepta la tot ce nu-ți trece prin minte.

— Da, dar de ce am fost opriți numai cei cu pedepse terminate? Și așa, întrebându-ne și argumentând, a trecut noaptea.

Dimineața brigada s-a echipat, a luat cafeaua și a plecat spre poartă. Noi am rămas în colonie. Era în ziua de 9 martie. În această zi în calendarul ortodox se pomenesc cei 40 de mucenici iar în popor se spune că se întorc păsările migratoare. Se întorc berzele.

Era o zi umedă și cețoasă. Pe la ora 8 ne-au adunat pe platou. Eram peste 200 de oameni care am fost împărțiți în două brigăzi de lucru și repartizați la un loc de muncă foarte aproape de colonie. Aici am săpat și am cărat cu roaba. Nu ne mai venea să lucrăm. Eram curioși să aflăm ce se întâmplă.

Pe la ora 10 a sosit un căpitan de securitate, care a făcut apelul nominal, apoi ne-a ordonat să muncim înainte până se reîntoarce el. A plecat cu garda și astfel ne-am văzut după atâta timp, nepăziți... Trăiască libertatea! și am început să aruncăm cu căciulile în sus. Căpitanul s-a întors imediat, ne-a încolonat și ne-a condus la biroul său. Aici ne-a ordonat să facem liniște și ne-a spus:

— De astăzi înainte sunteți liberi! Mergeți la familiile voastre și să vă încadrați în munca de construire a socialismului. Să știți să vă țineți gura! Nici o vorbă, nici un comentariu despre securitate, pușcărie sau coloniile de muncă! Dacă vă întreabă cineva unde ați fost, spuneți c-ați fost la moară, moara era stricată, nu mergea și că astfel ați zăbovit pe acolo mai mult timp. Ați înțeles? În detenție ați avut ocazia să vă convingeți de realitate, de principiile umane comuniste, ați avut ocazia să cunoașteți ce înseamnă capitalism, concepția retrogradă bazată pe exploatarea omului de către om și cine

sunt adevărații dușmani ai poporului. Voi ați fost considerați dușmani, datorită concepției și faptelor voastre și în consecință ați fost tratați ca dușmani ai clasei muncitoare — ca paraziți. De astăzi înainte, vă rog să fiți prieteni ai poporului care trudește, prieteni ai securității care apără democrația și cuceririle ei, să fiți informatori fideli și devotați ai acestei instituții. Vedeți cum vorbiți și cu cine vorbiți! Gura și la „muncă cinstită” pentru progres și bunăstare. Nu doresc să ne mai întâlnim în împrejurări asemănătoare! Majoritatea sunteți intelectuali, așa că terminați cu ideile retrograde, murdare, urâte și revanșarde! Să fiți exemplu de muncă! Și acum veniți să vă dau biletele de eliberare.

Am fost scoși pe poartă și eliberați fără a mai avea posibilitatea să ne luăm rămas bun de la cei care rămăseseră. Poate a fost mai bine, pentru că le cream o zi de suferință.

Buimaci, am plecat în grup spre gară. Nu vorbeam, eram disciplinați, nedumeriți, neadaptați la noua situație, eram serioși și caraghios îmbrăcați. Majoritatea a luat trenul spre București.

În tren m-am întâlnit cu un fost coleg de liceu, ing. Amariței care s-a uitat întrebător la mine, mi-a dat vești de la ai mei, din Dorohoi și mi-a dat 50 de lei.

Ajunși în Gara de Nord ne-am adunat într-un colț și cum eram obișnuiți să dormim pe jos, ne-am culcat. A doua zi ne-am despărțit hotărâți să ne scriem și să ținem legătura. Ultimul pe care l-am părăsit a fost bunul meu prieten Iancu Benedict care a plecat spre Craiova.

*

* *

Psihologi și sociologi de renume, observatori subtili și talentați, înzestrați cu o minte sănătoasă și ochi pătrunzători afirmă că suferința îl face pe om meschin, egoist, zgârcit, bănuitor, exigent, irascibil și ireverențios, ursuz, greoi și imposibil. Nu este adevărat. Din cele relatate până aici se poate

deduce ușor că suferința oțelește caracterele și le purifică, le mărește sensibilitatea și umple sufletele de bunătate și încredere. Suferința te îndeamnă la cugetare profundă, la toleranță și compătimire, la compasiune și iertare...

*

* *

Nu voi uita niciodată nenorocirile pe care mi le-a pricinuit mie, familiei mele și întregului meu neam,urgia comunistă, ciuma roșie, care s-a întins ca o boală necruțătoare și peste sfintele plaiuri românești.

Nu, nu voi uita nici eu, nici copiii, nici copiii copiilor mei că țara asta minunată a trăit peste 45 de ani în infernul comunist, poporul român fiind exterminat fizic și moral.

Această crimă, patronată și săvârșită de către Gheorghiu-Dej și Nicolae Ceaușescu, încurajați, susținuți și ajutați de o haită de criminali, a însemnat pierderea a peste un milion de vieți omenești.

*

* *

La scurt timp după ce am fost eliberat din pușcărie, mi-a fost dat să mai asist la o tragedie care s-a sfârșit cu executarea de către securitate a nouă tineri.

Era toamna anului 1953. Lucram ca geolog la șantierul Iacobenii—Vatra Dornei și cercetam minereurile sărace de fier de la Iacobenii și Cîrlibaba precum și pe cele din Călimani. Eram îndrumat și ajutat pentru Iacobenii—Cîrlibaba de regretatul profesor Gh.Mastacan.

Pe vremea aceea eram atât de timorat și de înfricoșat, încât mă temeam și de umbra mea. Îmi amintesc că-mi era frică să scriu de exemplu: „Raport asupra lucrărilor de explorare geologică din muntele Negoiul Românesc” —, considerând că scriind „românesc” pot fi acuzat din nou de naționalism.

Lucram departe de familie, în locuri izolate și ne adăposteam prin barăci sau stâne. De la sediul șantierului până la

punctele de lucru aprovizionarea se făcea cu mijloace hipo. În Negoiu, eu, maestrul miner, artificierul și vreo șase mineri ne-am găsit adăpost la o stână părăsită care era birou, bucătărie și dormitor.

Pentru a ajunge la zona pe care o cercetam nu exista nici un mijloc de transport. Trebuia deci să mergem pe jos cu rucsacul în spate. Plecam din Dorna dimineața pe la ora 4 și mergeam pe cărări noroioase numai la deal și numai prin pădure până pe la ora 13,00 când poposeam într-un loc potrivit unde mâncam și ne odihneam, apoi o luam iar la deal și numai prin păduri virgine și pustii. Abia când se înnopta ajungeam la stâna ospitalieră de pe Negoiul Românesc unde, pe niște paturi improvizate cu saltele umplute cu paie cădeam frânți de oboseală. Atâta timp cât am lucrat în Călimani nu m-am încălzit niciodată. Stâna se găsea la altitudine mare, în zona Jnepăniș, unde verile sunt efemere și reci iar iernile lungi, geroase și cu zăpezi abundente.

Cu minerii mă înțelegeam foarte bine iar rezultatele cercetărilor, care la început ne entuziasmaseră, acum demonstrau că minereul era de proastă calitate, practic inutilizabil.

Pe la începutul lunii septembrie, pe la orele 6—7 seara, după ce se întunecase de-a binelea, stăteam toți lângă foc și pregăteam sârbusca, adică cartofi fierți în zer, când au început câinii să latre. Am crezut inițial că sunt oameni de-ai noștri dar ne-a contrariat zbuciumul câinilor care se luptau cu cineva care venea spre noi. Într-adevăr, în ușă a apărut un străin, un tânăr chipeș, cu o armă în mână care ne-a ordonat:

— În numele securității, toată lumea cu fața la pământ!! Culcați pe burtă!!

Toți am executat ordinul cu excepția maestrului miner Isopescu Adam care a încercat un dialog cu necunoscutul, spunându-i că el cunoaște securitatea, că este membru de partid și că răspunde de activitatea minieră din Călimani. Tânărul nu l-a ascultat și enervat îi strigă să se culce la pământ trăgând un

foc de armă pe deasupra capului, încât bieful maistru speriat și cuprins de groază s-a trântit la pământ. Tânărul ne-a întrebat de unde suntem, ce meserie avem, cum de-am ajuns în locurile acestea atât de pustii. Și-a aprins o țigară și a pus arma pe sobă. Șeful lui a observat și l-a dojenit aspru:

— Ia arma-n mână! Ia-ți arma de pe sobă! Nu-ți este frică că vreun membru de partid ca Isopescu poate să o ia și să te achite??! Imediat tânărul a luat pușca și ne-a spus:

— Toți să puneți șubele, topoarele și joagărele lângă ușă! De asemenea să predați toate păturile și dinamita.

Ciobanilor le-a ordonat să aducă brânza. Apoi a ieșit afară și s-a lipit de fereastră, unde mai era un camarad de-al său. Noi ne-am ridicat și am început să aranjăm lângă ușă tot ce ne ceruse. Atunci am observat că stâna era înconjurată de noi veniți și că aveau și câțiva măgari. Tânărul a intrat din nou în stână și curios a început să caute prin bagajele noastre. A găsit, într-un rucsac, un carnet de UTC pe numele lui Lavric Vasile.

— Cine este Lavric?

— Nu este aici, este plecat în concediu la Rădăuți, răspunse Iacob Vasile, un miner. Am confirmat și noi cele spuse de Iacob și până la urmă l-am convins și ne-a lăsat în pace.

Ne-au luat toate păturile, joagăre, topoare, o parte din bocanci și șube, 90 de kg de dinamită și 80 kg de brânză. Le-au pus pe măgari, ne-au mulțumit, ne-au urat multă sănătate și au plecat spre Pietrosul Călimani, spre inima pustiului.

Am stat așa, muți și dezbrăcați, până s-a luminat de ziuă când artificierul Voropciuc Alexandru a rupt tăcerea:

— Să mergem în sat la Gura Haitii că aici nu mai avem la ce sta. Haideți!

Am luat-o în fugă, la vale, înnebuniți. Ajunși în sat am povestit ce se întâmplase. Imediat a aflat și a venit miliția din Gura Haitii. Apoi au apărut miliția și securitatea din Vatra Dornei iar pe la ora prânzului a venit securitatea din Suceava.

Până seara ne-au tot întrebat cum a decurs întâlnirea noastră cu partizanii insistând asupra faptului dacă n-am recunoscut pe vreunul.

Când s-a înserat, comandantul securității din Suceava, Popic, după ce în șoaptă s-a consultat cu alți responsabili, a dat ordin întregului grup de milițieni și securiști:

— Mergem la fața locului! Cu noi mai merg Isopescu Adam, Băgu Gheorghe, Popa Gheorghe.

Isopescu a început să argumenteze și să se jelească că nu poate să meargă că-i bătrân, că i-au luat două perechi de bocanci cu două rânduri de tălpi, că are 6 copii... Între timp eu mă tot gândeam: „Dacă nu merg își vor imagina că-i cunosc, că am legături cu ei, așa că merg oriunde mă vor duce”. De asemenea și Popa a acceptat să urce. A început să plouă mărunț și noi eram foarte sumar îmbrăcați. Am plecat fără să scoatem un cuvânt. Mergeam într-o grupă de milițieni îmbrăcați în militar însoțiți de securiști îmbrăcați în civil și înarmați cu pistoale automate. După vreo 15 km de urcuș, pe întuneric și burniță, când am ajuns la Stânca Pinului, am fost somați, cu urlete de junglă:

— Stați! Stați! și-au început să se tragă focuri de armă. Milițianul care era alături de mine s-a izbit de rădăcina unui brad, a scos încărcătorul din cizmă și a încercat să tragă. Dar necaz! Pistolul s-a înfundat și nu a luat foc. A sărit, s-a trântit pe burtă și a dispărut în întuneric. S-a produs panică. Ne-am pierdut unii de alții prin bezna nopții și desişul pădurii. Eu am rămas culcat acolo unde mă lăsase milițianul. După o vreme mi-am pierdut răbdarea așteptând și am început să mă târăsc pe burtă, să-mi caut grupul eu care am urcat. M-am târât vreo 5 km (atât am apreciat a doua zi) dar nu l-am găsit. Deodată mi-am amintit că făcând prospecțiuni pe masivul Căliman, zilnic vedeam vite rupte de urși. Odată apărut ursul în minte, m-a cuprins o frică de moarte.

Împușcăturile se auzeau departe, departe și ziceam eu că dacă am scăpat de pușcă, voi muri mâncat de urs.

Îngrozit, am reușit să mă cațăr într-un brad, unde am stat toată noaptea. A fost o noapte de smoală, o noapte de teroare și spaimă, cu burniță rece care mă pătrunsese până la os.

Când s-a luminat de ziuă, am coborât din brad și am luat-o pe un pârau la vale, convins că acesta trebuie să se verse în Neagra de unde speram să mă descurc. N-am mers nici 2 km că am fost descoperit și recunoscut de niște securiști care m-au luat și m-au condus la un cort unde m-au servit cu lapte fierbinte, mi-au făcut o frecție apoi m-au culcat pe o saltea pneumatică acoperindu-mă cu o pătură. Am adormit pe loc. Am dormit până seara. Când m-am trezit și am ieșit afară din cort, se înseninase, se încălzise și era un amurg splendid de toamnă în munți. Atunci m-am văzut: aveam pantalonii rupți, cămașa și haina spintecate, eram nebărbierit dar bucuros că am scăpat cu viață. M-am hotărât pe loc să plec la casa mea unde mă așteptau soția și copilul. Am luat-o la fugă la vale până la Vatra Dornei vreo 20 de km. Ajuns în gară, am luat primul mărfar ce se îndrepta spre Iacobenii. Când am intrat în casă, soția era cu fetița în brațe.

S-a speriat văzându-mă în ce hal arătam, iar după ce i-am povestit tot ceea ce am pățit m-a rugat, cu lacrimi în ochi, să nu mă mai duc în Călimani.

— O să trăim cum o da Dumnezeu, numai nu ne mai lăsa singure. Uite fetița, cum te urmărește cu privirea!

După aproape un an de la cele întâmplate, la o ședință de analiză a muncii, m-am întâlnit cu Carcea Petru, vicepreședintele sfatului regional Suceava, răspunzător și de lucrările geologice din Călimani și care fusese în grupul care a urcat la Stînca Pinului pentru a-i prinde pe partizani. Când a rămas singur l-am întrebat:

— Ce mai știți de cei care ne-au atacat în Călimani?

— A... erau niște ofițeri dezertori din armată. Au fost prinși și toți 9 executați fără nici o formalitate, adică fără proces. Tovarășul comandant al securității, Popic, ne-a spus că a curățat pădurile sucevene de bandiți.

În sine mi-am zis: „Să-i răsplătească Dumnezeu după fapte pe toți aceia care și-au bătut joc de neamul nostru atât de încercat”.

Explorările geologice din Călimani s-au suspendat după această crimă timp de 10 ani!

LISTA FOȘTILOR ELEVI AI LICEELOR DIN DOROHOI, ARESTAȚI ȘI CONDAMNAȚI CA ANTICOMUNIȘTI*

Abăcioae Leon — student — executat
Ailoe Constantin — elev
Airinei Remus — student
Airinei Rodica — studentă
Alexandrescu Dumitru — student — a murit nebun în urma torturilor la reeducare
Andrieș Ștefan — student
Balanișcu Ion — student — mort în timpul torturilor la reeducare
Băgu Gheorghe — student
Bobu Ion — student — a murit nebun în urma torturilor la reeducare
Brahonschi Constantin — inginer
Dorohonceanu Constantin — comisar în poliție
Feodoriu Adrian — student
Formagiu Mihai — student — s-a sinucis la reeducare

* Numele și ocupația sunt cele din momentul arestării.

Iliescu Constantin — student
 Maxim Constantin — elev
 Maxim Ioan — ofițer artilerie
 Maxim Vasile — student
 Midoschi Gheorghe — ofițer aviație
 Mocaschi Ștefan — student
 Moraschi Felicia — studentă
 Moruzi Alexandru — student
 Mucea Harieta — elevă
 Mucea Mircea — student
 Munteanu Eugen — mort în urma torturilor la reeducare
 Popușoi Didina — studentă
 Popescu Maria — studentă
 Praizner Mircea — elev
 Sandovici Nicolae — student — mort în timpul anchetei
 Sapariuc Mihai — student
 Scutaru Ion — student
 Scutaru Mihai — student
 Starovici Ion — student — executat
 Sudor Constantin — elev
 Șoltuz Laurențiu — student mort nebun din cauza torturilor
 Ștefan Alexandru — elev mort în închisoare
 Tudose Gheorghe — elev
 Tudose Petre — inginer

CUPRINS

	Pag.
CUVÂNT ÎNAINTE	5
I. ARESTAREA	7
II. SECURITATEA IAȘI	16
III. MINISTERUL DE INTERNE	23
IV. CALEA RAHOVEI	27
V. VĂCĂREȘTI	41
VI. JILAVA — PROCESUL	54
VII. PLOIEȘTI	84
VIII. PITEȘTI — REEDUCAREA	88
IX. CERNAVODĂ	120
X. VĂLEA NEAGRĂ	129
XI. POARTA ALBĂ — KILOMETRUL 31	131
LISTA FOȘTILOR ELEVI AI LICEELOR DIN DOROHOI, ADRESAȚI ȘI CONDAMNAȚI CA ANTICOMUNIȘTI	161